

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**TSHITATAMENNDE TSHA PHOLISI YA KHARIKHULAMU NA U LINGA
GIREIDI YA T-3**

ZWIKILI ZWA VHUTSHILO

Department of Basic Education

222 Struben Street
Private Bag X895
Pretoria 0001
South Africa
Tel: +27 12 357 3000
Fax: +27 12 323 0601

120 Plein Street Private Bag X9023
Cape Town 8000
South Africa
Tel: +27 21 465 1701
Fax: +27 21 461 8110
Website: <http://www.education.gov.za>

© 2011 Department of Basic Education

ISBN: 978-1-4315-0430-5

Design and Layout by: Ndabase Printing Solution

Printed by: Government Printing Works

FOREWORD BY THE MINISTER

Our national curriculum is the culmination of our efforts over a period of seventeen years to transform the curriculum bequeathed to us by apartheid. From the start of democracy we have built our curriculum on the values that inspired our Constitution (Act 108 of 1996). The Preamble to the Constitution states that the aims of the Constitution are to:

- heal the divisions of the past and establish a society based on democratic values, social justice and fundamental human rights;
 - improve the quality of life of all citizens and free the potential of each person;
 - lay the foundations for a democratic and open society in which government is based on the will of the people and every citizen is equally protected by law; and
- build a united and democratic South Africa able to take its rightful place as a sovereign state in the family of nations.

Education and the curriculum have an important role to play in realising these aims.

In 1997 we introduced outcomes-based education to overcome the curricular divisions of the past, but the experience of implementation prompted a review in 2000. This led to the first curriculum revision: the *Revised National Curriculum Statement Grades R-9* and the *National Curriculum Statement Grades 10-12* (2002).

Ongoing implementation challenges resulted in another review in 2009 and we revised the *Revised National Curriculum Statement* (2002) to produce this document.

From 2012 the two 2002 curricula, for *Grades R-9* and *Grades 10-12* respectively, are combined in a single document and will simply be known as the *National Curriculum Statement Grades R-12*. The *National Curriculum Statement for Grades R-12* builds on the previous curriculum but also updates it and aims to provide clearer specification of what is to be taught and learnt on a term-by-term basis.

The *National Curriculum Statement Grades R-12* accordingly replaces the Subject Statements, Learning Programme Guidelines and Subject Assessment Guidelines with the

- (a) Curriculum and Assessment Policy Statements (CAPS) for all approved subjects listed in this document;
- (b) *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12*; and
- (c) *National Protocol for Assessment Grades R-12*.

A handwritten signature in black ink, which appears to read 'Angie Motshekga'. The signature is written in a cursive, flowing style.

MRS ANGIE MOTSHEKGA, MP
MINISTER OF BASIC EDUCATION

ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO 1	3
1.1 Siangane	3
1.2 Nyangaredzo.....	3
1.3 Ndivhonyangaredzi ya Kharikhujamu ya Afrika Tshipembe	4
1.4 U avhela tshifhinga	6
1.4.1 Vhuimo ha Fhasi	6
1.4.2 Vhuimo ha Vhukati.....	7
1.4.3 Vhuimo ha NȚha (Sinia).....	7
1.4.4 Gireidi ya 10-12.....	8
KHETHEKANYO YA 2	9
2.1 Zwikili zwa Vhutshilo ndi mini?	9
2.2 Ndivho dzo Tiwaho.....	9
2.3 U Țlutshedza sia Ța u guda Ța Zwikili zwa Vhutshilo	9
2.4 U gudisa kha Vhuimo ha Fhasi	11
2.5 Zwishumiswa zwa Zwikili zwa Vhutshilo	14
2.6 Tshifhinga tsho avhelwaho masia a u guda kha Zwikili zwa Vhutshilo kha Vhuimo ha Fhasi	15
2.7 Țhoho	15
2.8 Ndeme ya Țhoho	15
2.9 U tevhekanya na u mvelaphanda.....	15
KHETHEKANYO YA 3	17
KHETHEKANYO YA 4	71
4.1 Mvulatswinga.....	71
4.2 Mbekanyamushumo ya u linga	72
4.3 Mukatelo	72
4.4 u rekhoda na u vhiga	72
4.5 Nyangaredzo.....	73

KHETHEKANYO 1: TSHITAMENNDE TSHA PHOLISI YA LUSHAKA YA KHARIKHULAMU NA U LINGA TSHA ZWIKILI ZWA VHUTSHILO - VHUIMO HA FHASIGIREIDI YA T

1.1 Siangane

Tshitamennde tsha Kharikhulamu ya Lushaka tsha Gireidi ya T-12 (TKL) NCS)) tshi talutshedza pholisi nga ha kharikhulamu na u linga kha miŋwaha ya u dzhena tshikolo. Gireidi ya T nga Tshivenda ndi Gireidi ya u Tangedza (Gireidi ya T).

U itela u khwinisa kufunzele kwa kharikhulamu iyi, ho shandukiswa Tshitamennde tsha Kharikhulamu ya Lushaka hune tshanduko dza do thoma u shuma nga nwedzi wa Phando 2012. Ho bveledzwa liŋwalwa la Tshitamennde tsha Pholisi tsha Kharikhulamu na u Linga tsha Lushaka lithihi li pfeseseaho hu u itela uri thero inwe na inwe i vhe na liŋwalwa layo. Liŋwalo ili li khou ya u shuma vhuimoni ha maŋwalwa a kale ane a nga sa zwitamennde zwa thero dzothe, Tsumbamaitete a Mbekanyamushumo ya u Guda na Tsumbamalingele a Thero u bva kha Gireidi ya T-12.

1.2 Nyangaredzo

- (a) *Tshitamennde tsha Kharikhulamu tsha Lushaka tsha Gireidi ya T - 12 (Phando 2012) tsho imela mulayo wa u guda na u funza kha zwikolo zwa Afrika Tshipembe nahone tsho imela zwi tevhelaho:*
- (i) Tshitamennde tsha Kharikhulamu na u Linga tsha Lushaka tsha thero inwe na inwe yo randelwaho;
 - (ii) Liŋwalo la pholisi, Pholisi ya Lushaka malugana na thodea dza mbekanyamushumo na u aluswa ya Tshitamennde tsha Kharikhulamu ya Lushaka Gireidi ya T-12; na
 - (iii) Liŋwalo la pholisi, Phurothokhojo ya Lushaka ya u Linga ya Gireidi T-12 (Phando 2012).
- (b) *Tshitamennde tsha Kharikhulamu ya Lushaka tsha Gireidi ya T - 12 (Phando 2012) tshi ima vhudzuloni ha zwitamennde zwa kharikhulamu ya lushaka zwihili zwine zwa khou shumiswa zwa zwino, zwine zwa vha*
- (i) *Tshitamennde tsha Kharikhulamu tsha Lushaka tsho Khwinifhadzwaho tsha Gireidi ya T - 9, Gazethe ya Muvhuso ya Nomboro 23406 ya 31 Shundunthule 2002, na*
 - (ii) *Tshitamennde tsha Kharikhulamu tsha Lushaka tsho Khwinifhadzwaho tsha Gireidi ya 10 - 12, Gazethe ya Muvhuso ya Nomboro 25545 ya 6 Tshimedzi 2003 na Nomboro 27594 ya 17 Shundunthule 2005.*
- (c) Zwitamennde zwa kharikhulamu zwa lushaka sa zwe zwa dzudzanyiswa zwone kha pharathukhu ya b(i) na (ii) zwo faredza maŋwalwa a pholisi a tevhelaho ane a do shandukiswa nga zwituku nga zwituku, vhudzuloni hazwo ha shumiswa *Tshitamennde tsha Kharikhulamu tsha Lushaka tsha Gireidi ya T - 12 (Phando 2012)*. Tshandukiso iyi i do thoma u shumiswa nga 2012-2014.
- (i) Zwitamennde zwa Thero / Sia la u Guda, Tsumbamaitete ya Mbekanyamushumo dza u Guda na Tsumbamaitete a Mbekanyamushumo dza u Linga dza Gireidi ya T- 9 na Gireidi ya 10 -12;
 - (ii) Liŋwalo la pholisi, *Pholisi ya Lushaka ya u linga na ndalukano dza zwikolo kha Bennde ya u Pfumbudza na Pfunzo Nyangaredzi, yo rwelwaho tari kha Ndihhadzo ya Muvhuso ya Nomboro 124 kha Gazete ya Muvhuso ya Nomboro 29626 ya 12 Luhuhi 2007;*

- (iii) Liṅwalo la phoḽisi, *Tḥanziela ya Nṯha ya Lushaka (National Senior Certificate): Ndalukano ya Vhukoni ha vhuimo ha 4 ha Muangarambo wa Ndalukano ya Lushaka (National Qualifications Framework (NQF));* le ja aṅḍaziwa kha *Gazethe ya Muvhuso ya Nomboro 27819 ya 20 Fulwana 2005;*
 - (iv) Liṅwalo la phoḽisi, *Khwinifhadzo (Adendamu) ya liṅwalo la phoḽisi, Tḥanziela ya Nṯha ya Lushaka: Ndalukano ya Vhukoni ha vhuimo ha 4 ha Muangarambo wa Ndalukano ya Lushaka (National Qualifications Framework (NQF), malugana na vhagudi vha vhaholefhalo, le ja aṅḍaziwa kha Gazethe ya Muvhuso ya nomboro 29466 ya 11 Nyendavhusiku 2006, yo katelwa ngomu kha liṅwalo la Phoḽisi la Phoḽisi ya lushaka ya malugana na ṯhōḍea dza mbekanyamaitete na u pfukela phanḍa zwa Tshitatamennde tsha Kharikhuḽamu tsha Lushaka tsha Gireidi ya T - 12;* na
 - (v) Liṅwalo la phoḽisi, *Khwinifhadzo (Adendamu) ya liṅwalo la phoḽisi, Tḥanziela ya Nṯha ya Lushaka: Ndalukano ya Vhukoni ha vhuimo ha 4 ha Muangarambo wa Ndalukano ya Lushaka (National Qualifications Framework (NQF), malugana na Phurothokholo ya Lushaka ya u Linga (Gireidi T - 12), sa zwe ya dzudzanyiswa zwone kha Nḍivhadzo ya Nomboro 1267 kha Gazete ya Muvhuso ya Nomboro 29467 ya 11 Nyendavhusiku 2006.*
- (d) Liṅwalo la phoḽisi, *Phoḽisi ya lushaka ya malugana na ṯhōḍea dza mbekanyamaitete na u pfukela phanḍa zwa Tshitatamennde tsha Kharikhuḽamu tsha Lushaka tsha Gireidi ya T - 12, na khethekanyo dzine dza vha kha Phoḽisi ya Kharikhuḽamu na u Linga sa zwe zwa dzudzanyiswa zwone kha Ndima ya 2, 3 na 4 dza heli liṅwalo, zwi vhumba tshipiḍa tsha maga ane a fanela u tevhedzwa na maimo kana zwitandadi zwa Tshitatamennde tsha Kharikhuḽamu ya Lushaka tsha Gireidi ya T - 12 (Phando 2012). Ngauralo, u ya nga ha Khethekanyo 6A ya Mulayo wa Zwikolo zwa Afurika Tshipembe (Mulayo wa Vhu 84 wa 1996), i vhumba tshipiḍa tsha muteo une ngawo, Minista wa Pfunzo ya Muteo a tshea mvelelo na zwitandadi zwa fhasisa, khathihi na maitete na maga u itela u linga zwine vhagudi vha tea u zwi swikelela kha zwikolo zwa nnyi na nnyi na zwo ḍiimisaho nga zwoṯhe.*

1.3 Ndivhonyangaredzi ya Kharikhuḽamu ya Afrika Tshipembe

- (a) Tshitatamende tsha Kharikhuḽamu tsha Lushaka tsha Gireidi ya T - 12 tshi bvisela khagala zwine zwa dzhiwa sa ṅḍivho, vhukoni na zwa ndeme zwine zwa tea u gudiwa. Tshone i ita uri vhagudi vha wane na u shumisa ṅḍivho na vhukoni nga ṅḍila dzine dza ḍisa mbuelo matshiloni avho. Ngauralo, kharikhuḽamu i ṯuṯuwedza uri vhagudi vha vhe na ṅḍivho yo goḍombelaho ya vhupo hapo, zwi sa ambi u dzhiela fhasi kana u sathula kuhumbulele kwa mashangoḍavha.
- (b) Tshitatamende tsha Kharikhuḽamu ya Lushaka tsha Gireidi ya T - 12 tshi na mishumo heyi:
 - u shomedza vhagudi, zwi sa sedzi vhubvo, tshiimo tsha ikononi na matshilisano, murafho, mbeu, tshiimo tsha miraḍo na ṯhalukanyo, musi hu tshi ṅetshedzwa ṅḍivho, vhukoni na ndeme zwa zwine zwa tea u gudiwa uri vhagudi vha khunyeledze mbidzo yavho, na u vha vhashumeli kha vhupo ha havho sa vhadzulapo vha shango lo vhoḥholowaho;
 - u dzudzanya vhuswikeli kha pfunzo ya ṅṯha;
 - u leludza muratho kha vhagudi u bva kha tshiimiswa tsha vhugudi u ya kha tshiimiswa tsha mushumo; na
 - u ṅetshedza vhatholi mbonwasia yo eḍanaho na vhukoni ha mugudi.
- (c) Tshitatamende tsha Kharikhuḽamu tsha Lushaka tsha Gireidi ya T - 12 tsho ḍitika nga milayo i tevhelaho:

- Tshanduko ya matshilisano kha vhadzulapo: u vhona uri nangoho tshayinganyelo ye ya vha i hone siani la pfunzo yo fheliswa, vhudzuloni hayo hu dzudzanywe khonadzeo dzine dza edana dza pfunzo u itela zwitshavha zwothe;
 - U guda nga u didzhenisa khazwo na vhusedzi: u tufuwedza u didzhenisa kha maitele a vhusedzi kha ngudo, u fhirisa u guda ha u tou neshedzwa zwo fhelaho sa yone ngoho;
 - Ndivho ya ntha na vhukoni ha ntha: maimo o linganywaho a fhasisa (gumotuku / minimamu) a ndivho na vhukoni zwi teaho u swikelwa kha gireidi inwe na inwe zwo tiwaho ya dovha ya nea maimo a ntha a swikeleaho kha thero dzothe;
 - U bvela phanda: zwi re ngomu na vuvha kana zwi re mafhungoni kha gireidi inwe na inwe zwi sumbedza u bvela phanda u bva kha zwithu zwa tswititi u ya kha zwa tserekano;
 - Pfanelo dza vhatu, vhanganyi ha vhatu, fhethuvhupo na vhulamukanyi ha matshilisano a vhatu: u dzhenisa pfunzoni maitele na maga ane a tea u tevhezdelwa malugana na vhulamukanyi ha mupo na matshilisano na pfanelo dza vhatu sa zwe zwa dzudzanyiswa zwone kha Ndayotewa ya Riphabuliki ya Afrika Tshipembe. Tshitatamennde tsha Pholisi tsha Kharikhulamu na u Linga tsha Lushaka a tshi nyefuli kana u dzhiela fhasi zwithu zwa phambano zwi no nga sa vhushayi, u sa edana, murafho, mbeu, luambo, miwaha/vhukale, vuholefali na zwiwe;
 - U dzhiela ntha kana u nea ndeme sisiteme ya ndivho yapo: u tangedza lupfumo lwa divhazwakale na ifa zwa shango lino sa zwithu zwa ndeme siani la u fhaa mikhwa sa zwe zwa dzudzanyiswa zwone kha Ndayotewa; na
 - U fulufhedzea, u tendisea, zwa ndeme na vhukoni: u dzudzanya pfunzo ine vuvha hayo vhu a vhambedzea na ha manwe mashango ho sedzwa tshileme (ndeme), vhuqombeli na zwiwe.
- (d) Tshitatamende tsha Kharikhulamu ya Lushaka tsha Gireidi ya T-12 tsho diimisela u bvedza vhagudi vhane vha kona u:
- topola kana u talusa na u tandulula thaidzo na u nea muhumbulo kana u dzhia tsho yo dziaho (u humbula nga ndila yo vhibvaho);
 - shuma zwavhudi u wothe na musi u na vha we sa murafo wa tshigwada;
 - dilanga na u laula mishumo yavho nga ndila i pfadzaho nahone ine ya nyaula;
 - kuvhanganya, u saukanya, u dzudzanya na u sengulusa mafhungo;
 - davhidzana nga ndila i pfadzaho musi hu tshi khou shumiswa zwikili zwa u tou vhona, zwiga na luambo nga ndila dzo fhambanaho;
 - shumisa saintsi na thekhinolodzhi nga ndila i pfadzaho zwavhudi, hu na vhuqinduleli siani la mupo na mutakalo wa vha we; na
 - sumbedza u pfesesa lifhasi sa tshiimiswa tshine ha vha na vhushaka khatsho. Nga manwe maipfi, hu tea u divhiwa uri nyimele ya u tandulula thaidzo a yo ngo diimisa nga yothe.

- (e) Vhukateli vhu tea u vha mudzi muhulwane siani ja u dzudzanya, u pulana na u gudisa tshikoloni tshiñwe na tshiñwe. Hezwi zwi nga itea musi vhadededzi vhothe vha tshi pfesesa u kona u divha na u tandulula zwi thivhelaho kana u thithisa u guda, vha dovha hafhu vha kona u pulanela nyimele dzo fhambanaho.

Khii kana ndeme ya u langula u vhukateli ndi u vhona uri zwithithisi zwo topolwa na uri zwo shuñwa nga zwi-imiswa zwa u ñea thuso zwo teaho nga ngomu ha zwitshavha zwa tshikoloni, hu tshi dzheniswa na vhagudisi, thimu dza u ñea thuso dzo tiwaho kha Tshiñiriki, thimu dza u thusa dza kha maimo a zwiimiswa. U shuma na zwikundisi kijasini, vhagudisi vha tea u shumisa zwiñirathedzhi zwo fhambanaho sa zwe zwa dzheniswa kha *Ndededzi ya u Gudisa na u Guda ha Vhukateli (2010) (Guidelines for Inclusive Teaching and Learning)* ya Muhasho wa Pfunzo ya Muteo.

1.4 U avhela tshifhinga

1.4.1 Vhuimo ha Fhasi

- (a) Tshifhinga tsha u gudisa tsha thero dza Vhuimo ha Fhasi tsho ima nga ñdila i tevhelaho:

Thero	Gireidi ya (Awaro)	Gireidi ya 1-2 (Awaro)	Gireidi ya 3 (Awaro)
Luambo lwa Hayani	10	7/8	7/8
Luambo lwa u Engedza lwa u Thoma		2/3	3/4
Mbalo	7	7	7
Zwikili zwa Vhutshilo	6	6	7
• Ndivho ya Muteo	(1)	(1)	(2)
• Vhutsila na Mishumo ya Zwanḡa (Arts na Craft)	(2)	(2)	(2)
• Ngudo ya Nyonyoloso	(2)	(2)	(2)
• Ngudamutakalo na Matshilisano	(1)	(1)	(1)
TSHIVHALOGUḤE	23	23	25

- (b) Tshifhinga tsha u gudisa kha Gireidi ya 1, 1 na 2 ndi awara dza 23. Kha Gireidi ya 3 ndi awara dza 25.
- (c) Kha nyambo, awara dza 10 dzo avhelwa Gireidi ya 1-2 na awara dza 11 kha Gireidi ya 3. Awara dza ñthesa kana gumofulu ja awara dza 8 na gumoḡuku ja awara dza 7 dzo avhelwa Luambo lwa Hayani na gumoḡuku ja awara dza 2 na gumofulu ja awara dza 3 kha Luambo lwa u Engedza lwa u Thoma kha Gireidi ya 1-2. Kha Gireidi ya 3 gumofulu ja awara dza 8 na gumoḡuku ja awara dza 7 dzo avhelwa Luambo lwa Hayani na gumoḡuku ja awara dza 3 na gumofulu ja awara dza 4 kha Luambo lwa u Engedza lwa u Thoma.
- (d) Kha Zwikili zwa Vhutshilo, Ndivho ya Muteo (Beginning Knowledge) yo avhelwa awara 1 kha Gireidi ya 1-2 na awara dza 2 sa zwe zwa sumbedziswa nga awara kha zwitange (buraketse) kha Gireidi ya 3.

1.4.2 Vhuimo ha Vhukati

- (a) Tshifhinga tsha u gudisa kha Vhuimo ha Vhukati (Gireidi ya 4-6) tsho dzudzanywa kha thebuḽu i re afho fhasi nga nḽila i tevhelaho:

THERO	AWARA
Luambo lwa Hayani	6
Luambo lwa u Engedza lwa u Thoma	5
Mbalo (Mathematics)	6
Saintsi ya Mupo na Thekhinoḽodzhi	3,5
Saintsi dza Matshilisano	3
Zwikili zwa Vhutshilo	4
• Vhutsila (Creative Arts)	(1,5)
• Ngudo ya Nyonyoloso	(1)
• Ngudamutakalo na Matshilisano	(1,5)
TSHIVHALOGUṼE	27,5

1.4.3 Vhuimo ha Nḽha (Sinia)

- (a) Tshifhinga tsha u gudisa kha Vhuimo ha Nḽha (Gireidi ya 7-9) tsho dzudzanywa nga nḽila i tevhelaho:

THERO	AWARA
Luambo lwa Hayani	5
Luambo lwa u Engedza lwa u Thoma	4
Mbalo (Mathematics)	4,5
Saintsi dza Mupo	3
Saintsi dza Matshilisano	3
Thekhinoḽodzhi	2
Saintsi dza Ndango ya Ikonomi	2
Ngudo ya Vhutshilo	2
Vhutsila na Mvelele	2
TSHIVHALOGUṼE	27,5

1.4.4 Gireidi ya 10-12

(a) Tshifhinga tsha u gudisa kha Gireidi ya 10-12 tsho dzudzanywa nga nqila i tevhelaho:

THERO	U AVHELA TSHIFHINGA NGA VHEGE (AWARA)
Luambo lwa Hayani	4.5
Luambo lwa u Engedza lwa u Thoma	4.5
Mbalo	4.5
Ngudo ya Vhutshilo	2
Tshivhalo tsha fhasisa tsha thero tharu dzine ha nangwa khadzo u bva kha Tshigwada B - Anekitsha B, Thebulu B1-B8 dza linqwalo la pholisi, <i>Pholisi ya lushaka ya malugana na thodea dza mbekanyamaitela na u pfukela phanga zwa Tshitatamennde tsha Kharikhulamamu tsha Lushaka tsha Gireidi ya T - 12</i> , zwi tshi bva kha nzudzanyo dza pharagirafu ya 28 ya linqwalo la pholisi lo bulwaho afho ntha.	12 (awara 3x4)
TSHIVHALOGUṬE	27,5

Tshifhinga tsho avhelwaho nga vhege tshi nga shumiselwa fhedzi thero dza TKL (NCS) dzi thodeaho dza tshivhalo tsha fhasisa sa zwe zwa sumbedziswa afho ntha. Tshifhinga a tshi tei u shumiselwa thero dza u engedzedza dzo engedzwaho kha mutevhe wa thero dza tshivhalo tsha fhasisa. Arali mugudi a tshi thoda u nekedza kana u ita thero dza u engedzedza, tshifhinga tsho engedzwaho tshi tea u avhelwa u itela u nekedza idzi thero.

KHETHEKANYO YA 2

2.1 Zwikili zwa Vhutshilo ndi mini?

Thero ya Zwikili zwa Vhutshilo ndi yone mutheo wa u bveledza mugudi uri a vhe muthu o fhelelaho lwa tshoŋhe. Thero iyi i shumana na nyaluwo ya matshilisano, vhuŋe, vhuŋali, zwipfi na muvhili wa mugudi na nga nŋila ine hezwi zwithu zwa ŋanganelana ngayo.

Kha Tshitatamennde tsha Phojisi ya Lushaka ya Kharikhuŋamu na u Linga (TPLKL) thero ya Zwikili zwa Vhutshilo kha Vhuimo ha Fhasi (Gireidi ya 1 – 3) yo dzudzanywa u ya nga masia maŋa a u guda: Nŋivho thangeli, Mutakalo wa Vhuŋe na wa Tshitshavha, Vhutsila na Pfunzo ya Nyonyoloso. Thero ya Zwikili zwa Vhutshilo yo dzudzanywa nga hei nŋila u itela uri zwikili zwa mutheo, mikhwa na zwiteŋwa zwa nyaluwo ya musi muthu a tshee muŋuku na thero dzine dza ŋekedzwa kha Gireidi ya 4 – 12 dzi a gudiswa na u bveledzwa kha Gireidi ya 1 – 3. Nŋivho thangeli na Mutakalo wa Vhuŋe na wa Tshitshavha zwo dzheniswa kana u ŋanganelana kha ŋhoho dzo randelwaho. Thero ya Zwikili zwa Vhutshilo i dzhenelela kha thero dzoŋhe sa izwi i tshi tea u tikedza na u khwaŋhisa u gudisa dziŋwe thero dzine dza vha kha Vhuimo ha Fhasi dzine dza nga sa Nyambo (Luambo lwa Hayani na Luambo lwa u Engedzedza lwa u Thoma) na Mathemathiki.

2.2 Ndivho dzo Tiwaho

Thero ya Zwikili zwa Vhutshilo yo livha kha u dededza na u lugisela vhagudi kha mafhungo a vhutshilo na zwine zwa konadzea, hu tshi katelwa u maanŋafhadza vhagudi u itela uri vha bvelele kha liffhasi lline la khou dzulela u shanduka nga luvhilo na u bvela phanŋa. Nga kha Zwikili zwa Vhutshilo vhagudi vha swika hune vha itwa uri vha vhe na nŋivho nnzhi, zwikili na mikhwa zwine zwa khwaŋhisedza

- mveledziso ya muvhili, matshilisano, vhuŋe, vhuŋipfi na nŋivho kana u kona u pfesesa;
- zwikili zwa vhusiki na u kona u vhona zwithu zwavhuŋi na nŋivho nga u dzhenelela kha nyito dza mitshino, muzika, ŋirama na Vhutsila ha u Vhona;
- nŋivho ya mutakalo na tsireledzo ya ene muŋe;
- u pfesesa vhushaka vhukati ha vhatu na mupo;
- u ŋivha vhushaka ha matshilisano, maitete a thekhinoŋodzhi na murango wa saintsi.

2.3 U ŋalutshedza sia la u guda la Zwikili zwa Vhutshilo

Nŋivho thangeli na Mutakalo wa vhuŋe na wa tshitshavha

Nŋivho thangeli

Magudiswa na zwiteŋwa zwa Nŋivho thangeli zwo bviswa kha Saintsisi dza Matshilisano (ŋivhazwakale na ŋivhashango); Saintsisi dza Mupo na Thekhinoŋodzhi. Zwiteŋwa na zwikili zwi hulwane na zwikili zwi no elana na aya mabuŋo kha kharikhuŋamu kha Vhuimo ha Fhasi zwo dodombedzwa afha fhasi:

Zwiteŋwa zwa Saintsisi dza Matshilisano; ndondola, tshiitisi na mvelelo, fhethu, vhushumisi, vhushaka na u ŋisendeka nga zwiŋwe, u fhambana nga murafho na u ŋiimisa nga eŋhe, na tshanduko.

Zwiteŋwa zwa Saintsisi dza Mupo; vhutshilo na u tshila, nungo/maanŋa na tshanduko, thukhita (metha) na zwishumiswa,

shango kana pulanethe na u fhira.

Zwikili zwa maitele a zwa saints; maitele a u ita thodisiso hune ha katela vhusedzi, u vhambedza, u khethekanya, u kala/ela, tshenzhemo, na vhudavhidzani.

Zwikili zwa maitele a zwa thekhinolodzhi; u ita thodisiso, u ola (dizaina), u ita, u sengulusa, u davhidzana

Mutakalo wa vhuṅe na wa tshitshavha

Mutakalo wa vhuṅe na wa tshitshavha ndi sia la ngudo la ndeme vhuhulu ho sedzwa vhagudi vhaṭuku sa izwi vha tshi vha vha kha ḡi guda uri vha nga ḡilondola hani khathihi na u ita uri vha dzule vha na mutakalo wavhuḡi. Sia heli la ngudo li katela mutakalo wa matshilisano a vathu, mutakalo wa vhuḡipfi, na vhusaka havho na vhaṅwe vathu khathihi na vhuḡo, hu tshi katelwa ngomu na ndeme na mikhwa (vhuvha/athitshudi/maime). Ngudo ya **Mutakalo wa vhuṅe na wa tshitshavha** i ḡo thusa vhagudi uri vha ite tsheo dzo dziaho, dza vhuḡifhinduleli na u ḡala mikhwa malugana na mutakalo wavho na mupo. I shumana na zwithu zwi tshimbilelanaho na zwiliwa zwa pfushi, malwadze (hu tshi katelwa ngomu HIV/AIDS), tsireledzo, dzikhakhathi, u tambudza na mutakalo wa mupo. Vhagudi vha ḡo bvedza zwikili zwa u konana na vhaṅwe nga ḡila yavhuḡi khathihi na u shela mulenzhe muṅani, tshitshavhani na kha lushaka, ngeno hu tshi khou tevhezela ndeme kana mikhwa sa zwe ya dzudzanywa kha Ndayotewa. Vhagudi vha ḡo guda u tevhezela (kana u shumisa) pfanelo na vhuḡifhinduleli havho zwo tsireledzwa kha Ndayotewa, u thonifha pfanelo dza vhaṅwe na u sumbedza u tḡangedza (kana u konḡelela) phambano ya vhurereli na mvelele u itela u shela mulenzhe kha dimokirasi ya tshitshavha.

Vhutsila

Vhutsila vhu ita uri vhagudi vha ḡivhe zwivhumbeo zwiṅa zwa vhutsila: mutshino, ḡirama, muzika na Vhutsila ha u Vhona. Ndivho khulwane ya Vhutsila ndi u bvedza vhagudi uri vha vhe na vhusiki, vathu vha konaho u humbula, vane vha takalela vhutsila. Zwi dovha hafhu zwa ṅea ḡivho ya mutheo na zwikili u itela uri vha kone u shela mulenzhe kha nyito dza vhutsila. Vhagudi vha Vhuimo ha Fhasi vha na vhutsila ha mvelo nahone u tamba ndi ḡila ine vha guda ngayo kha vhutsila. Vhagudi vha tea u dededzwa kha ḡila ya u shumisa ḡivho ine vha vha nayo ya mupo na u shumisa mihumbulo yavho, u shumisa na u shuma nga zwishumiswa, u dzinginyea na u ita muzika khathihi na u anetshela zwiṅori. Vhagudi vha fanela u shumisa na u bvedza mihumbulo yavho ya vhusiki yo ḡisendekaho kha tshenzhemo dzavho, vha tshi shumisa zwipfi zwavho, vhuḡipfi na zwine vha vhona. Ndivho ya u guda i fanela u vha kha mveledziso ya zwikili nga ḡila ine zwa takadza, nahone nga maitele a u tshenzhela, madzuloni a u shuma tshibvedzwa tsha maimo a ṅha kha themo iṅwe na iṅwe. U ḡivhadzwa ha zwikili izwi zwa vhusiki ndi zwa ndeme musi hu tshi nanguludzwa na u langula zwikili zwa vhuṅaledzi. Vhutsila ho livha kha u sika mutheo wa U linganyisa ya zwa vhusiki, muhumbulo, mveledziso ya vhuḡipfi na matshilisano. Kha kharikhulamu, Vhutsila ho dzudzanywa nga ḡila mbili dzi sa tḡangani dzine dza thusana – Vhutsila ha u Vhona na Vhutsila ha u Ita (Mitshino, ḡirama, Muzika).

Vhutsila ha u Vhona vhu bvedza zwikili zwa zwipfi khathihi na nyandano vhukati ha miraḡo mitete na miraḡo ya guṅe nga u shumisa zwishumiswa (matheriala) na u kona u shumisa thekhiniki dza vhutsila dzo fhambanaho. Mushumo wa tshivhumbeo tsha masia mavhili **(2D) tsho livha kha** u khwaṅhisa tshenzhemo ya vhagudi ya shango la vhukuma zwi tuṅulwaho nga zwipfi, nyambedzano na u vhudzisa, na u tuṅuwedza u olwa ha muvhili u tshi khou ita nyito, u gonya, u gidima, u dzula, u eḡela. A hu na ḡila i no tou pfi ndi yone yone ya u ola, vhagudi vha tea u tuṅuwedzwa u bvisela vhuḡipfi na ḡivho yavho vho vhoḡholowa vha sa ofhi u sasaladzwa. Mushumo wa tshivhumbeo tsha masia mararu **(3d)** ndi u bvedza khontseputi (tshiteṅwa) tsha tshivhumbeo tshikhalani nga u tḡumanya zwipiḡa zwa vumba, u nambatedza (nga guṅuu) kana vha tshi nambatedza zwibambiri kha mabambiri, u gera zwivhumbeo, u peta, u vhoḡha na u putela. U shumisa ha fomaḡa ha zwiteṅwa zwa vhutsila zwi tea u dzheniswa kha ngudo ya Vhutsila ha u Vhona. Hezwi zwi amba uri vhagudi vha tea u shumisa na u amba nga ha mitalo, zwivhumbeo na mivhala.

Vhutsila ha u Ita kha Vhuimo ha Fhasi vhu tendela vhagudi tshifinga tsha u ita nyambedzano nga ḡila ya vhusiki, u

edzisela (tamba ȓirama), u imba, u sika muzika, u tshina na u sedzulusa kutshimbilele kwa muvhili. Nga kha Vhutsila ha u Ita, vhagudi vha bveledza zwikili zwavho zwa muvhili na vhusiki. Vhutsila ha u Ita vhu ȓuȓula muhumbulo, vhu alusa vhushaka na u fhaȓa vhuȓifulufheli na u ȓilanga ha ene muȓe. **Mitambo na zwikili zwa vhusiki** zwi lugisela muvhili na ipfi, nahone mitambo i shumiswa sa zwishumiswa zwa zwikili zwa u guda. U ȓiitela na u ȓalutshedza zwi tendela vhagudi u sika muzika, mutsukunyeo na ȓirama vhe vhoȓhe na musi vho ȓanganelana.

Pfunzo ya Nyonyoloso

Mveledziso ya zwikili zwa miraȓo yoȓhe na yo swaledzeaho ya u tsukunyea ya vhagudi na mveledziso ya kuvhonele ndi zwa ndeme kha Vhuimo ha Fhasi. Mveledziso ya muvhili na mutsukunyeo ndi zwa ndeme kha u bveledzisa vhagudi lwo khunyelolaho. Zwi vha zwa ndeme kha u shela mulenzhe kha mveledziso ya tshitshavha, ya vhune na ya vhuȓipfi kha vhagudi. U tamba, mutsukunyeo, mitambo na zwipotso zwi shela mulenzhe kha u fhaȓa vhuȓifulufheli havhuȓi na mikhwa ya mugudi. Heȓi sia ȓi livha kha u sedza kuvhonele kwa zwithu na mveledziso ya kutshimbilele, mutevhetsindo, u linganyisa. Ndivho kha Vhuimo ha Fhasi i kha mitambo na dziȓwe nyito dzine dza vhumba mutheo wa u dzhenelela kha zwipotso nga murahu. Nyaluwo ya muvhili, mveledzo, vhusiki na u tamba zwi a ombedelwa.

2.4 U gudisa kha Vhuimo ha Fhasi

Vhagudi vha Gireidi ya Ț vha wela kha miȓwaha ya vhukati ha 0–4 hune ha vha tshifhinga tsha u aluwa. Nga zwenezwo, bugu ya *National Early Learning Development Standards (NELDS)* ndi ya ndeme ine ya shumiswa u ȓolwa khayoy musu hu tshi itwa ndugiselo, u gudisa na u guda. Hu na zwikili zwa ndeme zwine vhagudi vhane vha kha ȓi vha vhaȓuku vha tea u zwi guda na u zwi pfesesa musu vha sa athu u ya kha Gireidi ya 1 na Gireidi ya Ț, hezwo zwikili vha tea u vha nazwo. Muȓwe wa mishumo ya ndeme wa mudededzi wa Gireidi ya Ț ndi u sika vhupo ho tsireledzeaho, ho kunaho nah u vhavhalelaho, hune vhagudi vha fhiwa tshikhala (tshifhinga) tsho linganaho tsha u tamba na u wanulula ȓifhasi nga u dededzwa ho tsireledzwaho nga mudededzi wavho. Mudededzi u tea u ȓekedza:

- nyito dza vhagudi dza tshifhinga tshoȓhe (rothini), dza u tamba dzo lugiselwaho na u tamba vhagudi vho vhofoholowa dzine dza takadza na u langea.
- zwishumiswa zwo vhalaho zwa nyito dza tshifhinga tshoȓhe (rothini), dzo dzudzanywaho na dzine vha tamba vho vhofoholowa.
- vhupo vhu languleaho zwavhuȓi, ho teaho vhana nahone hu swikeleleaho.

Vhagudi vhoȓhe vha Vhuimo ha Fhasi, vhuhulu vhagudi vha Gireidi ya Ț, a vha tei u ȓwa vho dzula zwiduloni ȓuvha ȓoȓhe. Vha nga ȓi dzula fhethu havhuȓi kha bai na zwisiamelo ngeno fhethu ha u shumela hu tshi nga vha hone hune vha nga shumisa zwidulo na maȓafula, hune vha nga kona u tamba, u shuma na u monamona vho vhofoholowa.

Nga u angaredza, kha Vhuimo ha Fhasi mbekanyamushumo ya ngudo i angaredza tshifhinga tsha rothini, u tamba vho vhofoholowa nȓa ha kiȓasi na ngomu kiȓasini na nyito dzo dzudzanywaho. Nyito dza rothini na dza u tamba vho vhofoholowa dzo fhaȓelwa kha dokhumennde ya Zwikili zwa Vhutshilo ngauri kanzhi zwi angaredza vhagudi kha pfunzo ya nyonyoloso kana pfunzo dza mutakalo.

2.4.1 Nyito dza tshifhinga tshoȓhe (rothini)

Nyito dza tshifhinga tshoȓhe (rothini) dzi itea nga tshifhinga tshi fanaho ȓuvha ȓiȓwe na ȓiȓwe. Tshifhinga tshi si fhasi ha minetse dza fumi tshi avhelwaho maisya a u guda ha thero ya Zwikili zwa Vhutshilo tshi teya u shumiswa kha nyito dza ȓuvha ȓiȓwe na ȓiȓwe, tsumbo, tshati ya maȓuvha i nga dzhia minete dza fumi dza tshifhinga tsho avhelwaho kha nȓivho ya mathomo, ngauri vhagudi vha guda nga ha maȓuvha a vhege, ȓwedzi na datumu. Minete ya fumi yo avhelwaho Vhutsila i nga shumiswa kha rothini ya u kunakisa ngauri ndi zwa ndeme kha zwikili zwa vhutshilo.

Minetse dza fumi dza tshifhinga tsho avhelwaho sia ja u guda zwa vhuṅe na zwa tshitshavha zwi nga shumiswa zwo avhelwaho kha vhege kana rothini ya ṅwedzi u tola mitakalo nga ṅwedzi hu tshi angaredzwa na u vhekanya zwishumiswa na u ambara nga ṅdila yo teaho.

Nyito dza rothini dzi angaredza:

- Ndumeliso dza u swika na u tuwa;
- rothini ya u ya bungani
- tshati ya maḍuvha a mabebo;
- tshati ya datumu;
- tshati ya mutakalo;
- ndugiselo ya nyito dza Vhutsila na pfunzo ya nyonyoloso, tsumbo, u ambara apuroni, u bvula zwienda;
- tshifhinga tsha u kunakisa nga murahu ha vhutsila ha vhusiki na u tamba vho vhofoholowa.

2.4.2 Nyito dza u tamba ho fholowaho nga ngomu na ṅṅa ha zwifhaṅo

U tamba ho fholowaho hu nga itea ngomu na ṅṅa ha zwifhaṅo kana hoṅhe. Tshifhinga tsho tsho avhelwaho kha Pfunzo ya Nyonyoloso na Vhutsila tshi nga ḍi shumiswa kha tshifhinga tsha u tamba ho vhofoholowaho nga uri vhukoni ha nyonyoloso ho gudiwaho ha dovha ha itelwa ṅdowendowe nga tshifhinga tsha u tamba ho vhofoholowaho, vhu tikedza u guda kha masia aya mavhili a u guda.

Tsumbo dza u tamba ho vhofoholowaho dzi katela nyito dzi tevhelaho:

Mitambo yo vhofoholowaho ya ngomu	Mitambo yo vhofoholowaho ya ṅṅa
Vhutsila ho vhofoholowaho (u pennda, ola, vhumba)	Mutambo wa maḍi (na matope)
U kherula, u gera	Mutambo wa muṅavha
U nambatedza	Mutambo wa zwipfi
Fhethu ha mabuḷoko	U tamba khole-khole
Nyito ya u tshimbidza misipha miṅuku (u fara penisela, thoṅo, lumana, phazele, u lunzhedza, u luka, u ambadza fureme, n.z)	Mitambo ya u shumisa misipha mihulwane (u gonya, u dembelela, u linganyisa n.z)
Bogisi ja muṅavha	U tamba nga mabuḷoko
U tamba khole-khole	U tamba bola
Fhethu ha bugu	Zwitambiswa zwa vhili
Fhethu ha u tumbula (ṅafula ya zwitakadzaho, u vhambedza/ u vhekanya magaraṅa, nyito ya zwipfi)	U fhaṅa
Fhethu ha muzika	U lima ngade
Fhethu ha u ṅwalela	U londota zwifuwo
U tamba nga mabuḷoko	Nyito dza vhutsila nga ṅṅa

2.4.3 Nyito dzo dzudzanyelwaho

Nyito dzo dzudzanyelwaho ndi pfunzo pfufhi dza u funza na u guda, dzine kanzhi dza rangiwa phanḍa nga mudededzi. Dzi nga ḍi itwa nga mugudi nga eṅhe, nga zwigwada zwiṅuku kana nga kiḷasi yoṅhe, zwi tshi bva kha nzulele ya

magudiswa. Khonseputi, magudiswa na zwickili zwa nyito yo dzudzanyelwaho zwo khethekanywa kha masia a u guda kha liñwalo (dokhumennde) la kharikhulam.

2.4.4 Zwickili zwa u ðivha

U bveledzisa zwickili zwa u ðivha kha vhagudi vhatuku ndi zwa ndeme kha u adza mutheo wa u ðo bvelela na u guda. U ðivha zwi amba u shumisa zwipfi u wana mafhungo nga ha fhethu, fhethuvhupo kana nyimele. U bveledzisa ha zwickili zwa u ðivha zwi itea kha u guda ha vhutshilo hothe. Vhagudisi vha tea u gudisa vho tou fombe kha u bveledzisa zwickili zwa u ðivha kha masia maña othe a u guda, na kha sia la Nyambo na Mathemathikhi. Zwi tevhelaho ndi thikho dza zwickili zwa u ðivha zwine vhagudisi vha tea u zwi dzhiela ntha:

U ðivha nga u vhona— u wana na u talusa mafhungo nga u vhona- u ðivha nga u vhona ha u nempa hu konisa mugudi u vhalala, ñwala na u ita mathemathikhi;

U vhona ha u talula— u kona u vhona zwi fanaho, phambano na odozbedzwa zwa zwithu nga ndila yone;

U vhona nga u humbula— u kona u humbula zwe maño a vhona na ndila ya kutevhekanele kwe zwithu zwa vhone ngayo;

U vhona nga u pfa— u wana na u talutshedza mafhungo nga u tou pfa- u thetshesela u ðivha nga vhonezwane zwi konisa mugudi u ñea thalutshedzo ya zwi no khou pfiwa;

U thetshesela ha u talula— u kona u pfa zwine zwa fana na phambano kha mibvumo;

U humbula zwe wa pfa— u kona u humbula zwe ñevhe dza pfa na kutevhekanele kwe mibvumo ya pfiwa ngakwo;

Nyandano ya mirado ya muvhili ya tshanda-na-ito— zwanã na maño zwi tshi shumisana kha nyito ya u tshimbila, sa tsumbo, u posa bola na u gavha;

Tshifanyiso tsha muvhili-u ðivha ho fhelelaho nga ha muvhili wau, tsumbo, zwine wa tshimbilisa zwone na kushumele kwawo;

U linganya— u sumbedza u ðivha nga ha lurumbu luñwe na luñwe lwa muvhili, tsumbo, ndi tshifhio tshanda tshine tsha khou dzinginyea;

Vhukandedzi— u takalela u shumisa tshanda tshithihi kana lurumbu luthihi lwa muvhili, ndi uri, u shumisa tshanda tshi no shumiseswa tshamonde kana tshaula;

Mutalo u sumbedzaho vhukati— u kona u shuma u tshi pfukekanya nga vhukati ha mutalo wa muvhili, tsumbo, ndi tshifhio tshanda tshine tsh khou fhefhediswa

U ðivha tshithu nga fhethu— u kona u sedza kha tshithu lwo fhelelaho kana tshinwe u sa tsha londa zwinwe zwi re tsini natsho, tshitalalelwa tshi mbo vha phanda ha zwothe zwo sedzwaho henefho ngeno zwinwe zwothe zwo vhewa nga murahu, tsumbo, u kona u vhalala ipfi lithihi kha fhungo;

U ðivha tshivhumbeo— u ðivha zwi vhumbeo, zwiga, ledere, n.z. zwi sa sedzi vhuimo, saizi, siangane, tsumbo, u kona u ðivha tshitenedzi nga ñwabo wa tshivhumbeo tshatsho tsho taluleaho;

U ðivha matungo— u kona u pfesesa tshikhala u mona na muvhili, kana vhushaka vhukati ha zwithu na musedzi, tsumbo, muñadzi u kha thoho yanga;

2.5 Zwishumiswa zwa Zwikili zwa Vhutshilo

Zwiñwe zwa zwishumiswa ndi zwo teaho kijasi dza Vhuimo ha Fhasi. Zwiñwe zwa zwishumiswa zwi a kona u wanala nga u țavhanya. Ndi zwo teaho uri vhangudi vha kone u swikela zwishumiswa zwo teaho tshifhinga tshoțhe. Vha nga shumisa izwi zwiko nga tshifhinga tsha nyito dza u tamba ho vhořholowaho, nyito dzo dzudzanyiwaho, musi vho no fhedza mushumo une wa rangwa phanđa nga mudededzi, kana musi vha tshi țođa 'tshifhinga tsha u bva'. Zwishumiswa zwo teaho zwi katela:

- masaga a nawa, thambo, huľahupu, bola dza mielo yo fhambanaho, bimu ya u linganyisa/mabulannga/mathaela, zwishumiswa zwa mitambo ya nnda (mathaela, mutambo wa dembetete, u gonya nga thambo, miri), zwikhafu/makherulelo a zwiambaro, bethe, zwifaredzi (ndongwana, mabakete, magokoko a shume sa thagethe), zwikitili/mabođelo (sa thagethe), ho omaho, ho itaho tswavhelele ha vulea, zwitanda zwi ngaho mabođelo , zwifaredzi zwa u vhulunga, madembetete, zwidina, khounu, mabaloni
- zwithu zwo omaho, khirayoni dza mapfura, pesitele, tshoko, penisela dza 2B,
- midia muđu: pennde, ennge, dai, matope,
- bulatsho dza mielo yo fhambanaho
- mashithi a mabambiri kana zwibambiri zwa mielo na mivhala yo fhambanaho,
- vumba ľa khali, 'papier mache', vumba ľa u tamba, matope
- malungu (ngilasi, bambiri, puľasiťiki), zwiťirou, makarono, khumba n.z zwa u lunzhedza
- zwishumiswa zwi no vusuludzea: mabogisi, rolo dza mabambiri a mabunga, zwifaredzi zwa phoľsiťarini na zwishumiswa zwa u pakela, zwithivho, mabambiri a u putela, foili, wuľu, muđali, matombo, mbeu, gurannđa dza kale/magazini
- guľuu, zwiťiripi zwa khadibogisi u itela u đodza guľuu, zwigero, tshiťatshi tsho dzudzanywaho
- tshilidzo tsha CD, dziCD, zwishumiswa zwa zwilidzo
- zwiambaro zwa kale, zwishumiswa zwa u ľela, zwifaredzi, zwi nga shumiswa sa 'props' kha u tamba khole-khole na nyedziselo
- phazele na zwiñwe zwitambiswa zwi no farisa kha u guda, zwo rengwaho na zwo itwaho hayani
- zwifanyiso, tshati dza kha luvhondo na mimapa
- mafhungo na bugu dza zwiťori (ľaiburari)
- ľensi dza puľasiťiki/ ngilasi dza u hudza ri tshi vhona
- vhathu- vhahulwane muťani na vhaeni vho rambiwaho

Zwo livhiswa kha Vhutsila, hu lavhelelwa thođea dzi tevhelaho:

- tshikhala tsho vuleaho
- zwilidzo, hu tshi katelwa zwo wanalaho na zwo itwaho
- zwishumiswa zwa u pfa na zwishumiswa zwa u pfa na u vhona zwi na mutevhe wa muzika wo teaho
- tshati na posiťara

- zwishumiswa zwo fhambanaho (props) sa tsumbo, bola, zwithu zwa mielo na zwiwhumbeo zwo fhambanaho, zwiambaro zwa kale
- zwinyanyuli zwi vhonealaho zwa u ola na u fhat

Zwishumiswa zwo khetheaho zwi Țodeaho zwa Țhoho dzo tiwaho zwo Țaluswa kha Khethekanyo ya 3

2.6 Tshifhinga tsho avhelwaho masia a u guda kha Zwikili zwa Vhutshilo kha Vhuimo ha Fhasi

Tshifhinga tsho avhelwaho nga themo kha Zwikili zwa Vhutshilo ndi iri dza 60 nga themo kha Gireidi ya Ț u swika 2, na iri dza 70 kha Gireidi ya 3. Hezwi zwi amba uri kha sekele ya vhege ya maɖuvha mațanu (5), Nɖivho Thangeli na Mutakalo wa Vhuņe na wa Tshitshavha zwi ɖo funzwa lwa iri mbili (2) nga vhege, Vhutsila lwa iri mbili (2), Pfunzo ya Nyonyoloso lwa iri mbili (2) kha Gireidi ya Ț u swika 2, ngeno kha Gireidi ya 3, Nɖivho thangeli na Mutakalo wa Vhuņe na wa Tshitshavha zwi tshi ɖo funzwa lwa iri tharu (3) nga vhege, Vhutsila lwa iri mbili (2) na Pfunzo ya Nyonyoloso lwa iri mbili (2). Gireidi ya 3.

GIREIDI YA Ț – 2		ȚHANGANYELO YA TSHIFH-INGA TSHO AVHELWAHO NGA THEMO	GIREIDI YA 3		ȚHANGANYELO YA TSHIFH-INGA TSHO AVHELWAHO NGA THEMO
Nɖivho thangeli na Mutakalo wa Vhuņe na wa Tshitshavha	Awara mbili (2) nga vhege	Awara dza 60	Nɖivho thangeli na Mutakalo wa Vhuņe na wa Tshitshavha	Awara tharu (3) nga vhege	Awara dza 70
Vhutsila	Awara mbili (2) nga vhege		Vhutsila	Awara tharu (3) nga vhege	
Pfunzo ya Nyonyoloso	Awara mbili (2) nga vhege		Pfunzo ya Nyonyoloso	Awara tharu (3) nga vhege	

Zwo katelwaho afho ndi mutheo wa u bveledzisa ho khunyelelaho ha mugudi hune ha tea u khunyeledzwa kha kharikhujamu ya Gireidi ya Ț – 3 zwi tshi itwa ɖuvha liņwe na liņwe kana lwa vhege iņwe na iņwe.

2.7 Țhoho

Nɖivho thangeli na Mutakalo wa Vhuņe na wa Tshitshavha kha kharikhujamu ya Zwikili zwa Vhutshilo zwo dzudzanyiwa nga Țhoho. U shumisa Țhoho zwo ņewa sa mahumbulwa sa nɖila ine ngayo ha țanganyiswa magudiswa a bvaho kha ngudo dza masia oȚhe hune zwa konadzea na ho teaho. Vhagudisi vha țuțuwedziwa u shandukisa idzi Țhoho nga nɖila ine dza tea fhethuvhupo ha zwikolo zwavho. Vhagudisi vha dovha hafhu vha țuțuwedziwa u nanga Țhoho dza vhone vhaņe arali vho dzi sedzulusa sa dzo teaho.

2.8 Ndeme ya Țhoho

Kharikhujamu yo dzudzanyelwa vhege dza 40 nga ņwaha. Tshifhinga tsho avhelwaho tsha u tou anganyela tsho ņekedzwa Țhoho iņwe na iņwe kha themo, hu tshi sumbedzwa ndeme ine Țhoho iņwe na iņwe ya tea u wana tshifhinga ngaho. Nyito ya misi yoȚhe na u tamba tamba ho fholowaho ha ngomu na nga nņa hu tea-vho u dzhensiwa kha shedulu ya u funza. Vhagudisi vha nga ɖi dzudzanya tshifhinga nga hune vha funa, sa tsumbo, vha nga ɖi nanga u

ita minete ya 30 ya Ndivho Thangeli na Mutakalo wa Vhune na wa Tshitshavha duvha lina na lina, nga nnda ha Lavhutanu na Vhutsila nga Lavhuvhili na Lavhuna lwa iri nthihi.

2.9 U tevhekanya na u bvela phanda

Nzudzanyo yo dzinginywaho nga ha thoho dza u funza yo nekedzwa sa inwe ya dza milayo i na ndeme kha pfunzo ya vhana vha vhuimo ha fhasi nga u tevhela u thoma nga u funza zwine vha zwi divha ha kona u tevhela nga thoho dzine vha sa zwi divhe lwa tshothe nga murahu. Sa zwenezwo u tevhekana na mvelaphanda zwo fhatelwa ngomu ha thoho dzo vhekanyiwaho. Kutevhekanele kwa thoho ku nga di shandukiswa, fhedzi vhagudisi vha tea u dzhiele nzhele u mvelaphanda na vhuimo vhune thoho ya khou amba ngaho.

KHETHEKANYO YA 3

Manweledzo a magudiswa

GIREIDI YA Ț

THEMO YA 1 GIREIDI YA Ț		
Ndivho Thangeli na Mutakalo wa Vhuṅe na wa Tshitshavha	Awara dza 20 (Awara 2 nga vhege)	Zwishumiswa zwo themendelwaho <ul style="list-style-type: none"> • Bugu dzo nanguludzwaho • Magaraṭatai • Zwifanyiso • Zwishumiswa zwa maitela a vhuḍi a mutakalo • Thebulu ya zwi takadzaho zwi wanalaho tshilimo • Zwithu zwa zwivhumbeo na mivhala yo fhambanaho
<ul style="list-style-type: none"> • Kha vha ite rothini ya nyito dza u tamba vho vhofoholowa dza nga ngomu na dza nga nṅa sa zwe zwa dodombedzwa kha khethetanyo ya 2. • Vhuṭambo na maḍuvha o khetheaho a u pembela a no pembelelwa nga tshitshavha hu tea u itiwa nyambedzano nga hao musi a tshi bvelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>Țhoḥo: Nṅe - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwidodombedzwa zwa vhuṅe– dzina, vhukale, ḍiresi, nomboro ya luṭingo • Zwi nnyitaho uri ndi vhe wa ndeme – zwi katela dzina, luambo/nyambo, mbeu • Vhukoni na zwine nda zwi takalela <p>Dzhielani nzhele: Ndi vhagudi vha si gathi vhane vha ḍo kona u ṅekedza ḍiresi na nomboro dza luṭingo. Ni humele kha heyi nyito nga murahu.</p> <p>Țhoḥo: Tshikoloni - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dzina ḷa tshikolo, mudededzi, ṭhoḥo ya tshikolo • Mabunga na fhethu ha u tambela • Milayo na rothini tshikoloni <p>Țhoḥo: Ngomu kiḷasini - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hune nda vhea hone zwithu kiḷasini • Milayo ya kiḷasini • U shumisana nga ngomu kiḷasini • Ndi sumba hani vhuḍipfi hanga kiḷasini • Ndi bvisela hani khagala ṅḍila ine nda ḍipfa ngayo <p>Țhoḥo: Bugu - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ndi ngani ri tshi ṭoḍa bugu • U londota bugu • U shumisa bugu kha u wana mafhungo • Zwiṭori zwine nda zwi takalela • Fhethu hune nda nga wana hone bugu <p>Țhoḥo: Maḍuvha a vhege - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Maḍuvha a vhege • Zwine ra ita nga maḍuvha o fhambanaho • Mulovha, ṅamusi na matsshelo 		

Tsho: Muvhili wanga - Awara 2

- U topola na u bula miraḁo ya muvhili – hu katelwa uri ndi mingana nga muthihi nga muthihi
- Mishumo ya zwipiḁa zwa muvhili zwo fhambanaho
- Ndi nnyi o teaho u fara na a songo teaho u fara muvhili wanga
- Zwine muvhili wanga wa toḁa uri u dzule u na mutakalo

Tsho: U tshila muthu e na mutakalo -**Awara 2**

Maitele a vhuḁi a vhuthathatshili a mutheo

- U tamba misi yoḁhe
- U tamba maḁo, mavhudzi, ḁala
- U tanzwa mitshelo u sa athu u la
- Maitele a vhuḁi a u ya bungani
- U eḁela
- Nyonyoloso

Tsho: Tshilimo - Awara 2

- Mutsho wa tshilimo
- Nḁila ine mupo wa kwamea ngayo
- Nḁila ine zwifuwo zwa kwamea ngayo
- Nḁila ine vhathu vha kwamea ngayo – tsumbo zwine ra la, ambara, ita, mitambo ine vha tamba

Tsho: Zwivhumbeo na mivhala zwo ri tingaho -**Awara 2**

- U lavhelesa na u bula zwivhumbeo zwo fhambanaho
- Zwivhumbeo zwi itaho zwithu zwo fhambanaho
- U lavhelesa na u bula mivhala yo fhambanaho
- Vhuvha ha muvhala – tsumbo, u tshena, u swifhala

Vhuḁambo na maḁuvha o khetheaho -**Awara 2**

THEMO YA 2 GIREIDI YA Ț		
Nđivho Thangeli na Mutakalo wa Vhuņe na wa Tshitshavha	Awara dza 20 (Awara 2 nga vhege)	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		<ul style="list-style-type: none"> • Tsumbo ya zwithu zwine ra zwi shumi hayani • Zwinepe zwa u pembelela zwa muȚa • Zwifanyiso zwine zwa sumbedza nyimele ya mutsho yo fhambanaho • Thebulu ya zwi takadzaho zwa tshifhefho • Zwithu zwo fhambanaho zwine zwa ita mubvumo- hu tshi katelwa na zwilidzo zwa muzika • Zwithu zwo fhambanaho zwa u thetshela, u kwama na u nukhedza
<ul style="list-style-type: none"> • Kha vha ite rothini ya nyito dza u tamba vho vhofoholowa dza nga ngomu na dza nga nņa sa zwe zwa dodombedzwa kha khethekanyo ya 2. • VhuȚambo na mađuvha o khetheaho a u pembela a no pembelelwa nga tshitshavha hu tea u itiwa nyambedzano nga hao musi a tshi bvelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>Țhohe: Hayani - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ndi nnyi a no dzula hayani • Zwine nda ita ndi hayani • Ndi nnyi ane a shuma hayani • Mishumo yo fhambanaho ine ra ita hayani <p>Țhohe: Tsireledzo - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ri nga tsireledzea hani hayani • Fhethu ho tsireledzeaho ha u tamba • Fhethu hu songo tsireledzeaho ha u tamba • U tsireledzea magondoni/badani <p>Țhohe: MuȚa wa hashu - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ndi vho nnyi vhane vha wanala muȚani wa hashu • Nyito dzine wa muȚa wa hashu wa ita wo Țangana • Nyito dzine wa muȚa wa hashu wa pembelela – tsumbo. Munyanya wa mbingano, mafhungo mađifha, mađuvha a mbabebo <p>Dzhielani nzhele: Vhagudi vha bva kha miȚani minzhi yo fhambanaho. Kha hu katelwe vhagudi vhoȚhe.</p> <p>Țhohe: Mutsho - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nđila ine lutombo lwa vhone ngayo – vha angaredze mivhala na makole • Mađuvha a u fhisa, mađuvha a u rothoho, đuvha li tshi fhisa, mvula i tshi na, mađuvha a muya – vha angaredze na zwine ra ambara kha hayo mađuvha <p>Dzhielani nzhele: Ni vhone uri vhagudi a vhasongo sedza đuvha</p> <p>Țhohe: Tshifhefho - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mutsho wa tshifhefho • Nđila ine mupo wa kwamea ngayo • Nđila ine phukha dza kwamea ngayo • Nđila ine vhathu vha kwamea ngayo – tsumbo zwine ra ja, ambara, ita, mitambo ine ra tamba 		

Tsho: Mubvumo - Awara 2

- Mibvumo ine ra i pfa
- Zwine zwa ita mibvumo ine ra i pfa
- Muzika une nda u takalela
- Nqila ine u pfa ha ri tsireledza ngaho
- U londola nqevhe

Dzhielani nzhele: Shandukisani kharikhulamuri i tee na vhagudi vhane vha vha na vhushaeli ha u pfa.

Tsho: U vhona - Awara 2

- Zwithu zwo ntangaho
- Tshedza, swiswi na mirunzi
- Zwine u vhona ha ri tsireledza ngazwo
- U londola maṭo anga

Dzhielani nzhele: Shandukisani kharikhulamuri i tee na vhagudi vha sa vhoni kana vhane vha tou vha na luvhonela.

Tsho: U kwama - Awara 2

- Zwithu zwo fhambanaho zwi pfala nga nqila yo fhambanaho
- Divhadzani maipfi maswa: u konḁa, vhuphuvhephuvhe, u suvhelela, hwaswa, rothola, fhisa, dudela, u rotholela
- U tshenzhela thempheretsha dzo fhambanaho na mbonalo dzi fareaho

Tsho: Muthetshelo na munukhelelo - Awara 2

- Mithetshelo na minukhelelo ine nda i funa
- Mithetshelo i re miswa kha nge
- Tsireledzo musi ri tshi thetshela
- Minukhelelo yo fhambanaho i re hone
- Hune minukho ya bva hone

Vhutambo na maḁuvha o khetheaho - Awara 2

THEMO YA 3 GIREIDI YA 3		
<p>Ndivho Thangeli na Mutakalo wa Vhūne na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 20 (Awara dza 2 nga vhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho</p> <p>Ri tshi ḡadzisa kha zwishumiswa zwa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo hu ḡo ḡoḡea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Thebulu ya zwi takadzaho zwa vhuria • Zwifanyiso zwa u sumbedza zwiendzi zwa kale • Zwifanyiso zwa vhathu vha tshi ita mishumo yo fhambanaho • Mueni o rambiwaho u amba nga ha mishumo i takadzaho • Fhethu ha u tamba nga maḡi vha na zwifaredzi zwa u shela na u shulula vha tshi kala, u shela na u shulula • Zwithu zwi no papamala na u dzika/mbwandamela • Mitsheho na miroho yo fhambanaho yo nangiwo • Zwifaredzi zwi si na tshithu zwo fhambanaho zwa zwibveledzwa zwa mafhi. • Tshikate tsha wulu na tshibveledzwa tshe tsha itwa nga wulu • Tsumbo dza zwishumiswa/matheriala ane a nga vusuludzwa
<ul style="list-style-type: none"> • Kha vha ite rothini ya nyito dza u tamba vho vhofoholowa dza nga ngomu na dza nga nḡa sa zwe zwa dodombedzwa kha khethetanyo ya 2. • Vhuḡambo na maḡuvha o khetheaho a u pembela a no pembelelwa nga tshitshavha hu tea u itiwa nyambedzano nga hao musi a tshi bvelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>ḡho: Vhuria - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tshiimo tsha mutsho vhuria • Nḡila ine mupo wa kwamea ngayo • Nḡila ine phukha dza kwamea ngayo • Nḡila ine vhathu vha kwamea ngayo- tsumbo zwine ra ḡa, ambara, ita, mitambo ine ra tamba <p>ḡho: Vhuendi - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ya tshikoloni • Tshakha dzo fhambanaho dza vhuendi • Vhuendi tshifhngani tsha kale <p>ḡho: Mishumo ine vhathu vha ita - Awara 2</p> <p>Mishumo i elanaho na:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vhuendi, tsumbo: tshidimela, ḡhirakha na vhareili vha thekhisi; vhalangavhuendi, vhareili vha mabufho na vhane vha shuma navho • Mutakalo, tsumbo: dokotela/ḡanga, ḡanga ya maḡo, mureili wa ambuḡese • Zwiḡiwa, tsumbo: vharengisi, vhaḡekedzi vha zwiḡiwa, vhabaki, vhalimi • Tshumelo, tsumbo: mufḡaḡi, mupuḡambara, vha muḡagasi, mapenndane <p>Dzhielani nzhele: Humbudzani vhagudi uri munna kana mufumakadzi a nga nanga mushumo muḡwe na muḡwe.</p>		

Ṭhoḥo: Maḍi - Awara 2

- Zwithu zwine zwa papamala na u dzika/mbwandamela
- Zwithu zwine zwa dzula maḍini
- U ṭanganyisa zwithu zwo fhambanaho na maḍi u itela u shandukisa mbonalo yazwo
- U shulula na u kala maḍi.
- U vhulunga maḍi

Ṭhoḥo: Mitsshelo - Awara 2

- Tshakha dzo fhambanaho dza mitsshelo
- Muthetshelo na mbonalo ya mitsshelo
- Hune mitsshelo ya bva hone
- Mivhala na zwivhumbeo zwa mitsshelo

Ṭhoḥo: Miroho - Awara 2

- Tshakha dzo fhambanaho dza miroho
- Muthetshelo na mbonalo ya miroho
- Hune miroho ya bva hone
- Mivhala na zwivhumbeo tsha miroho

Ṭhoḥo: Vhufuwi ha mafhi - Awara 2

- Zwibveledzwa zwa mafhi na zwifuwo zwine mafhi a bva khazwo
- Nḍila ine ra wana ngayo boḍoro

Ṭhoḥo: Vhufuwi ha wulu - Awara 2

- Bulasi ya nngu
- Hune wulu ya bva hone
- Zwine wulu ya shuma zwone

Ṭhoḥo: Vhupo vhu re na mutakalo - Awara 2

- Ndeme ya vhupo ho kunaho
- Nḍila dzine vhathu vha tshikhafhadza vhupo
- Ndeme ya mvusuludzo

Vhuṭambo na maḍuvha o khetheaho - Awara 2

THEMO YA 4 GIREIDI YA T		
<p>Ndivho Thangeli na Mutakalo wa Vhune na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 20 (Awara 2 nga vhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho</p> <p>Ri tshi qadzisa kha zwishumiswa zwa tshitandadi zwa</p> <p>Zwikili zwa Vhutshilo hu do toqea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Thebulu ya zwi takadzaho zwa luṭabvula • Laiburari/ bugu dzo hwalaho mafhungo • Zwifanyiso
<ul style="list-style-type: none"> • Kha vha ite rothini ya nyito dza u tamba vho vhofoholowa dza nga ngomu na dza nga nṅa sa zwe zwa dodombedzwa kha khethetanyo ya 2. • Vhuṭambo na maḡuvha o khetheaho a u pembela a no pembelelwa nga tshitshavha hu tea u itiwa nyambedzano nga hao musi a tshi bvelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>Tḥoho: Luṭabvula - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tshiimo tsha mutsho luṭabvula • Nḡila ine mupo wa kwamea ngayo • Nḡila ine phukha dza kwamea ngayo • Nḡila ine vhathu vha kwamea ngayo, tsumbo: zwine ra ḷa, ambara, ita, mitambo ine ra tamba <p>Tḥoho: Zwiṅoni - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tshakha dzo fhambanaho dza zwiṅoni • Zwiṭaluli nyangaredzi zwa zwiṅoni – mithenga, milenzhe mivhili, mulomo, u kudzela makumba • Zwinoni zwi sa koni u fhufha – mphye, phingwini • Zwiṭaha <p>Tḥoho: Zwikokovhi - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwikokovhi zwo fhambanaho – tsumbo: ngwena, ṅowa, tswina • Zwiṭaluli zwa zwikokovhi –muvhili: u rotholaho, muvhili wa zwikwati, zwi kudzelaho makumba • Wanani zwidombedzwa zwiṅwe zwinzhi nga ha tshikokovhi tshithihi <p>Tḥoho: Madainasoso - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tshakha dza madainasoso • Zwe madainasoso a vha a tshi tshilisa zwone • Zwine ra qivhisa zwone madainasoso ṅamusi <p>Dzhielani nzhele: U shumisa bugu dza zwifanyiso dzi bvaho laiburari</p> <p>Tḥoho: Phukha dza ḡaka - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Phukha ya ḡaka ndi mini? • Tshakha dza phukha dza ḡaka • Hune ra wana phukha dza ḡaka • Zwine phukha dza ḡaka dza tshilisa zwone 		

Tshoho: U divha zwinzhi nga ha phukha ya daka nthihi -

Awara 2

- Nangani phukha nthihi ya daka ni i gude
 - Zwine phukha ya vhonealisa zwone
 - Hune ya dzula hone
 - Zwine ya ja zwone
 - Vhana na hune vha bebelwa hone
 - Dziwe mbuno dzi takadzaho

Tshoho: Mitambo - awara 2

- Mitambo ine nda i funa
- Ndi nga ni ri na milayo mitamboni
- Ndi ngani u tamba mitambo zwi zwavhudi kha nge

Vhutambo na maduvha o khetheaho - awara 2

U khwathisa tshoho na u linga - awara 4

THEMO YA 1 GIREIDI YA 1		
Vhutsila ha vhusiki	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Hu sedzwe zwishumiswa zwa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo zwo dodombedzwaho kha khethekanyo ya 2
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u fhedziwa kha themo ya 1. Kha vha nange thoho dzo teaho Zwikili zwa Vhutshilo kha themo u itela u nekedza nyimele dza ngudo dza Vhutsila ha u Ita na Vhutsila ha u Vhona</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Zwikili na mitambo zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U didudedza ha u rangela na u fema hu tshi shumiswa nyito dza duvha liñwe na liñwe, dzine dza nga u vuwa, u ambara – u tharamuwa, songolowa, u disomba, u dzinginyea, na u pfuka Mutalokati wa muvhili • U bveledzisa u divha vhuimo: mitambo ya u firiza, u wana vhuimo vha sa kuḍi • U vha na bithi ine ya fana: mitambo i re na mutsindo sa u vhanda zwanda, u ginḍa, u vhanda hu tshi shumiswa mutsindo na luvhilo • U wanulusa muzika, matshimbilele na ipfi: u livha kha mutevhetsindo: u tshavhanya na u ongolowa • U imba nyimbo dza nyito hu tshi shumisa zwipiḍa zwothe zwa muvhili u itela u talusa luimbo • U shumisa ipfi na muvhili tsifhinga tshothe kha u ita zwidade zwiḵori • U xuxwa na u netulusa muvhili (tsumbo: nyito ya u nokisa aisikhirimu) <p>U ita tshithu vha so ngo thoma vha dilugisa na u talutshedza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U diitela zwiḵori zwo ditikaho nga kholekhole kana tshenzhemo ya vhutshilo hu tshi shumiswa ipfi (u imba/u amba), u dzinginyisa muvhili, muzika, zwithu na thekiniki dza dirama • U bvisela khagala mamudi na mihumbulo nga u dzinginyisa muvhili na u imba (Ndau yo sinyuwaho/ mbevha i na ndala) • U wanulusa zwipfi nga u tamba zwiḵori, u imba zwidade na nyimbo (tsumbo: u tshimbidza bofu, u pfa nyimele ya zwithu zwo fhambanaho) <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ola na u nea thalutshedzo ya nyolo nga u shumisa thoho ya vhege na u shumisa khirayoni dza mapfura, na zwiñwe zwishumiswa zwa u ola • U pennda: shumisani pennde yo dzulaho yo tanganyisiwa kana ennge ya mivhala kana dayi ya valatsiko na valalibveledzwa u itela u shumisa thoho ya vhege • Zwipiḍa zwa Vhutsila: Tshedzhemo i si ya fomaḷa na u shumisa zwivhumbeo kha u ola na u pennda • Milayo ya u ola: U shumisa u fhambanyisa hu si ha fomaḷa (tshihulu/tshiḵuku, tshilapfu, tshipufhi) kha u ola na u pennda • Phambano dza saizi ya bambiri na tshivhumbeo, tuḵuwedzani u shuma kha zwikalo zwo fhambanaho <p>U sika kha 3D (u fhaḷa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Misipha miḵuku ya vhuḷaledzi na vhuḷaledzi: (maḷo-tshanda -muhumbulo) u kona u shumisa zwiḵero na zwiñwe zwishumiswa <p>Litheresi ya u Vhona (zwi tea u itwa themo yothe)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U nea madzina a tshivhumbeo kha mushumo wavho 		

THEMO YA 2 GIREIDI YA 3		
Vhutsila ha u Ita	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Hu sedzwe zwishumiswa zwa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo zwo dodombedzwaho kha khethekanyo ya 2
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u fhedziwa kha themo ya 2. Kha vha nange thoho dzo teaho Zwikili zwa Vhutshilo kha themo u itela u nkedza nyimele dza Vhutsila ha u Ita na Vhutsila ha u Vhona</p> <p>Vhutsila ha u Ita Awara 10</p> <p>Zwikili na mitambo zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U didudedza vha tshi shumisa nyito dza duvha lihwe na lihwe sa: ‘u kunakisa zwienda zwanga’, ‘u adzela mmbete wanga’ • U divha nga ha muvhili, u wanulula nga ha fhethu na masia sa tshihulwane, tshituku, nthā, fhasi, kule, tsini • Muzika, ipfi na u dzinginyisa muvhili : u tou fombe kha u ita nyito sa: u imbela nthā na ha fhasi, nga maandā kana nga vhulenda/u nānula • Nyimbo dza mvelele, mutambo na zwidade zwi re na mutevhetsindo hu tshi shumiswa nḡila dzo fhambananaho (u imbela nthā na ha fhasi, nga maandā kana nga vhulenda/u nānula) • Musudzuluwo sa u tamba khadi na u thamuwa vha tshi tamba fhethu huthihi vha sa kuḡani • Zwikili zwa u thetshesela : u fhindula zwiga, miduba, zwiḡori, zwidade na zwiimbo sa kha, ‘ima!’ ‘nthā!’ ‘fhasi!’ <p>U ita u so ngo thoma wa dilugisela na u talutshedza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U talutshedza nyimbo dza mvelele na dziḡwe ri tshi shumisa phambano ya u imbela nthā kana nga vhulenda, nz. • U tamba matambwa a nyimele dzi tendiseaho, a kholekhole na tshenzhemo dzavho vhone vhaḡe • U sika na u edzisela zwine mubvumo wa bveledza kha zwiḡori, sa, kha ḡotshi i ri ‘ zzzz’ donggi i ri kwatsha-kwatsha i tshi tshimbila, tshidimela tshi ri khutshu-khutshu • Masia, vhuimo (nthā, vhukati na fhasi) na u sedzulusa zwivhumbeo nga nḡila ya vhutsila ha matshimbilele na zwiḡori • U tamba matambwa, hu tshi shumiswa zwiḡori zwine zwa vha hone zwa sialala, zwirendo, zwidade kana nyimbo sa zwinyanyuli • U shumisa zwithu nga nḡila ya vhusiki vha tshi dzinginyisa muvhili, mitambo ya ḡirama na muzika <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U shumisa hu si ha fomaḡa tshivhumbeo tsha zwithu na muvhala kha u ola na u pennda u itela u dzhenelela kha thoho ya vhege • U shuma nga saizi dzo fhambanaho u tuḡuwedza u vhona zwithu nga vhuḡalo • U talutshedza zwipiḡa zwa muvhili nga u tou zwi ola na u zwi pennda • Thekiniki dzo leluwaho dza u ganḡisa hu tshi shumiswa zwithu zwo wanalaho, sa zwitivho zwa maboḡelo, matombo, maḡari, zwandā <p>U sika kha 3D (u fhaḡa na u vhumba)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vhutsila ha u vhaḡa na thekiniki: u tshea, u nambatedza, u kherula • U shumisa vumba ḡa u tambisa u edisela o vhofoholowa: u fha tshivhumbeo, u somba, u vhumbulusa, <p>Litheresi ya u Vhona</p> <ul style="list-style-type: none"> • U lavhelesa na u amba nga ha zwifanyiso zwi re buguni: u ḡea dzina tshivhumbeo na u khiraya buguni dza zwifanyiso, u divha phambano vhukati ha tshihulwane/tshituku/tshilapfu/tshipufhi kha bugu dza zwifanyiso 		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 3		
Vhutsila	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Hu sedzwe zwishumiswa zwa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo zwo dodombedzwaho kha khethekanyo ya 2
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u fhedziwa kha themo ya 3. Kha vha nange thoho dzo teaho Zwikili zwa Vhutshilo kha themo u itela u nekedza nyimele dza Vhutsila ha u Ita na Vhutsila ha u Vhona</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Zwikili na mitambo zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U didudedza nga u dzinginyisa muvhili hu tshi shumiswa nyito kha zwiṭori sa zwinyanyuli • U gada vha tshi tevhelela muungo • Muzika, ipfi na u dzinginyisa muvhili, hu tshi tevhelwa tshikalo tsha muungo(phitshi): nṭha na fhasi • U shumisa tshilidzo tsha u tou vhanda u itela u vha na mutevhetsindo u fanaho na u bveledza zwikili zwa mbalo. • U shumisa u khokhonya nga muvhili na/kana tshishumiswa tsha u tou vhanda u itela uri a ite mutevhetsindo u sa konḡi • U kona u shumisa tshikhala u ya matungo nga u tshimbidza muvhili u tshi ita zwivhumbeo: zwitendeledzi na mitalo • Ngafhadzo ya muvhili na tshifhaṭuwo u itela u amba nga u nyanyuwa sa kha u ṭungufhala na u takala • U xuxwa na u awela: tsumbo, u papamala sa ṭari ḡi maḡini. <p>U ita u so ngo thoma wa ḡilugisela na u ṭalutshedza</p> <p>Nyimbo: u imba nyimbo dzine khalo yadzo ya vha nṭha sa 'Twinkle, Twinkle little star' na nyimbo dzine khalo ya vha fhasi sa 'My grandfather's clock'</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mutevhetsindo: noti ndapfu na pfufhi (tshifhinga) u shumisa muvhili sa tshilidzo tsha u vhanda kana zwilidzo zwa u vhanda • U edzisela nyimele dzi tendiseaho kana tshenzhemo ya ene muṅe kha vhutshilo a tshi tou tshimbidza muvhili na luimbo. • Zwishumiswa zwi fareaho zwo imela zwiṅwe zwithu kha ḡitambwa, sa tsumbo: lebula i tshi nga vha na madambi, muḡadzi u tshi khou shumiswa sa tshiqiraivelo n.z. <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ola na u pennda nga nḡila yo vhofoholowaho hu tshi shumisa thoho ya vhege • U ṭanganyisa pennde yawe u itela u lulamisa nga nḡila ine ya fana • U sumbedza nyito nga muvhili nga nḡila i si ya fomaḡa: u thobila, u gidima, u eḡela na zwiṅwe • U shuma na zwivhumbeo zwo fhambanaho na saizi ya bambbiri na bulatsho dza saizi yo fhambanaho vha tshi itela u shuma vha tshi wana mafhungo nga vhuḡalo <p>U sika kha 3D (u fhaṭa na vhuudzisi)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U sika wo vhofoholowa u tshi shumisa zwishumiswa zwo fhambanaho: zwibogisi zwiṭuku, zwithu zwi no vusuludzwa sa gunubu, mabogisi a makumba, zwipiḡa zwa makhadibogisi na zwiṅwe • U ṭuṭuwedza u bveledzisa zwikili nga u ṭanganyisa zwishumiswa • U shumisa vumba u itela u khwinisa vhukoni ha misipha miṭuku; u kunguluwa, u tota, u ṭumanya <p>Litheresi ya u vhalala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U lavhelesa na u amba nga ha mivhala na zwivhumbeo kha zwifanyiso na zwinepe • U fhindula mbudzi u sumbedza u ḡivha mivhala na zwivhumbeo 		

THEMO YA 4 GIREIDI YA 3		
Vhutsila	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Hu sedzwe zwishumiswa zwa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo zwo dodombedzwaho kha khethekanyo ya 2
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u fhedziwa kha themo ya 4. Kha vha nange t̥hoho dzo teaho Zwikili zwa Vhutshilo kha themo u itela u ŋekedza nyimele dza Vhutsila ha u Ita na Vhutsila ha u Vhona</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Zwikili na mitambo zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili hu tshishumisa vhuimo ho fhambanaho (n̥ṭha, fhasi na vhukati) mutambo wa furisibi, u kokovha sa tshivhungu, u swenda nga rojasiketini, nz. • U ita zwivhumbeo nga muvhili, u livha kha u ita tshitendeledzi na tshikwea • U linganyisa wo ima nga mulenzhe muthihi sa ʃiuvhelwa (tshin̥oni), livha ʃi tshi khou fhefheḍiswa nga muya, u tshimbila kha thambo yo akhiwaho, nz. • U xuxwa na u netulusa muvhili: t̥ari ʃi tshi khou fhefheḍiswa nga muya wa lufheṭefheṭe, nz <p>U ita u so ngo thoma wa ḍilugisela na u t̥alutshedza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U edzisela nyito sa, u ʃa kiʃasini, u бага kekhe, u t̥avha na u sheledza mbeu, nz. • U thetshelesa tshiṭori, na u t̥alutshedza zwiwo zwi re kha tshiṭori hu tshi shumisa luambo lwa tshifhaṭuwo, u dzinginyea na u takalela mibvumo yo teaho • Nḍivho ya u dzinginyea vha tshi limuwa tshikhala tsha nga matungo vha tshi ita na mubvumo u no nga wa u tshimbila nga golo, bufho, tshidimela, bisi, heʃikhophutha, thekisi, thuthuthu, baisigira, nz. <p>Vhutsila ha u Vhona- Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ola na u pennda hu tshi shumiswa t̥hoho ya vhege • U shumisa phetheni dzo olwaho nga u ḍiimisela; u ḍivha phetheni kha shango ʃa iwe muṇe • U shumisa muvhala u bvededza phetheni • Thekeniki dzi sa konḍi dza u ganḍisa u sika phetheni i si ya fomaʃa <p>U sika kha 3D (u fhaṭa na u edzisela)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U bvededza vhutsila ha u vhaḍa na u laula kushumiselwe kwa zwanḍa ku re kwone; u vhofha, u putela na zwiṇwe • U shumisa u tambisa vumba nga vhuḍalo: u tota, u kokodza, u putela zwithu zwiṭuku • U vhumba hu si ha fomaʃa nga vumba <p>Litheresi ya u Vhona</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ira ho khetheaho ha mivhala na zwivhumbeo (mivhala ine ya kokodza maṭo na i sa kokodzi maṭo na zwivhumbeo zwo leluwaho zwa dzhomeṭiri) na u fhambanyisa nga kufhindulele kwa mbudziso 		

THEMO YA 1 GIREIDI YA T		
Pfunzo ya nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		<p>Kha nyengedzedzo dza tshitandadi ya zwishumiswa zwa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo hu tōgea :</p> <p>Tshithopho tsha zwitanda zwi ngaho maboḡelo , mabulannga, mathaela, bola, bege dza ḡawa, zwitambiswa zwa mavhili zwine zwa ḡo shumiswa nga vhagudi musi vha tshi tamba vho fhololowa.</p> <p>Zwa u tala, dzhangili dzhimu, zwithithisi zwa musi vha tshi khou tamba, muzika</p>
<p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tshimbila na u gidima vha tshi ya masia o fhambanaho hu si na u kuḡana • U gidima nga zwanḡa na milenzhe • U gidima hu tshi monwa zwithu zwivhili zwo swaiwaho • U gidima ḡha na fhasi vhukati ha zwithu zwivhili zwo swaiwaho • U sa sudzuluwa, u shumisa zwipfi, vhagudi vha gonya nga vhukati ha dzihuhahupu vha tshi ita mivhili yavho u ri i 'lapfe, i vhe vhukati, i dovhe i tḡukufhale' <p>U vhona nga muhumbulo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U shumisa zwipfi: U sedzesa ḡila ya tshikhukhuliso zwi sa konḡi zwo vhwewaho, tsumbo: u fhufha, u gidima, u posa, vhagudi vha sedza hune vha tea u ya hone • U shumisa zwipfi zwa u kwama. U gidima vha tshi mona-mona na u kwama zwithu zwo fhambanaho mudavhini, mbondoni, matsindeni a miri, dzhangili dzhimi, matombo na zwiḡwe. Vha tshenzhela u pfa zwithu zwo fhambanaho. • U shumisa zwipfi zwa u fara: Vhagudi vha valiwa maḡo nga labi, vha tōḡa zwithu nga u tou phuphuledza na u fara sa bege ya dziḡawa, zwa u tambisa zwa puḡasiḡiki, bola, nz. <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U fhufha milenzhe yo paḡekana na u fhufha milenzhe i tshi sielisana • U shumisa zwipfi zwa u pfa: u tamba mudzumbamo, u lidza ḡilogo u itela uri vhaḡwe vha tevhele hu re mubvumo • U shumisa zwipfi zwa u pfa: u tamba a tshi shumisa zwishumiswa zwine zwa ita muungo sa zwithivho zwa maboḡelo zwo dzheniswa tshikoḡikoḡini u itela u ita muungo kana zwo vhoḡhelelwa milenzheni. Vhagudi vha fhufha vha tshi ita muungo <p>Nyandano ya miraḡo ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U posa na u gavha bege dza ḡawa • Dzhangili dzhimu – u fhufha u bva kha luḡwe lutavhi u ya kha luḡwe • Dzhangili dzhimu, u ḡamela ḡeri <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitambo ya u shavha-shavha dethele vha tshi ya kha masia o fhambanaho • U topola ḡila dzo fhambanaho dza u tshimbila vha tshi dadamala kha matanda • Dzhangili dzhimu – u tshimbila nga u linganyisa kha zwithu zwi re fhasi • U kona u ima nga mulenzhe muthihi kha mitambo yo fhambanaho 		

U qivhadza vhuimo na zwikhala

- U gidimela kha masia o fhambanaho vha sa kuḡani vha tshi shumisa zwikhala zwoṭhe zwi re hone
- Zwivhumbeo zwo fhambanaho: Tshitendeledzi, ṭhofundeina, daimane
- U fhufha nga nṭha vha dzhena nga fhasi ha tshithu, u kokovha, u ṇamela, u fhufha, nz.
- Dzhangili dzhimu, u kokovha vha tshi shumisa nyito ya ḡuvha ḡiṇwe na ḡiṇwe vha tshi fara na fureme vha tshi shumisa zwipiḡa zwa muvhili zwo fhambanaho

Mutalokati wa muvhili

- U ita nyito vha tshi shumisa zwipiḡa zwa muvhili zwi sa shumiseswi, sa u rembulutshela kha tsha monde/tshauḡa, vha shumisa tshanḡa tshamonde/tshauḡa, nz.
- U lala fhasi ... u vhumbulutshela kha lurumbu lwa thungo ya tshauḡa/tshamonde

Mitambo

- Mudzumbamo
- U shumisa zwipfi zwinzhi, u tambela maḡini vha tshi shumisa zwithu zwa puḡasiṭiki

THEMO YA 2 GIREIDI YA Ț		
Pfunzo ya Nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		<p>Ri tshi ȓadzisa kha zwishumiswa zwo tiwaho zwa ngudo ya Zwikili zwa Vhutshilo hu ȓo ȓoȓea:</p> <p>Zwithithisi; muzika, bege ya ȓawa, bola, nz.</p> <p>Thambo; dzhangili dzhimu, nz.</p>
<p>Musudzuluwo/ U sa sudzuluwa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Miraȓo ya muvhili: u imba nyimbo na zwidade vha tshi khou guda miraȓo ya muvhili, zwiamba uri, ȓohoho, mahaȓa, mutsinga, khana, dzikhundu, milenzhe, zwikunwe, ningo, mulomo, tshitefu, lukuȓavhavha, tshinungo, minwe na milenzhe • U gidima a tshi ya phanȓa na murahu • U gidima nga u ȓavhanya na u ongolowa <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwikhakhisi zwi sa dini, tsumbo: u fhufha, u gidima, u swenda nga thumbu, u kokovha, u ȓamela, nz. • U kungulusela bola khulwane kha muthu ane a khou tamba nae... Ane a khou tamba nae a i humisela murahu • U sukumedza baȓoni <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U shumisa muzika kana u vhanda muvhili, vha topola zwipiȓa zwa muvhili na u tshimbila nga mutevhetsindo u ya nga ndaela dzo ȓewaho, zwi amba uri, u kwama zwikunwane... u kwama ȓohoho... u kwama ningo, n.z. <p>Nyandano ya miraȓo ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U posa na u gavha bege ya ȓawa • Dzhangili dzhimu – u nemelela na u dembeteta o farelela dzhangili dzhimu • Dzhangili dzhimu – u namela a tshi ya nȓha na fhasi kha zwiȓepisi zwa dzhangili dzhimu <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwiipiȓa zwa muvhili: Hu tshi shumiswa bege dza ȓawa, vhagudi vha edzisela mudededzi u vhea bege ya ȓawa hune vha fanela u i vhea hone, tsumbo: musi vha tshi khou tshimbila vha hwala bege ya ȓawa kha ȓohoho, u vhea bege ya ȓawa kha magona (tshauȓa/tshamonde) vha tshi khou ȓitika nga mulenzhe muthihi; vha vhea bege ya ȓawa kha shaȓa (ȓa tshauȓa/ tshamonde) vha tshi khou tshimbila, nz. • U linganyisa: u tshimbila kha mutalo; vha ȓitika nga zwithu zwi re fhasi <p>U ȓivhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U gidima vha tshi ya kha masia o fhambanaho vha tshi khou fhiwa ndaela nga mudededzi vha tshi shumisa tshikhala tshoȓhe tshi re hone. • Zwivhumbeo zwo fhambanaho: u mona vha tshi mona na tshitendeledzi • U fhufha nga nȓha na fhira nga fhasi ha zwithu, u kokovha, u namela, u fhufha, nz. • U swenda kha Dzhangili dzhimu na u swenda vha tshi ya ngeyi nangeyi vho farelela fureme ya dzhangili dzhimu vha tshi shumisa zwipiȓa zwo fhambanaho zwa muvhili <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwiipiȓa zwa muvhili – u gidima ... u wela fhasi nga tshifhaȓuwa, u lala fhasi... u vhumbuluwa nga muȓana na u vhumbulutshela matungo kha tshamonde/tshauȓa • U tshimbilela matungo kha tshamonde/tshauȓa <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U posa zwisagana zwa ȓawa// bola kha zwifaredzi • U bambisa, u gavha, u posa 		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 3		
Pfunzo ya Nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		<p>Ri tshi ḡadzisa kha zwishumiswa zwo tiwaho zwa ngudo ya Zwikili zwa Vhutshilo hu ḡo ḡoḡea:</p> <p>Bola, makiniphene, dethele, dziseshe dza mivhala, thambo, dziriboni zwithu zwi re fhasi sa mathaela, matombo, zwitanda zwi ngaho maboḡelo .</p>
<p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tshimbila na u gidimela kha masia o fhambanaho • U tshimbila, u matsha, u thamuwa, u swenda, u fhufha nzambo, u gada, u fhufha na u vhumbuluwa • U sa sudzuluwa: u kwatama, u tatamuwa na u khotshela lurumbu a tshi ita zwivhumbeo zwo fhambanaho <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nḡila i na zwithithisi zwi sa konḡi sa, u fhufha, u gidima, u posa, u ḡamela nz. • U fhufha khadi • U fhufha nḡha ha zwithithisi zwi no nga thambo yo dembelelaho fhasi • U fhufhela phanḡa a tshi itela u fhedza tshikhala <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U fhufha nga milenzhe mivhili na musi milenzhe i tshi sielisana • U ita mutsedu u leluwaho, u takuwa nga mulenzhe muthihi na u dzhiḡama nga mulenzhe muthihi, u takuwa nga mulenzhe muthihi na u dzhiḡama nga milenzhe yoḡhe, u takuwa nga mulenzhe yoḡhe na u dzhiḡama nga mulenzhe muthihi <p>Nyandano ya miraḡo ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U posa na u gavha bege ya ḡawa • Dzhangili dzhimu –u tshimbila a tshi khou nembelela o farelela. • Dzhangili dzhimu, u namela ḡeri <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ḡamela nḡha ha zwithu zwipufhi zwi no nga mathaela, zwidulo, nz. • U linganyisa: U tshimbila kha thambo, u tshimbila kha mathaela, zwitanda zwi ngaho maboḡelo , mabulannga, matombo, nz. • U topola nḡila dzo fhambanaho dza u tshimbila a tshi pfukekanya kha zwitanda zwi ngaho maboḡelo ya u linganyisa, u fhufha na u ima zwavhuḡi a tou dzhiḡa zwavhuḡi (u khotsha magona) • Dzhangili dzhimu – U linganyisa a tshi tshimbila kha vhuimo ha fhasi • U ḡitika nga mulenzhe muthihi wa tshamonde kana tshauḡa <p>U ḡivhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Masia na nḡila: u tshimbila kha mutalo wo tou tswititi, mutalo wo kombamaho na zikizaka • Luvhilo: u tshimbila nga u ḡavhanya, u tshimbila nga u ḡavhanyesa , u gidima nga u ḡavhanya nga kha mutalo wo tou tswititi, mutalo wo kombamaho na wa zikizaka • U fhufha nga nḡha na u tshimbila nga fhasi ha zwikhulisi, u swenda, u namela, u fhufha, • U swenda kha dzhangili dzhimu na u songolowa na muhangambwa hu tshi shumisa zwipiḡa zwo fhambanaho zwa muvhili <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tshimbila nga lurumbu kha tshamonde/tshauḡa, luḡilani lwo tou tswititiho, lwo kombamaho, lwa masongesonge na zikizaka • U ḡhobila nga mulenzhe une a sa u shumisese <p>Zwipotso na mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ntsa na vhazwimi; mbevhana na tshimange; nngu na nngu; u fara mutshila; nz. 		

THEMO YA 4 GIREIDI YA T		
Pfunzo ya Nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Zwithithisi; ndwevha, bola dzo fhambanaho, bethe yo itwaho nga gurannḡa, nz.
<p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> U pfumbudza kha nḡila ya zwithithisi: ngelekanyo dza vhuḡaledzi, vhagudi vha thoma nga nyito ya u thoma vha fhedza nga nyito ya u fhedzisa nga nḡila i no fana vha dovha vha humbula zwine zwa itwa kha tshihḡitshi tshihḡwe na tshihḡwe. U tshimbila vho livha kha masia o fhambanaho nga luvhilo lwo fhambanaho, hu tshi angaredza na u ima musi vho laelwa u ima, kana u ita mutsukunyeo muswa Hu si na musudzuluwo: u somba, u petekana, u sa petekana, u onyolowa, u kwatama, nz. <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> Nyanganyiso ya tshandḡa na liḡo: U posa bola khulwane kha tshikhala tsho anganywaho, u kungulusela bola ḡhukhu kha tshikhala tsho anganywaho. U gavha bola khulwane; yo linganelaho na ḡhukhu kha zwikhala zwo fhambanaho na tshileme tsho fhambanaho Nga vhavhili, u bamm-bisa na u fara bola khulwane U rwa: nga luvhando, u rwa baloni, u rwa baloni liḡhulwane nga luvhando na u pfukhela phandḡa kha bola ya thenisi <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> U shumisa nyimbo dza nyito: vhagudi vha edzisela mutsukunyeo wa mudededzi – mitsukunyeo i angaredza u matsha, u gada, u thamuwa, u tamba khadi, u mona na u linganyisa <p>Nyangano ya miradḡo ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> Nyangano ya miradḡo ya muvhili ya tshandḡa na liḡo: u bamm-bisa bola khulwane; ya vhukati na bola ḡhukhu U posa na u gavha bege ya nḡawa nga zwandḡa zwoḡhe, na/kana nga tshandḡa tshauḡa/tshamonde U posa bege ya nḡawa kha tshikhala tsha vhukule ha mitha mivhili U rwa: u shumisa bethe ya puḡasiḡiki ya u rwa khirikhethe kana gurannḡa yo tandwaho u rwa bola u bva kha 'T' vha bvela phandḡa vha rwa/bouḡa nga bola ya vhuphuvhephuvhe (thenisi) Nyangano ya miradḡo ya muvhili vhukati ha tshandḡa na mulenzhe: U lumelisana nga milenzhe; u ḡirivhula bola nga mulenzhe wa monde/tshauḡa vha rahela fhethu ho lavhelelwaho <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> U tshimbila kha thambo yo adzwaho fhasi; mathaela, u linganyisa/u ḡitika nga milenzhe i tshi sielisana. Mitambo, vhagudi vha tshimbila nga zwikoḡikoḡi (zwikoḡikoḡi zwa dzhamu zwa ontsi dza 48) zwo vhofoholelwa kha milenzhe nga thambo, vha fara thambo i no bva milenzheni nga tshandḡa, vha tshi lingedza u linganyisa/u baḡantsa <p>U ḡivhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> Mutambo wa u sera kha thanele (pharani), zwi amba uri vha kokovha nga magona vha tshi sera fhasi ha milenzhe ya vhaḡwe vhagudi ngavho, na u sera nga fhasi ha milenzhe ya vhagudi vho imaho nga muduba, thanele kana fagi lo phuliwaho, vha tshi ya nga muthihi-muthihi, vha nga ḡi sera nga fhasi ha mathaela, huḡahupu, mafagi o phuliwaho, n.z. <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> Nyito vha tshi shumisa tshipiḡa tsha muvhili tshine vha si tshi shumise nga misi Nyito dza u vhumbulusa, u lala fhasi nga lurumbu vha vhumbulutshela kha tshauḡa/tshamonde <p>Zwipotso na mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tevhela ndaela vha tshi tshimbila, u gidima, u fhufha, u tamba khadi, u namela, nz. U tshimbila vho ita danga vha tshi mona vho farana nga zwandḡa; u fhambanya vhuhulu ha danga na nomboro ya madanga vha shandukisa budo liḡe vha khou monela khaḡo Mutambo wa u rwa bola ya thenisi nga tshandḡa, u rwa baḡoni, nz. 		

GIREIDI YA 1

THEMO YA 1 GIREIDI YA 1		
Ndivho thangeli na Mutakalo wa Vhuṅe na wa Tshitshavha	Awara dza 20 (awara 2 nga vhege)	Zwishumiswa zwo themedelwaho Ri tshi ḡadzisa kha zwishumiswa zwo itiwaho zwa ngudo ya Zwikili zwa Vhutshilo hu ḡo ṭoḡea: • Tshati ya mutsho
<ul style="list-style-type: none"> Hu itwe nyito dza misi na mitambo yo vhoḡholowaho ya ngomu ṅuni na ṅṅa sa zwe zwa sumbedzwa kha Khethekanyo ya 2. U shumisa khaḡenda ya kiḡasi u ita nyambedzano nga ha ḡuvha na ṅwedzi ḡuvha liṅwe na liṅwe kha ṅwaha. Ndovhololo, u linga na u ṅea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga tshoṭhe (tshifhinga tsho avhelwaho tshi a zwi tendela). Maḡuvha a Vhurereḡi na maṅwe o khetheaho ane a pembelelwaho nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musi a tshi bvelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi). <p>ṭhoho: Nṅe - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> Zwidodombedzwa zwa vhuṅe sa dzina, ḡiresi, nomboro dza luṅingo na miṅwaha. Ri vha ndeme ro khethea na hone a ri fani na vhaṅwe vhathu Zwithu zwine nda kona u zwi ita Zwine nda fana ngazwo na khonani dzanga Zwine nda fhambana ngazwo na khonani dzanga <p>ṭhoho: Tshikoloni - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> Dzina ḡa tshikolo, mudededzi na ṭhoho ya tshikolo Hune ra nga wana fhethu ho fhambanaho tshikoloni hu tshi angaredzwa mabunga, ofisi na fhethu ha u tambela Mishumo ya kiḡasini na milayo ṅḡila ine nda ya ngayo tshikoloni <p>Dzhielani nzhele: Vhagudi vha nga ḡi nanga kha u ita mishumo yo fhambanaho ngomu kiḡasini, fhedzi mudededzi u tea u vha na vhuṭanzi ha uri mugudi muṅwe na muṅwe u wana tshikhala tsha mushumo une a ḡo u ita kha themo.</p> <p>ṭhoho: Madzema avhuḡi - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> U eḡela U ḡa zwiliwa zwi re na mutakalo Kushumisele kwa vhuḡi kwa mabunga U ṭamba zwanḡa U dzula wo kuna <ul style="list-style-type: none"> Mavhudzi, maṅo na ṅala U ṭamba misi yoṭhe U ita nyonyoloso na u ṭamba misi yoṭhe U fhungudza u vhona televishini <p>ṭhoho: Tshiimo tsha Mutsho - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> Tshati ya mutsho ya ḡuvha liṅwe na liṅwe <ul style="list-style-type: none"> U dzulela u sedzulusa tshiimo tsha mutsho U fhisa, u rothola, muya, makole, ḡuvha, hu na khuli, hu na mvula Zwiga zwa u ṭalutshedza tshiimo tsha mutsho kha tshati ya matshele Tshiimo tsha mutsho na riṅe –hu tshi katelwa na zwiambaro, zwiliwa, nyito <p>Notsi: Tshati ya mutsho i tea u vusuludzwa ṅwaha woṭhe</p> <p>U ṭalutshedza vhagudi uri ndi ngani vha sa tei u lavhelesa ḡuvha vho livhana naḡo.</p> <p>Maḡuvha a Vhurereḡi na maṅwe o khetheaho - Awara 2</p>		

THEMO YA 2 GIREIDI YA 1		
<p>Ndivho thangeli na Mutakalo wa Vhūne na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 20 (Awara 2 ngavhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu ḡo ḡoḡea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwifanyiso zwo fhambanaho zwa miḡa • Tsumbo dza khombo/tshiga tshi no sumbedza mulimo • Tsumbo dza u ḡuḡula zwipfi: u pfa nga u phuphuledza, mubvumo na minukho • Tshati ya u sumbedza zwipiḡa zwa muvhili
<ul style="list-style-type: none"> • U ita nyito dza misi yoḡhe na nyito dza mitambo ya musi vhagudi vho vhoḡholowa ya ngomu nḡuni na nḡa sa zwe zwa sumbedzwa kha Khethekanyo ya 2. • U shumisa khaḡenda ya kiḡasi u ita nyambedzano nga ha ḡuvha na ḡwedzi ḡuvha ḡiḡwe na ḡiḡwe kha ḡwaha. • U dzulela u dzudzanya tshati ya mutsho ḡuvha ḡiḡwe na ḡiḡwe • Ndovhololo, u linga na u ḡea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga yoḡhe (tshi tsho avhelwaho tshi a zwi tendela). • Maḡuvha a Vhurereli na maḡwe o khetheaho ane a pembelelwa nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musi a tshi bvelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi). <p>ḡhoḡo: Muḡa wa hashu - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muḡa ndi mini • Miraḡo ya muḡa wa hashu - mashaka a tsini na a kule. • U londolana muḡani <p>Dzhielani nzhele: Vhagudi vha bva miḡani minzhi yo fhambanaho. Hu tea u katelwa vhagudi vhoḡhe</p>		
<p>ḡhoḡo: Tsireledzo muḡani - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Khombo muḡani <ul style="list-style-type: none"> - Ri tshi bika - Ri tshi kuvha - U funga na muḡagasi - Nga nḡa ha muḡi - Mishonga - Zwthu zwa milimo - tshaka na u ḡivha zwiga zwa muvhigo <p>Tsireledzo musi u woḡhe hayani</p> <p>Garaḡa ya nomboro dza zwa shishi insert black bullets</p>		
<p>ḡhoḡo: Muvhili wanga - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwipiḡa zwo fhambanaho zwa muvhili wanga • Zwipiḡa zwo fhambanaho zwa muvhili wanga zwine zwa tshimbila. • Zwipiḡa zwa muvhili wanga zwine ndi si kone u zwi vhona - zwi katelaho mafhafhu, mbilu, mala e thumbuni, vhuluvhi, muhangarambo • Zwipfi zwiḡanu na zwine zwa shuma zwone, u kwama, u nukhedza, u pfa, u vhona na u thetsshela 		
<p>ḡhoḡo: U tsireledza muvhili wanga - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nzulele yo tsireledzeaho na i songo tsireledzeaho na fhethu– sa musi ho lindelalwa tshinamelo, u woḡhe mavhengeleni • Vhupfiwa ha ‘Ee’ na ‘Hai’ • U ḡiḡowedza uri ‘Hai’ • U tsireledza mivhili yashu kha malwadze <ul style="list-style-type: none"> - U thivha mulomo na ningo musi ri tshi atsamula kana u hoḡola - Ri songo kwama malofha a muḡwe muthu. - U ḡanzwa mitshelo na miroho ri sa athu u i ḡa. - U kunakisa maḡi uri a nwee. 		
<p>Maḡuvha a Vhurereli na o khetheaho - Awara 2</p>		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 1		
<p>Ndivho thangeli na Mutakalo wa Vhune na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 20 (Awara 2 nga vhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho</p> <p>Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu do todea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwifanyiso na zwiṭori zwa fhethu ha tshitshavha, vhathu na zwifuwo • Khona ya zwithu zwa mupo/ṭafula ya zwitumbulwa i re na zwimela • Zwifanyiso zwa zwimela na zwijiwa/zwiṭori zwo fhambanaho na zwiputo zwa zwijiwa
<ul style="list-style-type: none"> • U ita nyito dza misi yoṭhe na nyito dza mitambo ya musu vhagudi vho vhofoholwa ya ngomu nduni na nṅa sa zwe zwa sumbedzwa kha Khethekanyo ya 2 • U dzulela u dzudzanya tshati ya mutsho ḍuvha ḷiṅwe na ḷiṅwe • Ndovhololo, u linga na u nea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga yoṭhe (tshifhinga tsho avhelwaho tshi a zwi tendela) • Maḍuvha a Vhurerele na maṅwe o khetheaho ane a pembelelwa nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musu a tshi bevelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>Ṭhoḥo: Tshitshavha tsha hashu - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fhethu hune ha wanala kha tshitshavha tsha hashu – kha vha katela zwifhato na fhethu hune ra ṭangana hone • Vhathu vhane vha wanala kha tshitshavha tsha hashu - vhathu vhane vha nthusa; vhathu vha rengisaho zwithu; vhaṅwe vhathu vhane nda vha ḍivha. • U londota zwithu zwine ra zwi shumisa kha tshitshavha tsha hashu - sa luṭingo lwa nnyi na nnyi, tshiendedzi tsha nnyi na nnyi na mabunga a nnyi na nnyi • U londola fhethu uri hu dzule ho kuna - zwo katela u shumisa magokoko a u posela tshikha na u sa laṭekanya mashika <p>Ṭhoḥo: Zwifuwo - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • Phukha dzine ra nga kona u dzi fuwa • U londola/vhavhalela zwifuwo hayani - hu tshi katela hune zwa dzula hone, zwijiwa zwazwo, maḍi, u ita zwifuwo zwi dzule zwo kuna • U fara zwifuwo nga ṅila yavhuḍi – u fana na u zwi itisa nyonyoloso, u sa zwi ṭunga, u sa zwi hoṅela (khielela) goloini. <p>Ṭhoḥo: Mikhwa na vhuḍifhinduleli - Awara 2</p> <ul style="list-style-type: none"> • U lumelisa vhathu vhane ra vha ḍivha na vhane ra si vha ḍivhe • U lindela tshikhala tshanga tsha u ita zwithu • U thetshesesa vhaṅwe • U kovhekana • U sumbedza vhuthu (vhulenda) • U fulufhedzea • U ṭhonifha vhaṅwe vhathu na ndaka yavho <p>Dzhielani nzhele: U shumisa nyedziselo kha mitambo. U kwhaṭisedza mikhwa na vhuḍifhinduleli kha ṅwaha woṭhe</p> <p>Ṭhoḥo: Zwimela na mbeu - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ndi ngani ri tshi ṭoda zwimela - u katela zwiliwa, mirunzi, vhudzulo dza zwifuwo • ṅila ine zwimela zwa vha ngayo - midzi, tsinde, maṭari, maluvha • Zwimela zwo fhambanaho - zwi fanaho na zwi sa fani 		

- Mbeu na hune ya dza bva hone
- Zwine zwimela zwa zwi tōḡa uri zwi aluwe
- U medza tshimela u bva kha mbeu - sa ḡawa kana dziḡwe mbeu

Tḡoho: Zwiḡiwa - Awara dza 6

- Zwiḡiwa zwine ra ḡa
- Hune zwiḡiwa zwo fhambanaho zwa bva hone: mitshelo; miroho; zwa mafhi; ḡama
- U ḡa lwa mutakalo/U ḡa zwavhuḡi
 - Zwiḡiwa zwa mutakalo na zwi si na mutakalo
 - U nanga zwiḡiwa zwavhuḡi na zwo linganaho u ḡiwa
 - U vhulunga zwiḡiwa - zwitete, zwa zwikoḡikoḡini, zwo omiswaho (kusuliwaho), zwo xwatudzwaho

Maḡuvha a Vhurereli na maḡwe o khetheaho - Awara 2

THEMO YA 4 GIREIDI YA 1		
<p>Ndivho thangeli na Mutakalo wa Vhune na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 20 (Awara 2 nga vhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho</p> <p>Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu do todea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwifanyiso zwa mimapa zwi re na zwiitori • Zwifanyiso zwa mahaya • Tsumbo dza zwishumiswa zwa u fhaṭa zwo fhambanaho • Zwifanyiso zwa nwedzi
<ul style="list-style-type: none"> • U ita nyito dza misi yothe na nyito dza mitambo ya musi vhagudi vho vhotholwa ya ngomu nduni na nṅa sa zwe zwa sumbedzwa kha Khethekanyo ya 2 • U dzulela u dzudzanya tshati ya mutsho ḍuvha liṅwe na liṅwe • Ndovhololo, u linga na u nea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga yothe (tshifhinga tsho avhelwaho tshi a zwi tendela) • Maḍuvha a Vhurereli na maṅwe o khetheaho ane a pembelelwa nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musi a tshi bevelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) 		
<p>Ṭhoḥo: Mahaya - Awara 4</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Tshaka dza mahaya - hu tshi katelwa fulethe, dzinnḍu, mikhukhu, nṅdu dza sialala • Mahaya ane a tea nyimele ya mutsho muṅwe na muṅwe • Zwine mahaya o fhambanaho a vha o itwa ngazwo - zwi katela zwitanda zwi ngaho maboḍelo , daka, zwidina, mazenenge, matombo, mabogisi, puḷasiṭiki. 		
<p>Ṭhoḥo: Zwifanyiso zwa mapa - Awara 4</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • U wana fhethu na zwithu kha tshifanyiso tsha mapa • U wana ṅḍila u bva huṅwe fhethu u tshi ya huṅwe (u shumisa maipfi a no nga sa: tshimbila nga, nga ṅṅha, nga fhasi, ṅṅha, fhasi) • U wana uri ndi ngafhi kha tshifanyiso tsha mapa he zwiwo zwa bevelela hone kha tshiitori 		
<p>Dzhielani nzhele: Tshifanyiso tsha mapa ndi nyolo ya u sumbedza hune zwithu zwa vha hone. Mapa ya zwifanyiso i bveledzisa zwikili zwa ḍivhashango kha u wana fhethu, vhukule na tshikhala.</p>		
<p>Ṭhoḥo: Maḍi - Awara 4</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Mishumo ya maḍi - hayani na tshikoloni • ṅḍila dzine maḍi a tambisea ngayo • ṅḍila dza u vhulunga maḍi • Maḍi a u nwa o tsireledzeaho na a so ngo tsireledzeaho • U vhulunga maḍi o kunaho 		
<p>Ṭhoḥo: Lutombo nga madekwana - Awara 4</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • U bva kha masiari u ya vhusiku • Zwine makoleni nga madekwana ha vhonealisa zwone • ṅwedzi <ul style="list-style-type: none"> - Zwine ṅwedzi wa vhonealisa zwone - Tshifhinga tshine ra nga kona u vhona ṅwedzi - ṅḍila ine ṅwedzi wa shandukisa tshivhumbeo ngayo • ṅaledzi <ul style="list-style-type: none"> - ṅaledzi dzi fhisana sa ḍuvha (ḍuvha ndi ṅaledzi) 		
<p>Dzhielani nzhele: Zwi a konadzea u vhona ṅwedzi nga masiari. U katela u vhona na nyito dza u ola.</p>		
<p>Maḍuvha a vurereli na o khetheaho - Awara 2</p>		
<p>u Khwaṭhisedza ṭhoḥo na u linga - Awara 2</p>		

THEMO YA 1 GIREIDI YA 1		
Vhutsila ha u Ita	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho <ul style="list-style-type: none"> • Zwishumiswa zwa zwilidzo, hu tshi katelwa zwo tou wanalaho na zwo tou itwaho • Zwishumiswa zwa muungo zwi re na muzika munzhi wo teaho • U pennda nga mivhala ya tsiko, mutshena na mutswu, ennge dza mivhala, dzibulatsho na mabambiri a saizi dzo fhambanaho • Penisela dza 2B, khirayoni dza mapfura, mivhala yo haluluwaho ya ole, tshoko dza mivhala • Guḽuu na zwithu zwine zwa shumiswa u ḽodza guḽuu • Zwiteḽwa zwa u ganḽisa: Zwivhumbeo zwa dzhomeḽiri zwi wanalaho kha mabogisi a zwishumiswa zwo tou vusuludzwaho, nz.

Magudiswa a tevhelaho a tea u shumiwa a fhela kha themo ya 1. U nanga ḽohoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dzo teaho uri ni kone u ḽekedza fhethuvhupo ha Vhutsila ha u Ita na Vhutsila ha u Vhona.

Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10

Mitambo na zwikili zwa vhusiki

- U dudedza zwipiḽa zwa muvhili sa, ‘u lidza piano’, ‘u ḽamba muvhili’, ‘u zuza maḽi’, nz.
- Vhupo ho tsireledzeaho: u wana vhuimo hau na u kovhekana tshikhala hu si na u kuḽana
- U tshimbidza muvhili nga u sudzuluwa: u tshimbila, u tamba khadi na u gidima u tshi ya phanḽa na murahu
- Hu si na musudzuluwo: u khotha magona, shaḽa na u ita thitendeledzi nga zwiendanongo
- U dudedza ipfi: ḽḽowe-ḽḽowe dza u fema na mitambo ya vhusiki sa u dzima makhandḽela, nz.
- U ḽivha muvhili nga u tandula tshikhala na sia sa, fhasi, murahu, ḽḽha, u shumisa mivhili kana zwikhakhisi
- U ima kha mutevhetsindo hu tshi tevhelwa tshanduko ya luvhilo, hu tshi vhandiwa zwanda kana u tshimbila nga tshiffinga tsha luimbo, sa musi u tshi tshimbila nga ḽḽa-ḽḽa, u fhuffha nga mbili-mbili
- U xuxwa na u netulusa muvhili: tsumbo, ‘u ḽokisa khandḽela’, ‘u xisa baḽoni’.

U ita u so ngo thoma wa ḽilugisela na u ḽalutshedza

- U sedzulusa tshivhumbeo na tshileme nga nyito ya maipfi na musudzuluwo sa, zwo kombamaho, tsekene, vuleaho, kulenyana, u kokodza bogisi ḽi lemelaḽo, nz
- U imba nyimbo dza mvelele hu tshi shumiswa u tshimbidza muvhili nga ḽḽila yo teaho na nyedziseḽo
- U shumisa zwileluwaho zwi re hone zwi tshi katela na tshenzhemo yo ḽowealeho muḽani wa haḽu na tshitshavhani sa, ‘vhuḽambo ha mabebo’, ‘mitambo’, nz.
- U tamba ḽitambwa: u vhumba zwitḽori zwa mitaladzi i si gathi, zwo ḽitika nga bogisi ḽi re na zwithu zwi takadzaho - hu nangiwa tshithu tsha humbulelwa sa tshi tshilaho

Vhutsila ha u Vhona

U sika nga 2D

- U ola zwifanyiso zwa ene muḽe a tshi shumisa zwishumiswa zwo fhambanaho, zwa khirayoni dza mapfura o dziaḽo na tshoko
- U ola na u pennda zwifanyiso zwi mu takadzaho e na vhaḽwe
- U pennda tshifanyiso tsha ene muḽe a tshi dzhenisela - maḽo, ḽḽevhe, ningo na mulomo; u ita nyambedzano nga ha mbonalo ya zwi re kha ḽohoho, tshivhumbeo, muvhala na mutalo
- U ganḽisa phetheni nga gwindi ḽa ennge ḽo denyefhadzwaho

Usika nga 3D (u fhaḽa)

U fhaḽa bogisi hu tshi shumiswa zwishumiswa zwo tou vusuludzwaho, hu tshi ombedelwa zwivhumbeo zwa dzhomeḽiri, hu itwe nyambedzano nga ha zwivhumbeo

THEMO YA 2 GIREIDI YA 1		
Vhutsila ha Vhusiki	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Hu sedzwe zwishumiswa zwa tshitandadi zwo telwaho Zwikili zwa Vhutshilo zwo dodombedzwaho kha khethekanyo ya 2 na zwishumiswa zwa Themo ya 1
<p>Magudiswa a tevelahlo a tea u katelwa kha themo 2. Nangani thoho dzo teaho Zwikili zwa Vhutshilo kha themo u itela u nkedza nyimele ya Vhutsila ha u Ita na ngudo dza Vhutsila ha u Vhona</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Mitambo na zwikili zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili: u monisa tshanda na mulenzhe, u ita zwivhumbeo nga muvhili sa, zwihulu na zwituku, zwo tangavhuwaho na zwo sekenaho • Mutambo wa u firiza ho sedza kha ndaulo, u livha ha mafo na u shumisa tshikhala • Musudzuluwo: u thamuwa, u fhufha na u gada vha tshi ya phanda na matungo • U sudzuluwa ha u mona: u somba, u dzungudza tshanda na u kotamela thungo dzo fhambanaho • U todulusa mathomo, vhukati na magumo a luimbo, zwitori na u sudzuluwa • U edzisela u sudzuluwa, mutevhetsindo na phetheni dza u sudzuluwa dzi no nga u tevhedza murangaphanda, u tshimbila, u fhufha nzambo na u vhandu zwanu • U khethulula zwipiqa zwa muvhili nga musudzuluwo u no nga u sumba na u onyolosa mulenzhe, nz. • Nyonyoloso ya ipfi i no nga mutevhetsindo, u somba lulimi na u imba nyimbo ho sedzwa na u bvisela khgala nga nyonyoloso ya ipfi • U xuxwa na u netulusa muvhili: mitambo i no nga, 'u luludzela nwana,' 'dembetete', nz. <p>U ita u so ngo thoma wa dilugisela na u talutshedza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U edzisela nga u tamba (u dzhenisa milenzhe kha zwienda zwa muhwe muthu) • U bvedza mafhungo mapufhi a mufhindulano sa, nyambedzano vhukati ha ndou na mbevha • Misudzuluwo yo teaho mishumo kha nzulele dzo fhambanaho, tsumbo: nga tshifhinga tsha zwiliwa, kilasini, bisini • U imba nyimbo hu tshi shumiswa mafhambanyi a no nga sa, u tavhanya na u ongolowa <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U pennda nga minwe kana bulatsho: u amba nga ha u tanganyisa mivhala ya tsiko u itela u bvedza muvhala wo tou bvededzwaho • U ita muolo wa vhona vhanu na mirado ya muta vha tshi shelamulenzhe kha nyito, u hasedza nga ha mutaladzi na tshivhumbeo • U ita muolo na u pennda vhona vhanu vhe kha nyito, u tutuwedza u limuwa muvhili u kha nyito, u nea madzina na u hasedza nga ha zwipiqa zwa muvhili zwi shumesaho <p>U sika kha 3D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vhumba zwivhumbeo nga vumba/vumba la u tamba, u tutuwedza u shumiswa ha zwishumiswa zwo teaho • U fhatu dzinndu/zwifhatu zwa muhumbulo hu tshi shumiswa mabogisi o tou vusuludzwaho na zwirwe zwishumiswa. U tutuwedza kushumisele kwa vhuu kwa guuu na zwine zwa shumiswa kha u godza guuu 		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 1		
Vhutsila ha Vhusiki	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Hu sedzwe zwishumiswa zwo telwaho Zwikili zwa Vhutshilo zwo dodombedzwaho kha khethekanyo ya 2
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u katelwa kha themo 3. U nanga t̄hoho dzo teaho Zwikili zwa Vhutshilo kha themo ya 3 u itela u n̄ekedza nyimele kha ngundo dza Vhutsila ha u Ita na Vhutsila ha u Vhona</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Zwikili na mitambo zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili: tsumbo, u sumbedzela nga ningo, nga lukuḡavhavha na nga gona • U t̄anganya musudzuluwo wa muvhili na hu si na musudzuluwo wa muvhili sa, u gidima-gidima wa khona, u gidimela phanḡa, u hwetekana, u tatamuwela n̄ḡa • U maima vha tshi sumbedza vhuḡipfi vhune ha vhonala sa, u ḡa zwiḡiwa zwine vha zwi takalelesa, u putulula tshifhiwa • Mitambo ine yo livha kha mbalo na luambo sa, nyimbo dzi no amba nga ha mbalo na mutevhetsindo, u ita zwivhumbeo zwa maḡedere nga u sudzuluwa ha muvhili • Zwikili zwa u thetshesela nga kha mitambo ya muzika vha tshi shumisa luvhilo lwa muzika lwo fhambanaho, khalo, kushandukele, tshifhinga • U xuxwa na u netulusa muvhili: vha tshi shumisa zwifanyiso zwa muhumbulo kana maipfi a no nga, 'hwetekanani nga u ongolowa' na 'aluwani nga u ongolowa' <p>U ita u so ngo thoma wa ḡilugisela na u t̄alutshedza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U nanga na u ita mafhungo nga u sudzulusa muvhili nga iwe muḡe u itela u t̄alutshedza thero kha mathomo na mugumo • U vhandu luraru kana luḡa nga mutevhetsindo u no fana. U tevhedza muzika luraru kana luḡa. • U edzisela ḡirama ya nzulele i no tendisea ho livhiswa kha sa, tshirendo, luimbo kana tshiḡori zwa Afurika Tshipembe vha tshi thusiwa nga mudededzi <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U pennda na u ola zwivhumbeo zwa vhukuma kana zwa khumbulelwa, u tuḡuwedza u limuwa mutalo na tshivhumbeo, na zwi dodombedzwa zwo engedzedzwaho, u buletshedza/t̄alusa zwifanyiso zwa vhuḡe • U ita muolo na u ḡiola iwe muḡe hu tshi shumiswa tshakha dzo fhambanaho dza zwiendedzi, u tuḡuwedza u limuwa ha mutalo na tshivhumbeo na muvhala na u fhambana (tsumbo: khulwane/t̄hukhu, ndapfu/pfufhi) <p>U sika kha 3D (u fhaḡa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ita zwivhumbeo/mimodele ya zwithu zwa khumbulelwa vha tshi shumisa vumba, vumba ḡa u tambisa kana zwithu zwine zwa nga vusuludzwa; u ombedzela kushumisele kwo teaho kwa zwishumiswa na u limuwa tshikhala. 		

THEMO YA 4 GIREIDI YA 1		
Vhutsila	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Hu sedzwe zwishumiswa zwo telwaho Zwikili zwa Vhutshilo zwo dodombedzwaho kha khethekanyo ya 2
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa kha themo ya 4. U nanga thoho dzo teaho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u itela u fha nyimele kha Vhutsila ha u Ita na ngudo ya Vhutsila ha u Vhona</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara 10</p> <p>Zwikili na mitambo zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili: u shumisa vhuimo ho fhambanaho vhu no nga: u ka maapula, fhasi: u swenda na vhuimo ha vhukati, u tumba • U sudzuluwa ha muvhili: u thamuwa, u fhufha, u gada, u gidima na u tamba khadi na khonani hu tshi tshintshwa masia • U sa sudzuluwa: u peta zwanḁa, u dzungudza tshanḁa na u kotamela thungo dzo fhambanaho na u fhufha. • U tamba mutambo wa u vhandā zwanḁa na khonani vho sedza kha zwine zwa tea u bveledzwa na Nyandano ya miradḁo ya muvhili • U thetshelesa muzika na u ḁalutshedza uri muthu u ḁi pfa nga nḁila-ḁe musi a tshi shumisa maipfi a no nga u takala, u sinyuwa, nz • U xuxwa na u netulusa muvhili: 'u ḁipfa sa muthenga na fhufha wo papamala muyani', nz. <p>U ita u so ngo thoma wa ḁilugisela na u ḁalutshedzela</p> <ul style="list-style-type: none"> • U imela zwivhumbeo na mihumbulo kha u sudzuluwa ha muvhili na muungo u no nga: u ita mutshini, ḁaka ḁa manditi, ambulentse, nga muthihi na nga tshigwada • U tamba kijasini hu katelwa nyimbo /zwirendo/zwitori zwa Afurika Tshipembe kha musudzuluwo wa muvhili na u edzisela <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ola kana u pennda nga nḁila i elanaho na thoho ya themo. U tou fombe kha nyito ya muvhili, mutalo, tshivhumbeo na muvhala <p>U sika kha 3D (U fhaḁa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ita modele wa nyito dza ene muḁe kha vhupo hawe a tshi shumisa vumba/vumba ḁa u tambisa; U tuḁuwedza nḁivho ya vhone vhaḁe, kushumisele kwone kwa zwishumiswa na dzhiela nzhele tshikhala tshine tsha shumiswa 		

THEMO YA 1 GIREIDI YA 1		
Pfunzo ya nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themendelelwaho kha Themo ya 1 Masaga a nawa na dzibola Zwa u swaya ngazwo, zwitanda zwi ngaho maboqelo , malabi, dziriboni Mutsedu wo yo nwalwaho fhasi ho linganelaho
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa othe kha themo 1. U nanga thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u nea nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miñwe mitambo ya u thadula na zwipotso zwa tshikolo i nga katelwa-vho. U ita uri hu vhe na nyito dza vhagudi vha vhaholefhalo.</p>		
<p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tinya na u tshimbila nga masia o fhambanaho • Mitambo ya u tinya u mona zwitanda zwi ngaho maboqelo hu tshi tshintshiwa sia • U shumisa zwipfi: u sedza – tshithithisi nqilani • U shumisa zwipfi: u pfa – u thetshelesa ndaela ngeno u tshi khou tshimbila-tshimbila 		
<p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • U kungulusela bola khulwane kha khonani • U fhirisa bola u bva kha muraqo wa tshigwada u ya kha muñwe • U posa na u gavha bola khulwane 		
<p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mutsedu • U tamba khadi • U imba zwidade ngeno hu tshi khou i twa nyito ya muvhili 		
<p>Nyandano ya miraqo ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U posa na u gavha zwisagana zwa nawa • Dzhangili dzhimu – u dembelela a tshi farela nga zwanda • Dzhangili dzhimu – u namela leri 		
<p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitambo ya u tinya u mona zwitanda zwi ngaho maboqelo hu tshi tshintshiwa sia. • U topola nqila dzo fhambanaho dza u buqa bimu la u linganyisa • Dzhangili dzhimu – u kona u tshimbila u sa wi fhethu ho linganelaho fhasi 		
<p>U qivhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U shumisa zwipfi: vhukoni ha u pfa vhuimo na musudzuluwo wa muvhili – u tshimbidza muvhili nga u tinya zwithithisi zwo fhambanaho • U gidima kha masia o fhambanaho hu si na u kuqa vhañwe nga u shumisa tshikhala tshi re hone • Zwivhumbeo zwo fhambanaho: tshitendeledzi • U fhufha nga ntha na u tshimbila nga fhasi ha zwithithisi, u kokovha, u namela, u fhufha, n.z. • U swenda kha dzhangili dzhimu na u songolowa na fureme hu u shumisa zwipiga zwo fhambanaho zwa muvhili 		
<p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nyito nga u shumisa lurumbu lune a si lu shumisese 		
<p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba mitambo i funeswaho yo nangiwo nga vhagudi • Mitambo ya musudzuluwo - Khontseputi ya saizi, vhukule, tshikhala na vhezhi ho katelwaho 		

THEMO YA 2 GIREIDI YA 1		
Pfunzo ya nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themendelelwaho zwa Themo ya 2
		Dzibola, zwifaredzi, zwitanda zwi ngaho mabođelo , hułahupu, dzhangili dzhimu na zwishumiswa zwi fanaho nazwo
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa oṭhe kha Themo 1. U nanga ṭhoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u nea nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miñwe mitambo ya u ṭhađula na zwipotso zwa tshikolo i nga katelwa-vho. U ita uri hu vhe na nyito dza vhagudi vha vha holefhalu.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> Mirađo ya muvhili: u imba nyimbo kana u renda zwidade musi hu tshi kwamiwa mirađo ya muvhili yo fhambanaho sa u kwama magona, zwikunwe, ningo, ṭhoho, nđevhe na nz. Mitambo – ‘Takalani a ri’ – Hu tshi sudzuluswa mirađo ya muvhili yo fhambanaho. <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> Zwikili zwa bola – u fhirisa bola u mona na tshidanga, u fhirisa nga nṭha ha ṭhoho, nga fhasi ha milenzhe musi ho imiwa nga muduba wo tou tswititi; u posa bola kha khonani; u bambisa na u gavha bola na khonani. U rwa bałoni ĩi muyani. <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> U fhufha na u thamuwa U fhufhela nṭha na fhasi; u fhufhela phanđa, murahu na matungo Mitambo ya u tambisa minwe – u ita muungo nga minwe <p>Nyandano ya mirađo ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> U shumisana ha ĩṭo-tshanda-mulenzhe – u dirivhula bola u mona na zwitanda zwi ngaho mabođelo zwi ngaho mabođelo na u rahela bola vhukati ha zwitanda zwi ngaho mabođelo U sukumedza bałoni – u sukumedza bałoni hu tshi ṭođiwa u kora kha mapala. <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> U tshimbila kha thambo kana kha mutalo wo talwaho fhasi. U linganyisa kha bulanga ĩi kha vhuimo ha fhasi. U linganyisa kha tshidulo. <p>U đivhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> U fhedzisa zwithithisi hu tshi shumiswa dzhangili dzhimu kana zwiñwe zwishumiswa zwi ngaho zwenezwo. <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> U vhumbulutshela lurumbu kha masia oṭhe, u vhumbulutshela phanđa na murahu U posa na u gavha bege ya nawa nga tshanda tshi sa shumiseswi U đitika nga mulenzhe u sa shumiseswi <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> Mitambo ya sialala yo nangiwaho nga vhagudi 		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 1		
Pfunzo ya nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho zwa Themo ya 3
		Zwikhafu/ vhulapfu ha malabi Bola dza milenzhe na mapala a u korela Mathaela a kale a golo
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa othe kha Themo 1. U nanga thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u nea nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Minwe mitambo ya u thadula na zwipotso zwa tshikolo i nga katelwa-vho. U ita uri hu vhe na nyito dza vhagudi vha vhaholefhalo.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U sudzuluwa – u fhufha, u namela na u swenda • U tshimbila nga tsha murahu nga zwirethe; u tshimbila nga tsha murahu nga zwikhunwe • U tshimbilela phanda hu tshi pfukiwa mulenzhe u dzulelaho u shuma • U tevhedza ndaela dza u tshimbila nga u ongolowa na u tshanyanya <p>Vhukoni ha u dzihela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vhagudi vha thusa u vhea zwithithisi na u sudzuluwa khazwo nga ngila yo tsireledzeaho - u namela ntha ha, u namela nga ntha ha, u swenda, u nembelela kha matanda kana matzimbi na u linganyisa. <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba khadi, u wothe, nga zwigwada zwa vhatu vhararu, vhavhili vha tshi rwa khadi muthihi a tshi khou fhufha, vha tshi sielisana. <p>Nyangano ya mirado ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nyangano ya tshanda na ito - u posa bola ya thenisi muyani vha gavha, u i bambisa fhasi, u i fhirisela kha khonani • U fhufha nga ntha ha bola i no khou bambba. <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ditika nga mathaela a golo o ladziwa kana u tou imiswaho • U tamba mitambo hu tshi shumiswa masaga a nawa u itela u ditika nga mirado yo fhambanaho ya muvhili, tsumbo, 'Takalani u ri' u tika saga la nawa kha shada, nz. <p>U divhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U swenda nga vhukati ha mathaela o vhewaho nga muduba <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mutsedu hu tshi shumiswa mulenzhe u songo dowealeho u shumiswa • U gidima na u tamba khadi/labi ilapfu/riboni hu tshi shumiswa tshanda tshi songo dowealeho u shumiswa <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba mudzumbamo • Ntsa na vhwizwimi 		

THEMO YA 4 GIREIDI YA 1		
Pfunzo ya nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themendelelwaho zwa Themo ya 4
		Khadi, malabi malapfu na zwiñwe. Bola dza mielo yo fhambanaho
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa othe kha themo 1. U nanga thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u nea nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miñwe mitambo ya u thadula na zwipotso zwa tshikolo i nga katelwa-vho. U ita uri hu vhe na nyito dza vhagudi vha vhaholefhalo.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tshimbila, u gidima na u fhufha hu tshi shumiswa zwiga u shandula u bva kha u tshimbila u ya kha u gidima kana kha u fhufha. • Hu si na musudzuluwo: u dzunguluwa - ndila dzo fhambanaho dza tshandzunguluwe, u dzunguluwa u wothe na musi u na khonani. <p>Vhukoni ha u dzihela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vhumba tshitendeledzi - mitambo i ngaho, 'Irwani bola' <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitambo hu tshi shumiswa khadi - khadi (vhagudi vhavhili vha tamba khadi wa vhuraru a tshi fhufha ngeno vhañwe vha tshi khou imba zwidade) • U tevhedza ndaela hu tshi shumiswa murumba (ngoma) u shandula mutsindo <p>Nyangano ya mirado ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bola ya zwanda hu tshi shumiswa bola khulwane • U shumisana ha mulenzhe na jito, u lumelisana nga u kwamana milenzhe <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tshimbila kha thambo - hu tshi iwa murahu, phanda na matungo hu na u buḁa kana u sa buḁekanya milenzhe • U tshimbila kha thambo zwanda zwi ntha ha thoho, zwanda zwi mutanani, zwanda zwi khunduni • U ima nga zwikunwe, u tshimbila sa tshidula, u tshimbila nga zwikunwe, u tshimbila nga zwirethe nga u ongolowa. <p>U divhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba mitambo sa zwimange zwi vhukati ha maivha fhethu ho tangelezwaho • Zwivhumbeo zwa muthu - u bva kha zwivhumbeo zwa nomboro 1, 2, 3 kana maḁedere A, B, C, nz. nga ngedane dzo itwaho nga zwivhumbeo zwa vhathu. <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ima fhethu huthihi wa rembulutshela kha tshaula na kha tsha monde • U rahela bola kha tsho livhiswaho hu tshi shumiswa mulenzhe wa tshamonde na tshaula, u posa bola kha hupu nga tshanda tsha monde/tsha ula. <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba mitambo ya u fara sa, zwimange vhukati ha maivha • Mbambe dza u tshimbila - u tshimbila nga zwikunwe, u tshimbila nga zwirethe, u tshimbila nga khando ya mulenzhe • Mutambo wa mugidimo wa u nekedzana zwitanda 		

GIREIDI YA 2

THEMO YA 1 GIREIDI YA 2		
Ndivho thangeli na Mutakalo wa vhuṅe na wa Tshitshavha	Awara dza 20 (awara 2 nga vhege)	Zwishumiswa zwo themedelwaho Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu ḡo ṡoḡea: <ul style="list-style-type: none"> • Tsumbo ya zwithu zwi thusaho vhathu – sa, mangilasi a u vhala, fureme dza u tshimbila, mmbwa dza u dededza, thusedzi dza u pfa • Tshishumiswa tsha u sumbedza ṅḡila i leluwaho ya u kunakisa maḡi
<ul style="list-style-type: none"> • Hu itwe nyito dza misi yoṡhe na mitambo ya musu vhaḡudi vho vhoḡholowa ya ngomu ṅḡuni na ya ṅḡa sa zwe zwa sumbedzwa kha Khethekanyo ya 2 • U shumisa khaḡenda ya kiḡasini u ita nyambedzano ya ḡuvha na ṅwedzi ḡuvha liṅwe na liṅwe ṅwaha woṡhe • Ndovhololo, u linga na u ṅea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga tshoṡhe (tshifhinga tsho avhelwaho tshi a tendela izwi) • Maḡuvha a Vhurereḡi na maṅwe o khetheaho ane a pembelelwaho nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musu a tshi bevelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>ṡhoho: Zwine ra zwi ṡoḡa uri ri tshile - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tshaka dza zwijiwa – u itela nyaluwo, maḡḡa, mutakalo • Maḡi – ṅḡi ngani ri tshi ṡoḡa maḡi, zwiko zwa maḡi • Mufhe – mufhe wo kunaho • Masana – u katela na tsireledzo kha ḡuvha <p>Dzhielani nzhele: A hu tou vha na ṡoḡea dza u katela na mutevheṡhaḡu wa maḡi nga hetshi tshifhinga</p> <p>ṡhoho: Nṅe na vhaṅwe - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Khonani – vhuḡi ha khonani dzavhuḡi • Vhathu tshikoloni na hayani – ho katela u kovhekana, u thusana, u sumbedza ṡhonifho u shumana na khudano nga ṅḡila yavhuḡi – ho katelwa na vhuḡifulufheli na u ḡiita mboho <p>ṡhoho: Muṅwe na muṅwe ṅḡi wa ṅdeme - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vhathu vha a fana, vhaṅwe a vha fani • Zwithu zwi thusaho vhathu – sa mangilasi a u vhala, fereme dza u tshimbila ngadzo, mmbwa dza u dededza, thusedzi dza u pfa • U londa vhathu vha re na vuholefhali • ṅḡi nga vha muhali <p>ṡhoho: U tshila u na mutakalo - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tsireledza zwijiwa zwine ra ḡa – ho katelwa na tsireledzo kha thunzi, na u dzula wo rothodza zwijiwa • ṅḡila dzo leluwaho dza u kunakisa maḡi • Zwithu zwine zwa ri vhaṡa – u daha, zwikambi, zwidzidzivhadzi • Mikhwa yavhuḡi – sa nyonyoloso misi yoṡhe, u fhungudza tshifhinga tsha theḡevishini <p>Maḡuvha a Vhurereḡi na maḡuvha o khetheaho - Awara 2</p>		

THEMO YA 2 GIREDI 2		
<p>Ndivho thangeli na Mutakalo wa vhuṅe na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 20 (awara 2 nga vhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho</p> <p>Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu ḡo ṭoḡea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tsumbo dza zwiambaro zwa khalaṅwaha dzo fhambanaho • Zwifanyiso na bugu dza mafhungo
<ul style="list-style-type: none"> • Hu itwe nyito dza misi yoṭhe na mitambo ya musi vhagudi vho vhofoholowa ya ngomu ṅduni na ya ṅṅa sa zwe zwa sumbedzwa kha Khethekanyo ya 2 • U shumisa khaḡenda ya kijaṣini u ita nyambedzano ya ḡuvha na ṅwedzi ḡuvha liṅwe na liṅwe ṅwaha woṭhe • Ndovhololo, u linga na u ṅea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga tshoṭhe (tshifhinga tsho avhelwaho tshi a tendela izwi) • Maḡuvha a Vhurereli na maṅwe o khetheaho ane a pembelelwaho nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musi a tshi bvelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) 		
<p>Ṭhoḡo: Khalaṅwaha - Awara dza 6</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Khalaṅwaha ṅṅa • Khalaṅwaha dzi ri kwama hani – zwiambaro, zwijaṅwa, nyito • ṅḡila ine khalaṅwaha dza kwama zwithu zwi no aluwa ngaho – u zwala, u aluwa na u kaṅa • ṅḡila ine khalaṅwaha dza kwama ngaho zwipuka – ho katelwa vhulimi sa, u gera nngu, u dipisa zwifuwo, zwinoni, sa muḡfuluwo na u fhaṭa zwiṭaha 		
<p>Ṭhoḡo: Zwipuka - Awara 4</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Zwipuka zwo fuiwaho • Tshakha • Mishumo yazwo – sa, zwijaṅwa na zwiambaro • Phukha dza ḡaka • Tshakha • U ḡidzumba 		
<p>Ṭhoḡo: Phukha na zwikhokhonono zwi dzulaho maḡini - Awara 4</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Maḡi a songo tshikafhadziwaho • Mulambo – sa, khovhe, ngwena • Mativha na madamu – sa, zwiḡula, goṅoṅo • Maḡi a muṅo • Lwanzhe – sa, shaka, ḡambatshekwa • Zwitivha zwa matomboni – sa, khovhe ya tshivhumbeo tsha naledzi, ḡambatshekwa 		
<p>Ṭhoḡo: Mahaya a zwipuka - Awara 4</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Zwipuka na zwikhokhonono zwine zwa ḡiitela mahaya – sa, zwiṅoni, dziṅwe ṅotshi, masunzi • Zwipuka na zwikhokhonono zwine zwa ḡiwanela mahaya – sa, mapfeṅe, ṅowa, luṭurwa • Zwipuka na zwikhokhonono zwine zwa hwala mahaya azwo – sa, khumba, tshibode 		
<p>Maḡuvha a Vhurereli na maḡuvha o khetheaho - awara 3</p>		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 2		
<p>Ndivho thangeli na Mutakalo wa vhuṅe na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 20 (awara 2 nga vhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho</p> <p>Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu ḡo ṡoḡea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tsumbo dza tshaka dza mavu o fhambanaho • Zwifanyiso na bugu dza mafhungo • Tswayo dza badani • Miraḡo ya tshitshavha ine ya thusa vhathu
<ul style="list-style-type: none"> • Hu itwe nyito dza misi yoṡhe na mitambo ya musu vhagudi vho vhofoholowa ya ngomu nḡuni na ya nḡa sa zwe zwa sumbedzwa kha Khethekanyo ya 2 • U shumisa khaḡenda ya kilasini u ita nyambedzano ya ḡuvha na ḡwedzi ḡuvha ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡwaha woṡhe • Ndovhololo, u linga na u ḡea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga tshoṡhe (tshifhinga tsho avhelwaho tshi a tendela izwi) • Maḡuvha a Vhurereli na maḡwe o khetheaho ane a pembelelwaho nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musu a tshi bevelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>ṡhoṡho: Mavu - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mavu o fhambanaho – mivhala na mahwasele • Zwikhokhonono zwi dzulaho mavuni – sa, vhusuḡu, pfuko • Mavu o teaho kha u aluwa ha zwimela: ndeme ya u ṡavha miroho <p>ṡhoṡho: Zwiendedzi - Awara 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwiendedzi ndi mini • Zwiendedzi zwa badani • Zwiendedzi zwa tshiporoni • Zwiendedzi zwa muyani • Zwiendedzi zwa maḡini • Mishumo ya zwiendedzi zwo fhambanaho <p>ṡhoṡho: Tsiragondo - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milayo ya tsiragondo <ul style="list-style-type: none"> - Vhaendanganayo - Vhareili vha dzibaisigila - Vhanameli • Tswayo dza badani dza vhaendanganayo na vhareili vha dzibaisigila • Vhalanga vhuendi ha vhana vha tshikolo • Nḡila ine vhalanga vhuendi vha ri thusa ngayo <p>ṡhoṡho: Vhathu vhane vha ri thusa - Awara 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vhadzulapo vhane vha ri thusa tshitshavhani tshashu – sa, manese a kiliniki, vhadededzi vha ṡhogomelaho, vha shumeli vha ḡaiburari • Nḡila ine vhathu vho fhambanaho vha nthusa ngayo • Nḡila ine nda hambela ngayo mafhungo na thuso <ul style="list-style-type: none"> - Mikhwa ya vhuḡi • Nḡila ine nda hambela thuso ya shishi <ul style="list-style-type: none"> - Ane nda nga mu kwama - Ndi afnio mafhungo ane a nga ḡewa <p>Dzhielani nzhele: U ramba muḡwe ane a shumela tshitshavha uri a ḡe a dalele tshikolo</p> <p>Maḡuvha a Vhurereli na maḡuvha o khetheaho - Awara 2</p>		

THEMO YA 4 GIREIDI YA 2		
<p>Ndivho thangeli na Mutakalo wa vhuṅe na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 20 (awara 2 nga vhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho</p> <p>Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu ḡo ṡoḡea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mapa wa luvhondoni wa Afrika Tshipembe wo khethekanywaho nga mavunḡu • Fulaga ya Afrika Tshipembe • Tsumbo dzo fhambanaho dza zwishumiswa zwa vhudavhidzani • Zwifanyiso na zwithu nga ha vhuṡambo ha vhurereli • Zwinepe na bugu dza mafhungo
<ul style="list-style-type: none"> • Hu itwe nyito dza misi yoṡhe na mitambo ya musu vhaḡudi vho vhofoholowa ya ngomu nḡuni na ya nḡa sa zwe zwa sumbedzwa kha Khethekanyo ya 2 • U shumisa khaḡenda ya kiḡasini u ita nyambedzano ya ḡuvha na ḡwedzi ḡuvha ḡiḡwe na ḡiḡwe ḡwaha woṡhe • Ndovhololo, u linga na u ḡea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga tshoṡhe (tshifhinga tsho avhelwaho tshi a tendela izwi) • Maḡuvha a Vhurereli na maḡwe o khetheaho ane a pembelelwaho nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musu a tshi bvelela kha themo (Awara mbili nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>ṡhoho: Shango ḡashu - Awara dza 4</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mapa wa Afrika Tshipembe • Dzina na fhethu hune vunḡu ḡa hashu ḡa wanala hone • Fhethu hune ra dzula hone • Fuḡaga ya Afrika Tshipembe - ho katelwa na u ṡalukanya fuḡaga na fhethu hune ra nga i vhona hone i tshi khou fhefheḡa • Luimbo lwa lushaka lwa Afrika Tshipembe – u thetshesela na u imba <p>Dzhielani nzhele: Luimbo lwa lushaka lu nga ḡi ḡudwa themo yoṡhe. Kha hu katelwe na vhana vha bvaho kha maḡwe mashango na fuḡaga dzavho dzi dzheniswe hune zwa konadzea.</p> <p>ṡhoho: Nḡila dzine ra davhidzana ngadzo - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • U amba – ho katela na u ṡalutshedza, nyambedzano, vhirendi na luimbo • U ḡwala – ho katela u ḡwala vhurifhi kana garaṡa na u dzi posa • U vhalala – ho katela ndaela na khunguwedzo • U thetshesela – ho katela radio na zwiṡori • U sedza – ho katelwa u vhalala meme dza mulomo, tswayo na u amba nga zwipiḡa zwa muvhili <p>ṡhoho: Vhutshilo ha vhusiku - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwithu zwine nda ita vhusiku – u ḡilugesela u eḡela, u vhalala na u anetshela zwiṡori, u eḡela na u ḡora • Vhathu vhane vha shuma vhusiku – sa, vhaofisiri vha vhulindi, madokotela, vhatshimbizwa mabufho, vhareili vha maṡiraka • Zwipuka zwa vhusiku – sa, magwitha, mbila, nungu, nngwe, phunguhwe <p>Maḡuvha a Vhurereli na maḡuvha o khetheaho - Awara dza 2</p> <p>Ndovhololo/u vhina ṡhoho na u linga- Awara dza 2</p>		

THEMO YA 1 GIREIDI YA 2		
Vhutsila ha u Ita	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Kha hu sedzwe zwishumiswa zwa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo zwo dubekanywaho kha khethekanyo ya 2 .
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa othe kha themo ya 1. U nanga thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u nea nyimele ya ngudo dza nyonyoloso ho fanelaho.</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Mitambo na zwikili zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili: nyonyoloso ya u fema na u shumisa zwiendanungo zwo fhambanaho sa tshinungo tsha lwayo; u sumba na u tepisa na u monisa tshinungo hu tshi itwa tshidanga n.z. • U dudedza ipfi: hu tshi shumiswa nyimbo, u imba pfallandothe, zwidade na zwi no monisa lulimi. • U imba nyimbo mazha (khathihi), nga u sielisana na u vhidzelela na u vhidza u tshi fhindula • U shumisa muvhili sa tshilidzo nga u tou vhanda: u vhulunga mutsindo hu si na u shumisa miungo yo fhambanaho na u ita muungo nga miwe mirado ya muvhili.(u lidza matya, u vhanda, u ginḁa) • Musudzuluwo: u tshimbila, u gidima, u tamba khadi, u thamutshela matungo o fhambanaho nga ethe na musi e na khonani • Hu si na musudzuluwo: u ḁudumela, u kwatama, u takuwa nga ethe na musi e na khonani • Nyito dza zwiḁori zwa nyambedzano: u thetshesela na u fhindula nga ngona kha khonani , sa u vhudzana zwiḁori ni nga vhavhili-vhavhili nga ha 'zwiḁiwa zwine nda zwi funa', zwiḁori zwo tou kuvhanganywaho, tshiḁori zwa muungo, n.z • U xuxwa na u netulusa muvhili: u lala fhasi nga muḁana, u femela ngomu na nḁa, u sedza mivhala sa tshinyanyuli <p>U ita u so ngo thoma wa ḁilugisela na u ḁalutshedzela</p> <ul style="list-style-type: none"> • U sika mabono maḁuku zwo livhanywa na thoho dzo teaho, ho sedzeswa kha muḁoḁo wa tshiḁori • U sika vhabvumbedzwa vho teaho: u sumbedza phambano vhukati vhabvumbedza na mihumbulo ya vhabvumbedzwa kha mabono • Mutevhetsindo wa phetheni hu tshi shumiswa maipfi a ndeme a bvaho kha thoho dzo nangiwaho sa, vhatu vhe mushumoni: vharemi vha khuni, 'khe-khe-khe, mulimi,'dzhebu-dzhebu,' na zwiḁwe. • U shumisa tsumbo u tandula mutsindo nga nḁila yo teaho na u fhambana sa khe-khe-khe hu a ita phosho na nga u ḁavhanya, 'dzhebu-dzhebu' hu si na phosho na nga u ongolowa. • U guda musudzuluwo zwi tshi bva kha mitshino ya Afurika Tshipembe, sa mutshino wa magambutsu na zwiḁwe. <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>Sikani kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U penda zwifanyiso zwa ene muḁe na zwa vhaḁwe ni tshi khou ita nyito (gidima, fhufha, tshina n.z.) na u haseledza nga ha mivhala ya tsiko na yo tou itwaho, mivhala yo dzikaho zwivhumbeo na mitalo. • U sika petheni hu tshi shumiswa zwivhumbeo zwa dzhomeḁiri; u haseledza nga ha mutevhetsindo na u dovholola <p>U sika kha 3D (u fhaḁa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U shumisa vumba u ita na u nakisa zwifaredzi, u ita nyambedzano nga ha phetheni, zwivhumbeo zwa dzhomeḁiri, mitalo, u ita nyambedzano nga ha zwine fhasi ha pfallisa zwone , na thekiniki ya maḁanganyele. 		

THEMO YA 2 GIREIDI YA 2		
Vhutsila ha u Ita	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho. Kha hu sedzwe zwishumiswa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo zwo dubekanywaho kha khethekanyo ya 2 .
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa othe kha themo ya 1. U nanga thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u nea nyimele ya ngudo dza nyonyoloso ho fanelaho.</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Mitambo na zwikili zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza ipfi: u bveledza u amba (meme, lulimi, thaha) nga mitambo ya u humbulela. • U dudedza muvhili: u fhaṭa musudzuluwo hu tshi shumiswa u amba na tsumba mibvumo sa 'xwatu!', 'tshimbila!', 'nṭha!' • Mitambo ya mutsindo yo livhaho kha zwikili zwa u thetshelisa na u humbula zwo livhanywa na phetheni dza mutsindo. • U lidza zwilidzo zwi ngaho murumba hu tshi shumisiwa muvhili nga tshifhinga tsha muzika/u imba ha kijasini. • Musudzuluwo wa muvhili: u matsha, u tudza, u fhufha, u gada, u rembuluwa e eṭhe na musi e na khonani. • Hu si na musudzuluwo wa muvhili: u vhumbuluwa, u dembeteta, u tatamuwa e eṭhe na musi e na khonani. • U xuxwa na u netulusa muvhili: u sumbedza vhuḍipfi na mihumbulo nga musudzuluwo wa muvhili sa, u papamala makoleni, u kumedza n.z. <p>U ita u so ngo thoma wa dilugisela na u falutshedzela</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ita phetheni ya mutsindo yo tangana na u sudzuluwa ha muvhili sa, u vhandu mutsindo wa u gada ha tshidonngana, u matsha, u fhufha n.z. • U imba hu tshi sedzwa u imba nga u tou zhamba na nga vhulenda, nga u ongolowa na nga u favhanya. • U edzisela thoho dza zwiṭori zwo nanguludzwaho kana zwo ambiwa nga mudededzi, u shuma na khonani ni tshi edzisela kana vha tshi sieleisana vhuimo. • U shumisa thekiniki dza dirama u sedzulusa mihumbulo na vhuḍipfi ha mubvumbedzwa, tsumbo: litambwa lo ima, mutambi muṁwe na muṁwe u paliwa kha shaḍa, a humbelwa u amba vhuḍipfi hawe nga itsho tshifhinga n.z. <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ola kana u pennda zwifanyiso zwi no tshimbilelana na thoho dza themo, ho sedziwa lu si lwa fomaḷa kha mitalo, khalo, mbonalo, muvhala • U shumisa zwithu zwo tou vusuludzwaho na pennde yo dziaho u penda u sika ngayo fhasi, u amba nga ha zwivhumbeo zwa dzhometiri na zwi bvaho kha tshithu tshi tshilaho <p>U sika kha 3D (u fhaṭa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U fhaṭa masiki hu tshi shumiswa zwithu zwo tou vusuludzwaho, u haseledza nga ha zwivhumbeo; mbonalo, zwi tshi elana na u kwama, u bveledza zwikili zwa u vhaḍa 		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 2		
Vhutsila ha u Ita	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho.
		Kha hu sedzwe zwishumiswa zwa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo zwo dubekanywaho kha khethekanyo ya 2 .
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa othe kha themo ya 1. U nanga thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u nea nyimele ya ngudo dza nyonyoloso ho fanelaho.</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Mitambo na zwikili zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili: masongesonge na u tatamudza muṭoḍo ho dzuliwa fhasi, masongesonge kha bola yo khwaṭhaho, u putulula na u lapfisa muṭoḍo, nz. • U dzhiṭama zwavhuḍi nga milenzhe (tshikunwe-bola-tshirethe, u khotha magona) musi hu tshi itwa tshankhoikhoi, hu tshi thamuwiswa, hu tshi fhufhiwa na u ṭudza, nz. • Musudzuluwo wa muvhili: u tseremudza milenzhe fhasi na u gidima hu tshi ṭudziwa e eṭhe na musi e na khonani. • Hu si na musudzuluwo wa muvhili: u rembuluwa, u wa, u ginḍa, u raha e eṭhe na musi e na khonani • U ita mitsindo minzhi hu tshi shumiswa miraḍo ya muvhili na/kana zwilidzo • U maima hu sa konḍi: u edzisela nyito dza ḍuvha liṭwe na liṭwe ho livhiwa kha tshileme na tshivhumbeo, sa, u doba 'tombo li lemelaḥo' kana muthenga u sa lemeli, n.z. • Mitambo yo livhanywa kha nyumeresi na liṭheresi sa, nyimbo na zwidade, na zwiṭori zwa u dzhenelela, u ita tshivhumbeo tsha leḍere nga musudzuluwo, u ṅwala dzina nga zwikunwe, u amba zwo fhamabanaho (u kokodza, u somba, u tatamuwa, u kwatama, u mona nga u ṭavhanya). • U xuxwa na u netulusa muvhili: u eḍela nga muṭana ho khwaṭhiswa misipha yoṭhe, u puta mafeisi o manyeswaho, u khwaṭhisa mashaḍa na u lungulula muvhili woṭhe u tshi lemelela fhasi, nz. <p>U ita u so ngo thoma wa ḍilugisela na u ṭalutshedza.</p> <ul style="list-style-type: none"> • U sika phaphethe i sa konḍi hu tshi shumiswa zwithu zwi si tsha shumiswaho: phaphethe dza masogisi, phaphethe dza minwe, phaphethe dza murunzi. • U shumisa phaphethe ya zwo ḍisendekaho kha ipfi la mubvumbedzwa na u kona u shumisa phaphethe nga ṅdila yo teaho. • U sika mubvumo na mutsindo wo tou livhanaho na vhuḍipfi na u shumisa ipfi la mubvumbedzwa, tshilidzo kana tshiṅwe tshithu tsho waniwaho. • U ṭoḍisisa musudzuluwo wa mubvumbedzwa wa phaphethe sa 'ndaui na ṅdala 'i khou swenda na u dodela i tshi ṭoḍa u fara mbevha, n.z. <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U pennda kana u ola zwiṅoni, khovhe, zwikhokhonono, zwikokovhi n.z. u shumisa khirayoni dza mapfura dza mivhala yo dzikaho, u haseledza nga ha mivhala, zwivhumbeo na mbonalo zwi tshi ya nga u kwama itsho tshithu, phetheni na u khwaṭhisedza, u sedza na u ita nyambedzano nga ha vhutsila ha tsiko ya liṭfhasi • U pennda zwimedzwa na maluvha a mahodze/kholekhole; u haseledza nga mivhala ya tsiko na yo vhumbeo; u khwaṭhisedza, na maipfi a nga ho murahu, phanḍa ha, fhasi ha. n.z. <p>U sika kha 3D (u fhaṭa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U shumisa zwithu zwi vusuludzeaho, u shumiswa na daka la mabambiri u ita tshithu tshi shumiseaho: khapu ya makumba, midzio, zwifaredzi zwa zwimedzwa n.z. u nakisa hu tshi shumiswa phetheni, u ita nyambedzano nga ha zwivhumbeo zwa dzhomeṭiri, na mivhala yo dzikaho, u alusa zwikili zwa u vhaḍi 		

THEMO YA 4 GIREIDI YA 2		
Vhutsila ha u Ita	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho.
		Kha hu sedzwe zwishumiswa zwa tshitandadi zwa Zwikili zwa Vhutshilo zwo dubekanywaho kha khethekanyo ya 2 .
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa othe kha themo ya 1. U nanga thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u nea nyimele ya ngudo dza nyonyoloso ho fanelaho.</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Mitambo na zwikili zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili: u shumisa zwitendeledzi, engele, dzikhona na zigizaga • U dudedza ipfi: hu tshi shumiswa nyimbo na zwidade zwo livhanyiswa na notsi dza ntha na dza fhasi na thempo ya u tsvhanya na u ongolowa • U imba nyimbo u tshi khwiniswa vhukoni ha u imba luimbo nga tshuni • U tlanganyisa musudzuluwo wa mirado ya muvhili na hu si na musudzuluwo wa mirado ya muvhili sa u disomba zwi tshi tlangana na u gada e ethe na musi e na khonani. • U maima hu sa konqi: u edzisela nyito ya duvha jinwe na jinwe zwo livhana na tshileme, zwivhumbeo na tshikhala sa u 'tumba bakoni li sekene', u 'raha bola mudavhini muhulwane wa bola' n.z. • U sika mibvumo, hu tshi shumiswa u shanduka ha khalo, miungo yo itwaho nga zwilidzo na thempo u bvisela khagala mubvumbedzwa, vhuqipfi sa 'makhulu vha mukalaha= khalo ya ntha na ya fhasi' tshinoni = u fnumula, khalo ya ntha, u tsvhanya n.z. • U xuxwa na u netulusa muvhili: u sudzuluwa nga u ongolowa kha muzika wo dzikaho <p>U ita u so ngo thoma wa dilugisela na u tsvutshedzela</p> <ul style="list-style-type: none"> • U thetshesela muzika hu tshi topolwa tshanduko kha khalo, muungo u itwaho nga tshilidzo na thempo yo tlangana na u amba tshitori sa 'Matodzi na Phele n.z • U ita musudzuluwo wa muvhili na vhabvumbedzwa hu tshi khou shumisa zwine wa vha nazwo na u shumisa ekiziala, musudzuluwo wa muvhili na vhuimo ha u tsvutshedza tshitori sa Matodzi na Phele n.z. • U bveledza na u shumisa phaphethe ho livhiwa u haseledza vhukati ha dzi phaphethe • U tandula maime, vhuimo na vhushaka ha phaphethe- vhabvumbedzwa vha ngaho vhabvumbedzwa vhavhi, vha phukha, muloi, mukololo, n.z. <p>Vhutsila ha u Vhona</p> <p>U sika kha 2D - Awara dza 10</p> <ul style="list-style-type: none"> • U pennda hu tshi tevhelwa thoho dza themo; u haseledza nga ha mivhala, khalo, na mbonalo zwi tshi kwamiwa, ndivhanyo, na zwivhumbeo <p>U sika kha 3D (u fhaṭa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vhumba modele nga vumba 		

THEMO YA 1 GIREIDI YA 2		
Pfunzo ya Nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themdelelwaho themo 1 Bethe, bola, saga ya nawa, zwishumiswa zwa u thithisa, midzio.
<p>Magudiswa a tevhelaho a fanela u funziwa kha themo 1. Nangani thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi neaho nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miñwe mitambo ya u thadula na zwipotso zwa tshikolo zwi nga di kateliwa. Itani uri nyito dzi tee-vho na vhagudi vha vhaholefhal.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba mitambo ya sialala, tsumbo: ndode • Mbambe ya madabula • Mbambe ya makumba na lebula- u tika bola thukhu nga lebula khulwane <p>Vhukoni ha u dzhela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • U posela saga ya nawa ntha muyani na u i gavha • U posa na u rwa bola nga vhavhili <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U fhufha thambo dzo vhwahwo tswititi tsini na tsini hu tshi dovhoolwa thambo dzi tshi sendedzwa kule na kule. • U ita khadi nga thambo <p>Nyandano ya mirado ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U poselana saga ya nawa na khonani • U poselana bola nga fhasi ha milenzhe muñwe o ima nga murahu ha muñwe <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba nga vhavhili, vho sedzana milenzhe yo navhiwa i tshi kwamana, vho farana nga zwanda, vha tshikokodzela na u sukumedzela phanda na murahu, zwirethe zwo kwamana • U dovhoolola u ima, hu tshi shumiswa zwanda u sukumedzana, milenzhe yo di navhiwa • U tika saga ya nawa nga zwipiḁa zwo fhamabanaho zwa muvhili hu tshi khou tshimbiliwa kha mutalo wo tou tswititi • U tika ho langiwaho ha nyoyoloso ya u shumisana ha mirado ya muvhili <p>U divhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tatamuwa na u songasongana- u lapfisa na u pfufhifhadza muvhili u ya nga hu ne zwa nga konadzea ngaho <p>Mutalokati wa muvhili</p> <p>U divhadza mitambo hu tshi shumiswa mirado ya muvhili i so ngo dowlaho u shumiswa zwanda na milenzhe</p>		

THEMO YA 2 GIREIDI YA 2		
Pfunzo ya Nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Bola dzo fhambanaho, zwitanda zwi ngaho mabođelo , saga ya nawa
<p>Magudiswa a tevhelaho a fanela u funziwa kha themo 2. Nangani thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi neaho nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miñwe mitambo ya u thadula na zwipotso zwa tshikolo zwi fanela u kateliwa. Itani uri nyito dzi tee-vho na vhagudi vha vhaholefhal.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tevhedzela mitambo zwo tou kokotolo sa 'tevhelani murangaphanda' • Mugidimo wa u nekedzana zwitanda hu tshi sielisana hu na kana hu si na zwishumiswa • Mugidimo wa u nekedzana zwishumiswa/rijei ,u dirivhula bola,u mona mona nga vhukati ha zwithu zwo vhwahaho zwi no nga mabođelo kana zwo nwalwaho fhasi • Diriji ya u nyanyuwa, sa lwa vho gwadama nga magona, u dzhavhulela vhañwe bola vha sa athu u i fara, n.z. <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vbona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwikili zwa u tamba nga bola – u bambisa bola u tshi khou tshimbila wo ima fhethu ho tiwaho • Zwikili zwa u tamba nga bola – u bambisa bola kha luvhondo • Zwikili zwa u tamba nga bola – u bambisa bola u tshi mona mona na zwithithisi <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U fhufha hu na khadi kana hu si na khadi; u fhufha wo ima fhethu ho tiwaho na u tshimbila tshikhala • U tevhedza mutsindo wa nyimbo (muzika) kana ngoma, hu tshi sudzuluswa zwipiđa zwo fhambanaho zwa mirado ya muvhili - thoho... zwanđa... zwirumbi... milenzhe na nayo <p>Nyandano ya mirado ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U shuma na khonani - muñwe u kungulusela bola kha muñwe, muñwe a i rahela murahu i sa athu u ima u kunguluwa • U posela bola khulwane kha tshithu ho livhiwa khatsho sa, mapala a netibola • Mitambo ya u edzisela zwo tou kokotolo, sa, u ka maapula, u lima ngadeni, u saha bulannga n.z. <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vhagudi vhe vhavhili vha lwa sa masekwa kana sa mikukulume • U tamba mitambo i sa konđi sa, I.M.A • Mutsedu <p>U divhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mutambo wa u vhumba danga 'mbevha na tshimange' • Mutambo wa zwithithisi <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vhagudi vhe vhavhili-vhavhili vha gavha bola nga tshanđa tshi so ngo dowelaho u shumiswa • Vhagudi nga vhavhili-vhavhili vha raha bola nga mulenzhe u so ngo dowelaho u shumiswa <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitambo i katelaho u kokodza, u gidima, u fhufha na zwitendeledzi zwo itwaho nga dārađa, zwitanda zwi ngaho mabođelo na zwiñwe, tsumbo: 'tsimbe' • U tamba mitambo sa 'Phele, Phele ndi tshifhinga-đe?' 		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 2		
Pfunzo ya nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Zwishumiswa zwa mutambo wa zwithithisi(khakhisa), saga ya nawa, bola dza tshakha dzo fhambanaho.
<p>Magudiswa a tevhelaho a fanela u funziwa kha themo ya 3. Nangani thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi neaho nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miñwe mitambo ya u tshafula na zwipotso zwa tshikolo zwi fanela u kateliwa. Itani uri nyito dzi tee-vho na vhagudi vha vhaholefali.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mutambo wa zwithithisi hu tshi shumiswa saga ya nawa i kha tshanda/mahaga, nayo/thoho • U tevhela ndaela dza mudededzi dza tshifhinga nga tshifhinga sa, gidimani... i rwani tafula... itani tshankhoi khoi... imani... n.z. <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba ho vhotholowaho na tshifhinga tsha u tshenzhela kushumiselwe kwa saga ya nawa kwo fhambanaho • Mitambo ya u tamba i tshi tevhela phetheni nga ndila ine wa humbula ngayo uri zwithu zwi vhekanywa hani-u vhea zwithu nga mutevhe u re wone, sa, u gidima na u vhea dzitswayo fhethu ho dzulaho ho humbuliwa, hu tshi shumiswa mutevhe wone • U gavha na u posa bola ya thenisi <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dzudzanyani muswinki kha dzhangili dzhimu nga u shumisa u farelela • U shumisa u farelela, dembelelani kha tsimbi yo navhaho ya dzhangili dzhimu <p>Nyangano ya mirago na muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vhumba tshitendeledzi tsha u gidima khatsho ri tshi tevhela matshimbilele a watshi na u shanda matshimbilele ayo • U shumisa zwanaga u tshi khou tshimbila kha dzhangili dzhimu wo tou i fara nga u tou nyima <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ditika nga mulenzhe muthihi • U tshimbila kha thambo wo ditika, kha bulannga, u ditika kha bulannga lilapfu (u ditika nga mulenzhe muthihi, zwanaga zwo ya matungo) • 'Bere na gariki' • Hula-hupu na madembetete a re na zwanaga, khundu na mutsinga <p>U divhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kha vha thomiswe u vhumbuluwa vha tshi ya phanga na murahu –hu talutshedzwe tsireledzo • 'Phele na Ngu' hu tshi khou shumiswa fhethu hu hulwane ha u tambela • U swenda nga ngomu ha 'thanele' sa, fhasi ha tshidulo, u bva nga vhukati ha thaela kana thanele ya u tou diitela <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U posa bola u kha tshitendeledzi u tshi tevhezela kutshimbilele kwa watshi na u shanda watshi • U sudzulusela mutumbu matungo sa, u posa bola matungo kha tshaula na kha tsha monde sa kha ragabii <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U khethekanya vhagudi u ya nga zwigwada vha ita mitatisano ya u gidima nga zwanaga zwi ngaho mabogelo -kha hu talutshedzwe milayo na ndila ine zwa shuma ngayo • Mitambo ya sialala ye vhagudi vha tou dinangela 		

THEMO YA 4 GIREIDI YA 2		
Pfunzo ya nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Thambo, ndwevha, thovho/metse, magokoko a maḡi u itela nyito dza u a shumisa, zwishumiswa zwa u tamba khirikhethe zwiṭuku
<p>Magudiswa a tevhelaho a fanela u funziwa kha themo 4. Nangani ṭhoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi ṅeaho nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miṅwe mitambo ya u ṭhaḡula na zwipotso zwa tshikolo zwi fanela u kateliwa. Itani uri nyito dzi tee-vho na vhagudi vha vhaholefali.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U fhufhela ṅṅha; u tshimbila nga maga mahulu na maṭuku, u fhufha, u thamuwa • Mutambo wa u gidima –u gidima hu tshi imiselwa magona ṅṅha • Mutambo wa u gidima –u gidima ha u ṅekana zwitanda <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • Magaraṭatai a re na maipfi a nyito dzo fhambanaho – u fhufha, u gidima, u thamuwa, dzula, u tshimbila na u ima. • Mitambo ya thenisi na khirikhethe <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U gonyela ṅṅha na fhasi kha zwiṭepisi kana e kha tshivhumbeo tsha u ḡitika lu swikaho 10 • U bambela, u ita nyonyoloso dza u fema hu tshi shumiswa bakete la maḡi <p>Nyandano ya miraḡo ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nyito dza nyonyoloso dza u bambela – u ganama nga tshitiko na u raha raha milenzhe, u shuvhama nga thumbu, u raha milenzhe na u bambela a tshi khou shumisa zwanḡa u nga u khou tala maḡini <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mutambo wa u gidima –nyito dza u lugisela nzambo ya fhasi • Mutambo wa u gidima – nyito dza u lugisela nzambo ya ṅṅha <p>U ḡivhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tevhela ndaela dza masia sa, u tshimbila maga a 6 u tshi ya phanḡa, maga a 10 u ya murahu, maga 3 u ya kha tsha monde, u ima. U tshimbilela matungo u tshi buḡekanyisa milenzhe, u thamuwa luswikaho 6 nga mulenzhe na lwa 9 nga muṅwe mulenzhe • U fhufha u fhethu ha u tambela e eṅhe na musi e na khonani <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tatamuwela, ṅṅha na matungo <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba mitambo yo fhambanaho • Khirikhethe ṭhukhu • Nyonyoloso dza u bambela –nyonyoloso dza u fema. U ita ṅdowenḡowe ya vhudzula maḡi uri a ite mapulo nga tshiṭiroo • Vhagudi vha longela zwifhaṭuwo zwavho maḡini na u vhudzula mapulo 		

GIREIDI YA 3

THEMO YA 1 GIREIDI YA 3		
<p>Ndivho Thangeli na Mutakalo wa Vhūne na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 30 (awara dza 3 nga vhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho</p> <p>Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu do tode:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwifanyiso, zwiṭori, zwidade nga ha vhuḍipfi, Phaphathe na masiki • Khithi ya thuso thanzi yo leluwaho
<ul style="list-style-type: none"> • U shumisa khaḵenda ya kijasini u ita nyambedzano ya ḍuvha na ṅwedzi ḍuvha liṅwe na liṅwe ṅwaha woṭhe. Ndovhololo ,u linga na u ṅea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga tshoṭhe. (Tshifhinga tsho avhiwaho tshi a zwi tendela). Vhuṭambo na maḍuvha o khetheaho ane a pembelelwa nga lushaka haya maḍuvha a tea u ambiwa nga hao musi a tshi khou ḍi bvelela nga themo nga themo. (Awara dza 3 nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>Ṭhoho : Nga ha ṅṅe - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Muṭodo wa tshifhinga ndi mini • Muṭodo wa tshifhinga tsha vhutshilo ha muthu ene muṅe –u katela na ḍuvha ḵa mabebo, u ya tshikoloni lwa u thoma, mbuno dzi takadzaho dzi si fhasi ha nthihi • Tshithu tshi fareaho tsha u takadza u bva kha ḍivhazwakale yawe <p>Ṭhoho:Vhuḍipfi - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwithu zwine zwa nnyita uri ndi takale na zwithu zwine zwa nnyita uri ndi ṭungufhale • U ṭalusa zwipfi – sa, u sinyuwa, u ofha, u vhilaela, vhludu • Nḍila dzavhuḍi dza u bvisela khagala zwine wa pfa • Pfarelo - ni nga humbela hani pfarelo <p>Dzhielani nzhele: U shumisa zwifanyiso, zwiṭori, zwidade, phaphethe, na masiki</p> <p>Ṭhoho:U ḍitsireledza kha mutakalo - Awara dza 3</p> <ul style="list-style-type: none"> • Thuso thangi kha nyimele i ngaho sa, mikota, u lumiwa nga tshipuka, u tshewa na u swa • Mutakalo na tsiradwadze- hu katelwe na u sa fara malofha a vhaṅwe <p>Ṭhoho: U dzula muvhili wanga wo tsireledzea - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • A ro ngo tsireledzea kha muṅwe na muṅwe • Milayo ya u ita uri muvhili wanga u dzule wo tsireledzea • U fulufhela vhuḍipfi ha 'Ee' na 'Hai' • Uri a nga zwi konisa hani uri 'Hai' kha tshivhumbeo tshiṅwe na tshiṅwe tsha u tambudziwa • Uri a nga vhgisa hani mafhungo a u tambudzwa <p>Dzhielani nzhele: Heyi ṭhoho i tea u livhana na u thivhela u tambudziwa lwa vhudzekani na ha u tambudzwa muvhilini</p> <p>Ṭhoho: Dzifanelo dzavho na vhuḍifhinduleli: - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pfanelo na vhuḍifhinduleli ha vhagudi • Pfanelo na vhuḍifhinduleli ha vhaṅwe <ul style="list-style-type: none"> - Hayani - Tshikoloni - Tshitshavhani tsha hashu - Kha mupo <p>Maḍuvha a vhurereleli na maḍuvha o khetheaho - Awara dza 3</p>		

THEMO YA 2 GIREIDI YA 3		
<p>Ndivho Thangeli na Mutakalo wa Vhune na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 30 (awara dza 3 nga vhege)</p>	<p>Zwishumiswa zwo themedelwaho</p> <p>Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu do todea:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tsumbo dza zwijiwa zwi bvaho kha zwigwada zwo fhambanaho zwa zwijiwa • Laiburari/ bugu dzi re na mafhungo • Tsumbo dza tshaka dza mathukhwi • Mabini a u vhea zwithu zwine zwa vusuludzea • Mangilasi a pulasitiki/mangilasi a u hudza
<ul style="list-style-type: none"> • Ndovhololo, u linga na u nea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga tshothe. (Tshifhinga tsho avhiwaho tshi a zwi tendela.) • Vhutambo na maduvha o khetheaho ane a pembelelwa nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musi a tshi khou qi bvelela nga themo nga themo. (awara dza 3 nga themo dzo avhelwa zwenezwi)) <p>Tsho :U Jela mutakalo - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tshigwada tsha zwijiwa <ul style="list-style-type: none"> - Vithamini – mitshelo na miroho - Khabohaedireiti –vhurotho, mavhele, vhukhopfu - Phurotheini –makumba, nawa, nama, nduhu - Deri –mafhi, tshizi, yogathi • Zwijiwa zwo linganelaho <p>Tsho : Zwikhokhonono- Awara dza 9</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwiataluli zwa zwikhokhonono • Zwikhokhonono zwo fhambanaho – sa, thunzi, vhunyonyu, vhusunzi, bumbulusa • U sedza na u ola tshikhokhonono • Zwikhokhonono zwi ri thusa hani • Nqila ine zwikhokhonono zwa ri vhaisa ngayo <p>Tsho: Mutevhetshandu wa vhutshilo - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mutevhetshandu ndi mini • Mutevhetshandu wa: <ul style="list-style-type: none"> - Zwimami, (tsumbo: mmbwa) - zwikhokhonono (tsumbo: zwisusu) - Tshitshilahuvhili – (Tsumbo: tshidula) - Zwiqoni – (Tsumbo: khuhu) <p>Tsho :U vusulusa tshithu - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hu itea mini kha mathukhwi ashu • U shumiswa hafhu (zwithu zwine zwa nga shumiswa hafhu) • U vusulusa(zwithu zwo no shumiswaho zwine zwa nga itwa zwa vha tshithu tshiswa) • U fhungudza (u shumisa zwituku) • Zwine zwa nga si kone u vusuluswa • U vusuludza zwithu hayani na tshikoloni • U ita manyoro u bva kha zwo sinaho • U shumisa madzi hafhu o no shumaho <p>Maduvha a vhurereleli na maduvha o khetheaho - Awara 3</p>		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 3		
<p>Ndivho thangeli na Mutakalo wa Vhune na wa Tshitshavha</p>	<p>Awara dza 30 (awara dza 3 nga vhege)</p>	<p>Tshumiswa dzo themedelwaho</p> <p>Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu do tode: Zwifanyiso zwa pulanete – zwo katela lifhasi tshikhalani</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwiitori zwa u enda muyani na u ita thodiso • Tswayo na zwigwa zwa khombo • Miya ya kale na mirado ya vhadzulapo
<ul style="list-style-type: none"> • Ndovhololo, u linga na u nea muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga tshothe. (Tshifhinga tsho avhiwaho tshi a zwi tendela.) • Vhutambo na maduvha o khetheaho ane a pembelelwa nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musi a tshi khou di bevelela kha themo. (awara dza 3 nga themo dzo avhelwa zwenezwi) 		
<p>Thoho : Tsireledzo ya tshitshavha - Awara dza 6</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Fhethu ha khombo ha u tambela –ho katela daledaleni, zwiporoni zwa zwidimela, dzibadani, hune ha khou fhatiwa • U namela zwidimela na thekisi nga ndila yo tsireledzeaho • Khombo ya mudagasi • Mulimo na zwithu zwi dugaho • Tswayo dzine dza ri tsivhudza kha khombo 		
<p>Thoho : Tshikhafhadzo - Awara dza 6</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Tshikhafhadzo ndi mini • Tshaka dza tshikhafhadzo-madi, shango, muya, phosho • Zwine tshikhafhadzo ya ita zwone kha vhatu • Zwine tshikhafhadzo dza ya ita zwone kha mupo 		
<p>Dzhielani nzhele: U tandula na u kunakisa fhethu –hezwi zwi do shuma sa marangaphanda kha mushumo wa u ita thodiso mudavhini</p>		
<p>Thoho : Vhatu vho vha vha tshi tshilisa hani kale - Awara dza 9</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiitori na tshenzhemo ya miya ya kale/vhaaluwa na mirado ya tshitshavha—ho katelwa na zwiliwa, zwiambaro na zwiendedzi • Zwitshumiswa zwo shumiswaho mitani ya vha kale na mirado ya vhadzulapo- sa thulusi, zwitambiswa, zwishumiswa zwa u bika ngazwo • U khethiwa ha zwifanyiso zwa kale na zwinepe zwi bvaho kha alibamu dza mitani na bugu • Zwe vhatu vha vha tshi tshilisa zwone kale na tshifhinga tshino. (tshanduko na u isa phanda) 		
<p>Dzhielani nzhele: Kha vha rambe miya ya kale/ ya vhaaluwa na mirado ya vhadzulapo u dalela kilasi</p>		
<p>Thoho: Tshikhala - Awara dza 6</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Lifhasi u bva tshikhalani – zwine la vhonealisa zwone (shango, lwanzhe, makole) • Naledzi na pulanete – zwine dza vha zwone • Madzina a pulanete na Thelesikoupu • U enda muyani • Sethalaiti na mafhungo ane ra a wana 		
<p>Dzhielani nzhele: Hune zwa konadzea kha hu dalelwe fhethu hu re na zwishumiswa zwa u sedza dzipulanethe</p>		
<p>Maduvha a zwa vhurereleli na manwe maduvha o khetheaho - Awara 3</p>		

THEMO YA 4 GIREIDI YA 3		
<p>Ndivho thangeli na Mutakalo wa Vhūne na wa Tshitshavha</p>	<p>awara dza 30 (awara dza 3 nga vhege)</p>	<p>Tshumiswa dzo themedelwaho</p> <p>Hu tshi engedzwa kha zwishumiswa zwo tiwaho kha Zwikili zwa Vhutshilo hu ḡo ḡodea:...</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tshati dza nyelelo u sumbedza maitele • Mafhungo/bugu dza laiburari na zwifanyiso • Gurandḡa na muvhigo wa tshinyalelo kha theḡevishini • Zwiḡori nga ha zwipuka zwine zwa thusa vhathu
<ul style="list-style-type: none"> • Ndovhololo, u linga na u ḡeya muvhigo zwi tea u itwa tshifhinga tshoḡhe. (Tshifhinga tsho avhiwaho tshi a zwi tendela.) • Vhuḡambo na maḡuvha o khetheaho ane a pembelelwa nga tshitshavha a tea u ambiwa nga hao musi a tshi khou ḡi bvelela kha themo. (Awara 3 nga themo dzo avhelwa zwenezwi) <p>ḡhoho: Zwibveledzwa na maitele - Awara dza 6</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwimela <ul style="list-style-type: none"> - Zwine ra wana u bva kha zwimela - Kuitele –u bva kha movha u ya kha swigiri • Lḡifhasi <ul style="list-style-type: none"> - Zwine ra wana kha lḡifhasi - Kuitele – u bva kha vumba u ya kha tshidina <p>ḡhoho: Tshinyalelo na zwine ra nga ita - Awara dza 9</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tshaka dza tshinyalelo <ul style="list-style-type: none"> - Miḡalo - Mulilo • Zwiḡwe zwibveleli <ul style="list-style-type: none"> - Lupenyo - Mudzinginyo wa shango - Tshirulu na maḡumbu <p>Dzhielani nzhele: U shumisa tshenzhemo na muvhigo wa tshinyalelo kha gurandḡa na theḡevishini</p> <p>ḡhoho: Zwipuka na zwikhokhonono zwine zwa ri thusa - Awara dza 9</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwipuka zwine zwa ri fha zwiḡiwa na/kana zwiambaro <ul style="list-style-type: none"> - ḡotshi - Khuhu - Kholomo - Nngu • Zwipuka zwine zwa ri shumela <ul style="list-style-type: none"> - Mmbwa – mmbwa ya u dededza, mmbwa ya u linda, mmbwa ya u fembedza - Donngi na bere <p>Dzhielani nzhele: U wana na u vhala zwiḡori nga ha zwipuka, sa khovhe dza dolofini dzo no thusaho vhathu</p> <p>Maḡuvha a vhurereli na maḡuvha o khetheaho - Awara dza 3</p> <p>U kwhaḡisedza ḡhoho dzo no funzwaho hu u itela u lugisela vhana u ya kha murole wa phandḡa wa Gireidi ya 4</p>		

THEMO YA 1 GIREIDI YA 3		
Vhutsila	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
<p>Magudiswa a tevelaho a fanela u funziwa othe kha themo ya 1. U nanga thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi neaho nyimelo ya pfunzo ya Vhutsila ha u Ita na ngudo ya Vhutsila ha u Vhona.</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Mitambo na zwikili zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili: nyandano ya mirado ya muvhili i so ngo tanganaho sa u monisa zwanda, u khonela thungo dzothe nga u ongolowa • U dudedza muvhili ho sedzwa kha u fema: U pennda nga mufemo, u pennda sa mmbwa n.z. • U dudedza ipfi na u imba nyimbo (nga u imba mazha, u sielisana, u vhidzelela na u fhindula kha nyimbo) kha tshuni na tshifhinga. • Mitambo ya girama: u bvedza u tangelana na zwiitisi na masiandoitwa sa mitambo ya u vhalela, mitambo ya madzina, n.z • U tamba phetheni ya mutsindo na mitsindo minzhi i sa kongi kha zwifhinga zwa 2, 3 kana 4 kha miungo ya zwilidzo zwa u tou vhandu • Musudzuluwo: u thamuwa/u gadela phanda na murahu, matungo na u khuya/khona kha zwidilana zwo fhambanaho (mitalo ya u bua, zwitendeledzi, tshivhumbeo tsha S, n.z) • Hu si na musudzuluwo: u kwatama, u onyolowa, u swikela, nyandano ya mirado ya muvhili ya zwanda na milenzhe nga tshifhinga kha muzika • U xuxwa (fholisa) muvhili na u awela: u bvisela khagala vhudipfi na mihumbulo nga musudzuluwo wa muvhili <p>U ita u so ngo thoma wa dilugisela na u talutshedzela</p> <ul style="list-style-type: none"> • U thetshesela muzika wa Afurika Tshipembe (wa sialala na wa mashangoavha) hu tshi sedzwa mutsindo na biti, kha tshifhinga tsha 2, 3, kana 4 • U ita phetheni dza mutevhetsindo dzo topolwaho (nothesheni kana madzina a noti dza tshi French, madzina kana zwikoro zwa girafiki) zwo katela zwi linganaho na zwa semibirivi, minimu, khurotshete, khweiva, na zwiaweli, hu tshi shumiswa u vhandu muvhili sa tshilidzo • U edzisela hu na mathomo, vhukati, mafhedziselo hu tshi shumiswa zwinyanyuli sa tsumbo, zwirendo, zwiitori, nyimbo kana zwifanyiso zwa Afurika Tshipembe, • U sumbedza mubvumbudzwa na zwithu kha girama dza u edzisela hu tshi sedziwa, u edzisela na u nanisa • U guda u tanganyisa musudzuluwo wa muvhili i bvaho kha mitshino ya Afurika Tshipembe tsumbo: mitshino ya India, Mapantsula nga muzika wo teaho <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U funza u ola na u pennda lwa fomaja na zwiwe vho.: hu tshi sedzuluswa zwishumiswa zwo fhambanaho zwa midia • U divhadza zwi rathelaho: murahu, phanda ha • U shumisa mabambiri a mielo na mbumbo yo fhambanaho: u tutuwedza u shumisa tshikeili zwo fhambanaho na digirii nga vhudalo <p>U sika kha 3D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vhumba nga vumba: phukha, diragoni, zwidudu zwiutuku na zwiwe • Zwiwipidza zwa vhutsila: zwivhumbeo na mbonalo ya u tou fara • U funza thekiniki dza u vhumba dzi sa kongi: u monisa, u vhumbedzela, u vhumba; u swaledzela • U shumisa zwishumiswa: tsireledzo, u thogomela vhaawe, u kovhekana zwishumiswa <p>Zwo nwalwaho zwine zwa tou vhonala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwiwipidza zwa vhutsila: u topola na u nea madzina a zwiwipidza zwothe zwa vhutsila • U shumisa mishumo ya vhutsila na zwiwipidza zwa u vhone u talutshedza (zwi tshi tshimbilelana na) mishumo wa vhone vhae 		

THEMO YA 2 GIREIDI YA 3		
Vhutsila	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
<p>Magudiswa a tevhelaho a fanela u funziwa othe kha themo ya 2. Nangani thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi neaho nyimele ya ngudo ya Vhutsila ha u Aita na Vhutsila ha u Vhona.</p> <p>Vhutsila ha u Ita - Awara dza 10</p> <p>Mitambo na zwikili zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili: ho sedzwa kha kuimele, u livhanya kha magona na zwikunwe zwa vhukati musi hu tshi kwatamiwa na u sumba milenzhe • U dudedza muvhili: ho tou pfi sedzwa kha u amba na khalo ya ipfi hu tshi shumiswa mutevhetsindo, nyimbo, mitambo ya u sikwa na u tambisa lulimi • Dzhielani nzhele zwipfi: u kwama, u thetshela, u nukhedza, u upfa na u vhona kha nyito dza dirama sa mitambo ya u tiba mafo na mutambo wa thingo dzo tshinyalaho, nz. • Mutevhetsindo wa mitambo: zwikili zwa u thetshela, u humbula u tshi hanedza phetheni ya mutevhetsindo, u vhulunga bithi u sa shandukiho, hu tshi shumiswa miungo yo fhambanaho • U bveledza u langa, nyandano ya mirado ya muvhili, U linganyisa na nyito ya u fhufha u tshi ya ntha wa dzhitama zwavhudi • U sudzuluwa na u sa sudzuluwa hu na nyandano ya mirado ya muvhili ya zwanza nga tshifhinga tsha muzika • U xuxwa na u digeda: u edela nga mutana hu na u femela ngomu na nnda hu tshi sedzwa mivhala sa zwinyanyuli <p>U disikela tshithu na u talutshedza (zwi tea u katelwa kha themo yothe)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U talutshedza na u ita ndowendowe nga nyimbo dza Afurika Tshipembe: u sielisana, u vhidzelela na u fhindula • U ita litambwa kha zwigwada hu tshi shumiswa zwitori zwo livhanaho na thoho yo teaho, hu tshi bveledzwa mafhedzisele a iwe mupe • Dirama dza kijasini: u bvisela vhudipfi khagala na u sumbedza thero i tshi bva kha vhupo na vhutshilo ha iwe mupe sa u kuvhanganya mathukhwi kha vhupo ha havho, n.z. • Fhungo la musudzuluwo hu tshi sumbedzwa mathomo, vhukati na mafhedzisele kha thoho dzo nangiwo kha zwigwada zwituku <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U funza ha u ola lwa foma na u pennda, nz.: U sedzulusa zwishumiswa (midia) zwo fhambanaho • Zwi yelanaho na themo yo fhiraho; i katela u ombedelwa kha u dzhiela nzhele muvhili zwihulu u tshi khou sudzuluwa; u fhirela kha <p>U sika kha 3D (bogisi la zwivhadwa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U funza na u engedza thekiniki ya u fhaa hu sa kondi, u sika bogisi la zwivhadwa: u thopha, u tanganya, u nakisa fhasi • Dzhielani nzhele matalo wa vhukati: u fana na zwo fhiraho: u engedza u nzhele u shuma kha tshikhala <p>Zwo nwalwaho zwine zwa tou vhonala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U shumisa zwipida zwa vhutsila na milayo ya u ola hu tshi talutshedzwa na u amba, u divhadza u linganyisa • U shumisa mishumo ya vhutsila na zwinyanyuli zwa u vhona zwi tshi vhambedzwa na mushumo wa vhone vhae • U talutshedza mushumo wa vhutsila ha vhone vhae: u shumisa divhaipfi ya vhutsila nga khole 		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 3		
Vhutsila	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
<p>Magudiswa a tevhelaho a fanela u funziwa kha themo ya 3. Nangani t̄hoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi neaho nyimele ya pfunzo ya Vhutsila ha u Ita na ngudo dza Vhutsila ha u Vhona.</p> <p>Vhutsila ha u Ita- Awara dza 10</p> <p>Zwikili na mitambo zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> • U dudedza muvhili : u t̄anganyisa miraḁo ya muvhili na u i fhandekanya, tsumbo u ita zwitendeledzi nga zwiendanungo na khundu nga tshifhinga tshithihi • U dudedza ipfi: ho sedzwa kha u bvisa vhuḁipfi na u ḁidzhenisa kha vhurendi, zwidade na mitambo ya ḁirama ya vhusiki • U sedza na zwikili zwa u tou fombe : mitambo ya ḁirama sa u fhaḁa ḁirama dza mutevhe wa u edzisela nga vhavhili, n.z. • U shumisa muvhili sa tshilidzo na/ zwilidzo zwa u vhanda hu tshi tikedzwa mizika ya Afurika Tshipembe (wo rekhodiwaho kana yo no khou imbiwa zwenezwo), ho sedzeswa kha phetheni ya mutevhetsindo wa tshitendeledzi • U t̄umanya na u humbula misudzuluwo kha musudzuluwo wa mafhungo mapfufhi • U gidima ho paḁekanywa na musudzuluwo wa tshandzunguluwe • U xuxwa na u netulusa muvhili: u onyolowela matungo o fhambanaho nga muzika u ongolowaho nahone wo dzikaho <p>U ḁisikela tshithu na u t̄alutshedza</p> <ul style="list-style-type: none"> • U vhumba mafhungo a musudzuluwo nga zwigwada zwit̄uku na u a shumisa u ita phetheni • U sika phetheni ya mutevhetsindo wa tshitendeledzi zwo livhanywa na muzika wa Afurika Tshipembe. Hu tshi sedzwa luvhilo lwa muzika/ na u nanga ipfi nga nḁila yone • ḁirama dza kijasini: u sumbedza vhabvumbedzwa vho fhambanaho ho sedzwa ipfi na tshivhumbeo, tsumbo u tshimbila na u amba sa mme awe, makhulu vha mukalaha, dokotela, n.z. • Nyito ya vhurendi nga zwigwada tsumbo, ndima dza u imba dzo t̄anganywa na u sudzuluwa na u sumbedza nga miraḁo <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ola na u pennda: u sedzulusa zwishumiswa zwa midia zwo fhamabanaho • U alusa u sedza na u t̄alutshedza phetheni na u ganḁisa kha shango ḁa iwe muḁe; hu tshi katelwa u pfukhela kha, phetheni ya mikano, zwivhumbeo nga ngomu ha zwivhumbeo, u dovholola • Milayo ya zwa u ola: u ita wo ḁiimisela na u bula phambano, na zwi no yelana, u ombedzela na u linganyisa • U funza phetheni na ganḁisa nyolo nga zwithu zwo waniwaho na zwishumiswa (midia) zwo fhambanaho zwa tshenzhemo ya zwipfi zwa muvhili <p>U sika kha 3D (u fhaḁa)</p> <ul style="list-style-type: none"> • U luka na u vhaḁa nga u shumisa zwishumiswa zwi konaho u vusuludzea: phetheni ya fureme ya mushumo wa vhutsila ha vhone vhaḁe, zwifaredzi zwa kijasirumuni, n.z • Zwiḁaḁa zwa vhutsila: u bula na u shumisa zwivhumbeo zwa dzhomet̄iri na zwivhumbeo zwa zwi tshilaho • U khwaḁisedza kha phetheni na u nakisa zwithu zwo tou vhaḁwaho (lukwaho) <p>U vha na nḁivho ya u vhona zwithu zwo nwalwaho</p> <ul style="list-style-type: none"> • U engedze u dzhielani nzhele phetheni na u ganḁisa Afurika tsumbo, nyolo dza u pennda dza Mandevhele, u lunzhedza malungu, u nakisa nga dzi sesamiki; u sedza, u amba, u thetshelesa nga ha phetheni 		

THEMO YA 4 GIREIDI YA 3		
Vhutsila ha sika	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
<p>Magudiswa a tevelaho a tea u funziwa othe kha themo ya 4. Nangani thoho dzo teaho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo u itela u nekedza magudiswa kha nyimele ya Zwikili zwa Vhutshilo ha ngudo ya u ita na ngudo ya Vhutsila ha u Vhona.</p> <p>Vhutsila ha u Ita- Awara dza 10</p> <p>Zwikili na mitambo zwa vhusiki</p> <ul style="list-style-type: none"> Nyito dza u dudedza muvhili: Vha tou fombe kha ndivho ya tatamudza na u songa mutshilitshili Mitambo ya qirama ya vhusiki: u bveledza ndivho na u alusa u vhona nga muhumbulo, tsumbo 'u posa bola' khumbulelwa wo tou fombe kha saizi, tshivhumbeo na tshileme tsha bola U fhindula zwinyanyuli sa zwifanyiso, mafurase, maidioma, mitambo ya qirama, zwirendo kana zwidade zwine zwa bvisela khagala luambo lwa muvhili, luambo lwa zwipiqa zwa muvhili, u edzisela nga zwipiqa zwa muvhili na nga tshifhatuwo Musudzuluwo: u sumbedza u laula na mutana wo khwatshaho tsumbo, u tshimbila nga u dikukumusa, u matsha sa jiswole, n.z. U xuxwa na u netulusa muvhili: u edela nga mutana vha tshi khwatshisa/ u hwetekanya misipha yothe, u puta vili/feisi, u imisa mahaqa, u thambisa misipha yothe u itela uri muvhili u lemelele fhasi, n.z. <p>U qisikela tshithu na u talutshedzela</p> <ul style="list-style-type: none"> U thetshesela muzika wa Afrika Tshipembe: Sedzani kha uri luvhilo lwa muzika, muungo wa ntha na wa vhulenda (dynamics), muungo u itwaho nga zwilidzo zwo fhambanaho zwi bveledza mini kha muungo wo khetheaho U thetshesela na u talusa zwilidzo zwo khetheaho zwa Afrika Tshipembe, vha todulusa nga ha vhuqi na ndeme ya zwilidzo U sika jimudi: u shumisa ipfi nga u ambela ntha na nga vhulenda, mibvumo i no talusa na u dibvisela khagala na musudzuluwo, u shumisa vhurendi, tshifanyiso kana luimbo U sika misudzuluwo ho sedzwa zwifanyiso, fhungo ja misudzuluwo (nga u tevhekana) vha tshi sumbedza mathomo, vhukati, magumo <p>Vhutsila ha u Vhona - Awara dza 10</p> <p>U sika kha 2D</p> <ul style="list-style-type: none"> U ola na u pennda: hu tshi sedzeswa zwishumiswa zwa midia zwo fhambanaho U ola zwi rathelaho, musudzuluwo wa muvhili, zwo sikwaho nga vhatu vha fhiraho vhavhili <p>U sika kha 3D (u fhaqa)</p> <ul style="list-style-type: none"> U funza thekiniki ya vhutsila ha thophe ya mabambiri: u sika zwithu nga u nambatedza, u gera, u kherula na u kulutedza, Zwipiqa zwa vhutsila: u pfa nga u tou fara, tshivhumbeo Milayo ya u ola: u ita wo diimisela na u bula madzina a mbambedzo, u linganyisa, u fhambanya Dzhielani nzhele vhuimo: u engedza muhumbulo wa u dzhielani nzhele u shuma kha tshikhala <p>Vhutsila ha u vhona</p> <ul style="list-style-type: none"> Zwipiqa zwa vhutsila: u topola na u nea madzina a zwipiqa zwothe zwa vhutsila Milayo ya u ola: u nea madzina na u shumisa zwo fhambanaho, zwo bvelaho khagala, u khwatshisedza na u linganyisa Mbudziso dzine dza engedza na u tanjavhudza vhusedzi ha zwipiqa zwa vhutsila na milayo ya u ola 		

THEMO YA 1 GIREIDI YA 3		
Pfunzo ya Nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		<p>Hu tshiengedzedzwa kha zwishumiswa zwa tshitandadi (ndinganyelo) zwa Zwikili zwa Vhutshilo hu do toqwa:</p> <p>Zwikhafu zwa mbambe ya milenzhe miraru</p> <p>Bola, bethe dza khirikhethe na zwiŋampa/vhuno ha mutambo wa khirikhethe; bethe ya thenisi ŋhukhu, thambo, mudavhi u na mahatsi matete.</p>
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa othe nga themo ya 1. Nangani ŋhoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi neaho nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miŋwe mitambo ya u ŋhaŋula na zwipotso zwa tshikolo zwi fanela u kateliwa. U ita uri nyito dzi tee-vho na vhagudi vha vhaholefhalo.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bara, mbambe ya milenzhe miraru • Khirikhethe ŋhukhu: u gidima vhukati ha dziwikete • Zwipotso: u nzembula <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vbona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sete ya thenisi <ul style="list-style-type: none"> - U tshimbila, u bambisa bola ya thenisi muyani, fhasi hu tshi tshintshiwa matungo othe a bethe - U tamba volibola na khonani - U rwela bola ntha ha nethe hu tshi shumiswa nga ngomu ha tshanda, e na khonani - U rwela bola ntha ha nethe hu tshi shumiswa murahu ha tshanda, e na khonani <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwipotso: u tumba hu tshi thoma u nzambulwo (magona fhasi... lugani... gidimani!) • Zwipotso: mulenzhe wa u takuwa ngawo kha nzambo ya fhasi • Zwipotso: mulenzhe wa u takuwa ngawo kha nzambo ya ntha <p>Nyandano ya mirado ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwipotso: u posa bola ya thenisi • Nyandano ya tshanda na lito: u bambisa bola ya thenisi kha sete ya bete ya thenisi....muyani...mavuni hu tshi khou tshimbiliwa <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Thenisi ŋhuku, u gidima, u i rwa nga ngomu ha tshanda, nga murahu ha tshanda u rwa volji nga ntha ha nethe/thambo • Khirikhethe: u betha <p>U divhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • U shandula masia • U pfuka zwithithisi zwa zwi kondaho hu tshi katelwa u sukumedza, u kokodza, u fhufha, u shandula masia <p>Mitalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U raha bola yo no khou tshimbila nga mulenzhe wa tshamonde na tshauja <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwipotso: u gidima mbambe ŋhandu (mbambe ya u nekedzana zwitanda). • Thenisi ŋhukhu • Khirikhethe ŋhukhu 		

THEMO YA 2 GIREIDI YA 3		
Pfunzo ya nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		Hu tshi engedzedzwa kha zwishumiswa zwa tshitandadi (ndinganyelo) zwa Zwikili zwa Vhutshilo hu do toḡwa : Zwithu zwi ngaho maboḡelo, bola, thonga dza hokhi, khadi.
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa oṡhe nga themo ya 2. Nangani ṡhoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi nṡeaho nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miṡwe mitambo ya u ṡhaḡula na zwipotso zwa tshikolo zwi fanela u kateliwa. U ita uri nyito dzi tee-vho na vhagudi vha vhaholefhali.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitambo ya u edzisela sa u gidima sa bere, u tshimbila sa sekwa, u thamuwa sa tshigula n.z <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluso</p> <ul style="list-style-type: none"> • U gavha/u posela bola nṡha <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tamba khadi nga tshigwada tsha vhararu • U tamba khadi u woṡhe u tshi fhufha kavhili • U tamba khadi u woṡhe a khou gidima <p>Nyandano ya (U shumisana ha) miraḡo ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tshitiṡtshi tsha 1: Bola ya zwandṡa - u ḡirivhula bola, zigizaga kha tswayo • Tshitiṡtshi tsha 2: Hoki – u ḡirivhula bola kha zwithithisi • Tshitiṡtshi tsha 3: netebola– u posa u tshi khou gidima • Tshitiṡtshi tsha 4: Ragabii – u gidima na u posa bola nga tshamurahu • Tshitiṡtshi tsha 5: Bola ya milenzhe – u ḡirivhula bola nga kha tswayo <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mugidimo wa musielisano: zigizaga kha zwithu zwi ngaho maboḡelo • U ḡitika nga mulenzhe muthihi • Dzhiminasitiki: u ima nga ṡhoho/u ima nga zwandṡa • U ima sa muratho <p>U ḡivhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nḡila i na zwithithisi zwi kondṡaho <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tevhekanya zwishumiswa zwa zwandṡa sa huḡahupu kana riboni ine ya toḡa nyito dzi fanaho kha tshamonde na tshauḡa <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitambo ya sialala • Bola ya milenzhe (mini-soccer), hokhi, ragabii, netebola, na basiketebola 		

THEMO YA 3 GIREIDI YA 3		
Pfunzo ya Nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		<p>Hu tshi engedzedzwa kha zwishumiswa zwa tshitandadi (ndinganyelo) zwa Zwikili zwa Vhutshilo hu do toqwa:</p> <p>Bola, thambo, malabi malapfu, mimethe ya dzhimu/ fhasi hu re na mahatsi, tswayo</p>
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa othe nga themo ya 3. Nangani thoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi neaho nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miñwe mitambo ya u thadula na zwipotso zwa tshikolo zwi fanela u kateliwa. U ita uri nyito dzi tee-vho na vhagudi vha vhaholefhalo.</p>		
<p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> Hu si na musudzuluwo sa u disomba, u rembuluwa, u kwatama, songe-songe yo tangana na u shumisana kha zwigwada U thamutshela kule ho farwa tshithu na u musi vho farana zwanda na khonani U fhufha ho imiwa...u fhufha ka vhili na u fhufha luthihi U tudza: nyito dzi nyanyulaho– khangaroo, phala, muvhuḁa, n.z. 		
<p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> U raha bola i kunguluwaho na u shandukisa masia, ho livhanywa tshithu kana khonani U posa bola ho livhanywaho na vhukati ha dzikhonani nga tshanda tshithihi kana zwivhili ntha na kule 		
<p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> U tamba khadi- misudzuluwo i konḁaho sa u buḁa, u thamuwa luvhili, n.z. Misudzuluwo ya dzhiminasitiki sa u vhumbulutshela phanda, u vhumbulutshela murahu, u thamuwa nga tshanda, mavhili a gariki 		
<p>Nyandano ya mirado ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> Mitambo ya volibola: nyandano ya tshanda -liḁo, u (shumisana ha) tshanda na liḁo, u seva u bwa na nyito ya sethe Mitambo u na khonani sa u fhufha nga ntha ha mutana wa khonani wo tou pandaladza milenzhe 		
<p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> U ima na u tshimbila nga zwikunwe na zwirethe U swenda nga zwanda na magona U ditika u tshi tshimbilela phanda na murahu U namela dzhangili dzhimu: u tshimbila wo vhoḁholwa u tshi ditika nga zwitanda zwi ngaho maboḁelo kana bulannga/ bimu Zwishumiswa zwine muthu a kona u tsa zwi sa konḁi Dzhiminasitiki: nyito ya u ditika sa u ima nga zwanda u ima nga thoho na u thoma tshithu tshiswa, n.z. 		
<p>U divhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> Zwithithisi hu tshi katelwa u swenda, u fhufha, na u thamuwa u tshi bva ntha, nyonyoloso ya thavhanyedzo, luvhilo, n.z Mitambo i ngaho 'muthihi o imedzana na vhararu' Tshiswaḁe (u pandamedza khonani u tshi toḁou mu kwama); u fara mutshila wa khonani 		
<p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> Mitambo na khonani: tsudzuluwo dza u kokodza na u sukumedza nga tshamonde/ tshauḁa Sii soo 		
<p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> Bola ya milenzhe Volibola Mbevha na tshimange 		

THEMO YA 4 GIREIDI YA 3		
Pfunzo ya nyonyoloso	Awara dza 20	Zwishumiswa zwo themedelwaho
		<p>Hu tshi engedzedzwa kha zwishumiswa zwa tshitandadi (ndinganyelo) zwa Zwikili zwa Vhutshilo hu do toḡwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mabakete mahulwane a na maḡi/phuḡu ya u bambelela. • Zwishumiswa zwa khirikhethe ṡhukhu • Sete ya thenisi • Mimethe ya dzhimu.
<p>Magudiswa a tevhelaho a tea u funzwa oṡhe nga themo ya 4. Hu nangiwe ṡhoho dza Zwikili zwa Vhutshilo dza themo yeneyo dzi ṡeaho nyimele ya pfunzo ya nyonyoloso ho fanelaho. Miṡwe mitambo ya u ṡhaḡula na zwipotso zwa tshikolo zwi fanela u kateliwa. U ita uri nyito dzi tee-vho na vhagudi vha vhaholefhalo.</p> <p>Musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tovhela ndaela dza u vhona (tswayo dza tshanda/muvhili, zwifanyiso) u tshimbila, u gidima, u fhufha, u thamuwa, u gonya, n.z. Vhagudi vha tshimbila kha zwitendeledzi vho farana zwanda. Vha shandukisa muelo wa tshitendeledzi, tshivhalo tsha tshitendeledzi, na u shandukisa sia ḡine tshitendeledzi tsha khou ya hone, u sudzulusa zwitendeledzi nga u mona na zwiṡwe zwitendeledzi. <p>Vhukoni ha u dzhiela nzhele kha u vhona musudzuluwo</p> <ul style="list-style-type: none"> • U tevhedzela mirunzi: mugudi u vha murunzi wa muṡwe vha kopolola tsudzuluwo-kutshimbiile • Thenisi: nga ngomu ha tshanda, murahu ha tshanda na volibolo • Khirikhethe: u betha, u kungulusa, mushumo wa mudavhini, na vhulinda vhunwo ha wikete <p>Mutevhetsindo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mutsindo u no tovhekana hu na kana hu si na thusedzi-zwishumiswa <p>Nyandano ya mirado ya muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dzhiminasitiki: u vhumbulutshela phanda na murahu • U bambela: u suvha, u papamala, u raha, u tshova na nyito ya tshanda <p>U linganyisa</p> <ul style="list-style-type: none"> • U ḡitika nga mulenzhe muthihi na mivhili ho imiwa ṡṡha ha tshithu. Na u tenengedza saga ya ṡawa na zwiṡwe zwithu zwi kha ṡhoho na zwanda • Dzhiminasitiki: u ima nga ṡhoho, u ima nga zwanda, u ima sa ḡambatshekwa <p>U ḡivhadza vhuimo na zwikhala</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zwithithisi • U bambela: u tamba mitambo ya vhuḡifulufheli u itela u kunda nyofho dza maḡi sa u dzhenisa maḡo na ṡevhe maḡini, nyonyoloso dza u fema <p>Mutalokati wa muvhili</p> <ul style="list-style-type: none"> • U mbambela : u raha nga mulenzhe wa monde na tshauḡa, nyito ya zwanda <p>Mitambo</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mitambo ya maḡini – Ring-a-Ring-a-Rosie; maga mahulwane; miṡaṡisano, n.z. • Mitambo ya milenzhe miraru • U farana mutshila wa ḡiragoni • Sethe ya thenisi • Khirikhethe ṡhukhu 		

KHETHEKANYO YA 4

4.1 MVULATSWINGA

U linga ndi maitele o dzudzanyawaho ane a itiwa tshifhinga tshoṭhe hu tshi itelwa u topola, u kuvhanganya na u ṭalusa mafhungo nga ha kushumele kwa mugudi, hu tshi shumiswa zwivhumbeo zwo fhambanaho zwa u linga. I dzhia maga maṅa: u bveledza na u kuvhanganya vhuṭanzi ha tswikelelo, u ṭalusa vhuṭanzi, u vhiga mawanwa na u shumisa mafhungo aya u pfesesa na u ḡo kona u thusa mveledziso ya mugudi u itela u khwinisa maitele a u guda na u funza.

Maitele a u linga a tea uvha a si a fomaḷa (u linga ha vhubudisi) na a fomaḷa (u linga ha u guda). Kha nzulele dzoṭhe idzi vhagudi vha tea u vhighelwa murahu tshifhinga tshoṭhe u kwhaṭhisedza tshenzhemo ya u guda.

Kha Zwikili zwa Vhutshilo, kha Vhuimo ha Fhasi maitele kha u linga a tea u ombedelwa kha u tou sedza vhagudi tshifhinga tshoṭhe nga ndila yo lugiselwaho, kha mushumo wa ḡuvha nga ḡuvha (rothini), nyito yo dzudzanyawaho na ya mitambo yo vhofoholowaho. Hezwi zwi amba uri vhagudi kha Vhuimo ha Fhasi, vhagudi vha lingwa nga ndila ya nyambedzano, ḡirama ya u edzisela (*role play*) na u sumbembedza maitele nga maanda kha Vhutsila na Pfunzo ya Nyonyoloso, hu uri u vhiga ha u tou ṅwala hu tshi itea zwavhuḡi kha Nḡivho Thangeli na Mutakalo wa Vhuṅe na wa Tshitshavha.

Zwikili zwa Vhutshilo zwi ṅea vhagudi tshifhinga tsha u sedzulusa liḡfhasi ḷavho na u thoma u ḷi pfesesa. Ndivho ya u linga kha Zwikili zwa Vhutshilo kha kha Vhuimo ha Fhasi ndi u linga mveledziso ya khontsephuthi, zwikili na ndeme zwine zwa ḡo vha thusa kha ndugiselo ya u linga ha fomaḷa kha Vhuimo ha Vhukati. Kha oṭhe masia maṅa a u guda a Zwikili zwa Vhutshilo, ndivho ya u linga ndi u thusa na u ṭuṭuwedza vhagudi, na u linga nyaluwo ya mugudi nga u angaredza. Ri a zwi ḡivha uri vhagudi vho no vha na khontsephuthi na zwikili nga u sedza mugudi a tshi khou dzhenelela kha nyito dzi tshimbilelanaho na khontsephuthi idzo.

U linga hu si ha fomaḷa ha Zwikili zwa Vhutshilo kha Vhuimo ha Fhasi hu itwa tshifhinga tshoṭhe. Inwe ndila mbuya ya u zwi ita zwavhuḡi ndi u vhulunga bugu ya u lavhalesa. Tshiṅwe na tshiṅwe tsha u takadza kana tshine vha vha na mbudzi khatsho zwi tea u ṅwalwa kha bugu ya u sedza, zwa dovha zwa tevhelelwa ḡuvha ḷinwe na ḷiṅwe. Hedzi notsi dzi tea u katela u pulanela u funza, na u katela u linga ha tshifhinga tshi ḡaho. Kha Zwikili zwa Vhutshilo kha Vhuimo ha Fhasi mugudi muṅwe na muṅwe u tea u lingwa lwa fomaḷa nga u tou sedzwa na u vhiga ho ṅwaliwaho lu siho fhasi ha luthihi nga themo kha sia ḷiṅwe na ḷiṅwe ḷa u guda. Nḡila dza u linga dzi tea u sedza miṅwaha na maimo a nyaluwo yo teaho. U bveledzwa ha mushumo uyu hu tea u katela magudiswa a thero yeneyo na u katela mishumo yo fhambanaho i thusedzaho u wana nḡivho ya yeneyo thero.

U linga hu nga ḡi itwa kha mugudi muthihi, kha zwigwada zwiṭuku kana kha zwigwada zwihulwane nga tshifhinga tsha mitambo vho vhofoholowa na tshipiḡa tsha mitambo yo dzudzanyawaho. Mutevhe wa u sedzulusa na ruburiki zwi nga shumiswa u rekoda u linga. U linga ha fomaḷa na hu si ha fomaḷa hu ḡo thusa mudededzi u londa na sedzulusa u bvelela ha mugudi kha themo yoṭhe.

U linga hu a rekhodiwa ha dovha ha vhighelwa vhabebi. A zwi tou vha zwa ndeme u vhulunga rekhodo mushumo wa vhagudi vhoṭhe kha mushumo woṭhe wa Zwikili zwa Vhutshilo. Ndi zwa ndeme zwa dovha hafhu zwa vha zwavhuḡi u vhulunga miṅwe mishumo u itela u vhona nyaluwo musi tshifhinga zwi tshi ya. Vhagudisi vha nga ṅea vhagudi tshifhinga tsha u ḡinangela miṅwe mishumo ine vha ḡo i vhulunga, ine ya sumbedza vhukoni kha tshiṅwe tshifhinga. Hezwi zwi nga vhulungwa kha faela na u ṭanwa nga tshifhinga tsha inthaviwu dza vhabebi na nga madekwana. Nga inwe ndila mishumo ya vhagudi i fanela u ṭaniwa kiḷasirumuni. Nga tshiṅwe tshifhinga vhagudi vha nga ṭuwa na mishumo yavho hayani, u itela uri kiḷasirumu i songo tou ḡalesa.

4.2 MBEKANYAMUSHUMO YA U LINGA

U linga kha Zwikili zwa Vhutshilo kha Vhuimo ha Fhasi ndi hu si ha fomaļa tshifhinga tshinzhi, na uri ndi ha tshifhinga tshoļhe. U linga ha fomaļa ha mugudi muńwe na muńwe luthihi nga themo hu teya u rekhodiwa lwa fomaļa nga mudededzi

4.3 MUKATELO

Kha vhagudi vhanzhi vha đaho kha Gireidi ya T na ya 1 hu đo vha tshenzhemo ntswa. Vha nga vha vho vha na tshenzhemo ya u guda yo fhambanaho u swika zwino, na u guda zwikili zwo fhambanaho. Mudededzi u tea u topola tļhođea dza nřwana muńwe na muńwe nga u linga ha fomaļa na hu si ha fomaļa. Zwi nga vha zwa ndeme u tendela vhańwe vhagudi vha tshi fara zwi no khou itwa vhańwe vha fhiwa nyito dza u engedzedza. Ho sedziwa kha u linga ha tshifhinga tshoļhe, mudededzi u lavhelelwa u katela vhagudi vhoļhe kha mbekanya mushumo ya u guda na u zwi linga.

4.4 U REKHODA NA U VHIGA

U rekhoda ndi maitele ane mudededzi a nřwala vhuimo ha vhukoni ha mugudi na mvelaphanđa ya mushumo wa mugudi kha u swikelela nđivho sa zwe zwa randelwa kha *Tshitatamennde tsha Pholisi ya Kharikhulamu na U linga*. Rekhodo ya vhukoni ha mugudi i tea u nřea vhuđanzi ha nyaluwo ya u pfesesa ya mugudi kha gireidi na u lugela u bvela pha kha gireidi i tevhelaho.

U vhiga ndi maitele a u amba vhukoni ha mugudi kha vhagudi, vhabebi, zwikolo na vhańwe vhashumisani. Vhukoni ha mugudi vhu nga vhighwa nga nđila nnzhi. Zwikatelaho garaļa dza mivhigo, miđangano ya vhabebi, mađuvha a u dalela zwikolo, khoniferentsi dza vhabebi na vhagudisi, u foinela, mańwalo, lubambiri lwa mafhungo a kiļasi kana tshikolo, n.z. Vhagudisi vha gireidi dzoļhe vha vhiga nga phesenthedzhi u ya nga thero. Maimo a vhuswikeleli ho fhambanaho na bennde dza phesenthedzhi dzo livhanaho nadzo dzo sumbedzwa kha thebuļu i re afho fhasi.

KHOUDU NA PHESENTHEDZHI DZA U REKHODA NA U VHIGA

KHOUDU YA U ELA	U T ́ALUSA VHUKONI	PHESENTHEDZHI
7	Vhuswikeleli ha masase	80 – 100
6	Vhuswikeleli ha nřhesa	70 – 79
5	Vhuswikeleli ha nřha	60 – 69
4	Vhuswikeleli vhu fushaho	50 – 59
3	Vhuswikeleli ho linganelaho	40 – 49
2	Vhuswikeleli ho linganelahonyana	30 – 39
1	U sa swikelela	0 – 29

Vhagudi vha tea u rekhoda maraga dza vhukuma dzo livhana na mushumo nga u shumisa bambiri ļa u vhighela; na u vhiga phesenthedzhi dza thero kha garaļa dza ripoto dza vhagudi.

4.5 Nyangaredzo

Liñwalwa ili li tea u vhalwa na:

4.5.1 *National policy pertaining to the programme and promotion requirements of the National Curriculum Statement Grades R-12; na*

4.5.2 The policy document, *National Protocol for Assessment Grades R-12*.

